

Onze Taal. Jaargang 28

bron

Onze Taal. Jaargang 28. Genootschap Onze Taal, Den Haag 1959

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014195901_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Toen, nu, straks

Prof. dr. L.C. Michels, hoogleraar in de Nederlandse taalkunde aan de R.K. Universiteit van Nijmegen en lid van onze Raad van Deskundigen, heeft op 30 mei van het vorige jaar zijn afscheidscollege gehouden. Zijn redevoering, die nu is uitgegeven bij H. Gianotten te Tilburg¹⁾, is op klassieke wijze in drieën verdeeld: *V e r l e d e n*, *H e d e n*, *T o e k o m s t*. In het eerste gedeelte geeft hij in korte trekken een indruk van wat in de taalwetenschap al niet veranderd is sinds hij zelf student was. Rijke vergezichten zijn geopend maar 'het betekent geen onderschatting van het nieuwe, wanneer men in het verleden de kiemen ervan noteert'. Het gedeelte *T o e k o m s t* is een pleidooi voor de goede beklemtoning van de Nederlandse woorden. Luid accentueren heeft evenwel een negatieve kant. De onbeklemtoonde gedeelten van het woord staan bloot aan verzwakking: muziek wordt meziek, kritiek wordt kretiek, filosofie wordt filesofie. 'Laat men er tegen waken, de grondtoon waartoe de melodische lijn van de zin terugkeert, in gemurmel te doen verlopen'.

Het gedeelte *H e d e n* is voor ons het boeiendst en dat heus niet alleen omdat prof. Michels erin zegt dat hij steeds meer gaat voelen voor 'een streven als dat van het Office du vocabulaire français en van het genootschap Onze Taal'. Menigmaal hebben wij met de Nijmeegse hoogleraar in gesprekken, maar nog meer in brieven van gedachten mogen wisselen over taalvraagstukken die wij niet konden oplossen. Soms schroomden wij hem een vraag voor te leggen omdat wij de kwestie maar al te pietluttig vonden. Prof. Michels zag echter altijd veel meer dan de kleine moeilijkheid 'is het zus of is het zo'. Zijn scherpzinnig waarnemingsvermogen en ongelooflijk grote kennis van de achtergrond van het taalverschijnsel wisten aan elke discussie, al was het maar over een komma of over een nietig woordje, een wijder perspectief te geven. Op het einde van zijn professorale loopbaan gekomen erkent hij dat zijn normgevoel niet meer overeenstemt met dat van een latere generatie. Taalgebruik is veranderlijk, hij heeft het levenslang gedoceerd, maar hoe komt het dat dit besef in hem steeds meer gaat verflauwen? Hij kan moeilijk geloven dat er alleen maar sprake is van 'een verstijvend aanpassingsvermogen zijnerzijds'. Hij vraagt zich af of men de verschuivingen in het taalgevoel van de jongere generatie ook niet moet zien als een uiting van lakenswaardige slordigheid, gebrek aan stijlgevoel, al te geringe trouw aan vroeger genoten onderwijs. 'Ik krijg het niet gedaan - zegt hij, na een aantal voorbeelden van taalontsporingen gegeven te hebben - met al deze dingen vrede te hebben. Evenmin past of zint het mij tegen de stroom op te roeien of een prognose te wagen over de richting die de stroom zal nemen.'

Wij zijn prof. Michels dankbaar voor de hulp die wij van hem in de afgelopen jaren hebben mogen ondervinden en wij hopen nog lang van zijn raadgevingen gebruik te kunnen maken. Zijn afscheidswaardigheden in de Nijmeegse aula hebben maar betrekkelijk weinigen kunnen bereiken. Hij heeft het nooit beneden zijn waardigheid geacht zich te bemoeien met de taalvragen van ons, leken; integendeel, hij vond het een plicht om zijn 'abstracte' wetenschap van het studeervertrek te toetsen aan de 'concrete' taalpraktijk van elke dag. Daarom laten wij hieronder ten gerieve van de duizenden lezers van ons blad een gedeelte van zijn afscheidscollege horen. Wij zijn er zeker van dat zij ze met grote belangstelling en instemming zullen lezen.

1) In het letterkundig tijdschrift: Roeping, okt. 1958.

'Toen mij onlangs gevraagd werd of men gevoelig spreken kan van 'onze medisch adviseur', heb ik niet langer afwijzend durven adviseren. Het verschil tussen 'hun' en 'hen' schijnt nieuwe wegen te willen bewan-

delen; zij leiden misschien naar een herordening, hierin bestaande dat 'hen' persoonlijk en 'hun' bezittelijk voornaamwoord wordt. Een regressie in zekere zin doet zich voor bij het meervoudige 'haar': in toenemende mate, naar het mij voorkomt, wordt hier een oude schoolregel gevolgd, die een tijdlang weinig in ere is geweest en met de levende taal op gespannen voet stond. Een overmatige correctheidsbehoefte komt tot uiting in het gebruik van het enkelvoudige voornaamwoord 'zij' met het bijpassende 'haar' in gezelschap van woorden die vanouds als mannelijk te boek stonden. Het is of men vreest te veel aan het bovenmoedijkse 'hij'-gevoel toe te geven. Het verbinden van vrouwelijke voornaamwoorden met onzijdige substantieven woekert zodanig dat een lezer er zich als het ware op instelt. Een, overigens onzijdig, 'gilde' kan bij verslaggevers bijna niet anders meer vieren dan 'haar' jaarlijks feest. Waarom ook niet, wanneer een bestuur er prijs op stelt 'haar' gelukwensen aan te bieden, en verklaart gestreefd te hebben naar een waardige vertegenwoordiging waar 'zij' zulks mogelijk en nuttig achtte? Juristen, die zo precieus zijn uitgevallen dat ze het Nederlandse woord juridisch met een 'i' schrijven, zien er niet tegen op een bezoek te hebben gebracht aan het gebouw 'der' Hoge Raad. En wederom: waarom ook niet, wanneer een hooggeplaatst neerlandicus zich een genitief laat ontglippen als 'der literaire smaak', een tweede de wetten 'der hoofse omgang' in herinnering brengt, en wij bij een zorgvuldig dichter als Aart van der Leeuw lezen: het duizlend juichen 'der' ruimte-dronken leeuwerik! Tautologieën en pleonasmen verraden een tekort aan toezicht op hetgeen men bezig is te zeggen. Een herhalende verbinding als 'maar'... 'echter' schijnt velen niet meer te hinderen. Iemand schrijft: 'maar een vruchtbare gedachtenwisseling kwam echter slechts moeizaam op gang'. Men 'eist' dat iets 'moet' gebeuren, men is 'in staat' iets te 'kunnen' doen. Werkwoorden als herstellen, heropenen schijnen de toevoeging 'weer' niet te kunnen missen; iemand is 'weer' in eer 'hersteld', en een zaak is 'weer heropend'. Een bekende schrijfster verklaart in een radiodiscussie over verhalen: dat 'alleen de eigen moedertaal' daarvoor de 'enig' geschikte is. Keer op keer vinden ook geleerden iets 'te simplistisch', alsof 'simplistisch' niet reeds op zichzelf 'te' was.

Gemeenplaatsig woordgebruik is nog weer een ander euvel dat de dagelijkse schrijfpraktijk ontsiert, terwijl tastbare en bruikbare onderscheidingen als dat tussen 'geliefden en gelieven' worden veronachtzaamd. Wat is er al niet 'naar voren gebracht', overigens ook 'gebracht', en 'opgebracht', en 'gesteld'. 'Van achter de bestuurstafel - zo lees ik - werd toen duidelijk gesteld, dat een dergelijke overeenstemming was bereikt'. Waren alle academische stellingen zo duidelijk, er bleef geen ruimte voor academische discussie. 'Bepaald' opvallend is in de laatste tijd het succes waarin 'bepaald niet' en 'bepaald geen' zich mogen verheugen.

Germanismen als het zojuist genoemde 'opbrengen' en 'brengen', beide in een toepassing die onze taal vroeger niet kende, 'afzwakken', 'belevenissen', 'benadrukken', de 'Jasperse' fenomenologie, 'interesse', 'beleren', 'bemerking', de verhoudingen die anders 'liggen', tieren alom. Nodeloze engelsheden horen tot de goede toon.

Het zou overdreven zijn, daarbij altijd een correcte uitspraak te verwachten. Evenmin trouwens een juist begrip. 'To the point', schrijft iemand, en hij bedoelt in de puntjes. Het verschil tussen 'controle' en het engelse 'control' wordt geregeld veronachtzaamd. In de kledingterminologie ben ik niet bijzonder bedreven, maar ik meen de verkwasïengelsing van de Duitse Windjacke tot 'windjack' een hoogtepunt te mogen noemen op het terrein van de anglomanie. Merkwaardig is ook hoe de zorgvuldigheid met betrekking tot aanhalingen uit vreemde talen verslapt. Vanouds stelde de Nederlandse wetenschap op die zorgvuldigheid prijs. Het Latijn moet zich

het een en ander laten welgevalen, en toch doet het aan de welstandigheid van een Latijnse aanhaling geen goed wanneer het subtiele spel van klemtonen, uitgangen en congruenties onvoldoende wordt beheerst. De regel van het Latijnse woordaccent is nog steeds van kracht; desondanks heb ik praesides van het N.S.C., overigens verdienstelijke figuren, in deze aula onder het fronsen van geschilderde professoren provoco horen zeggen, en voor senatrices schrokken zij niet terug. Aldus ongenoegzaam toegerust, vermaten zij zich de vuren toppen te bestijgen. Wat wonder trouwens, zou men ook hier willen vragen, nu iemand naast de ontelbare stimulansen op een stimulans nauwelijks meer durft hopen. Op een ander vlak ontspoort de gestudeerde politicus die de vraag stelt waarom een minister 'de dato 23 april' in de Eerste Kamer iets verklaard heeft.

Is het van klemtoon gesproken, nog verstandig staande te houden dat men Mariënborg behoorde te zeggen, niet Mariënborg? Neen, dat heeft blijkbaar géén zin, nu de usus, het gebruik, zich eenmaal heeft gevestigd. Een mismoedig palstaander mag zich daarbij troosten met de schampere uitspraak, dat de taalontwikkeling ligt in de macht van degenen die het niet weten. En toch zal hij doorgaan met tegen de draad in aan Monaco de voorkeur te geven boven Monaco, en sardonisch te vragen, waarom een geliefd operazanger door niemand ooit anders wordt genoemd dan Mario del Monaco.

Tot de vreemde insluipsels in het Nederlands reken ik een wending als: 'deze compositie is 'van een beheerste stijl', 'een paneeltje van Geertgen tot Sint Jans, uitvoerig gedetailleerd en toch 'van een wonderlijk gave eenheid' (dit is Frans), en: 'zo werd deze dag een onvergetelijke' (dit is Duits). Maar alwederom, wat wil men, que voulez vous? Het eerste behoort tot de geliefkoosde krullen van de hogere kunstkritiek, en het tweede schijnt mooier te zijn dan: 'zo werd dit een onvergetelijke dag'.

Ik mag niet op deze wijze doorgaan, wil ik niet het gevaar lopen de aanleiding te vergeten die mij in gang zette, en de schijn wekken te willen scheiden in een walm van pessimisme. Ik heb slechts enige toetsen nodig gehad om mijn stelling aannemelijk te maken, dat

er iets goeds is in een afscheid. Met dat al, een zekere moedeloosheid wil iemands goed humeur wel eens bedreigen. Ik krijg het niet gedaan, met al deze dingen vrede te hebben. Evenmin past of zint het mij tegen de stroom op te roeien, of een prognose te wagen over de richting die de stroom zal nemen. Nog minder wil ik mij nu bezighouden met de buitenlinguïstische oorzaken van wat ik hier aan losse voorbeelden heb gedemonstreerd. Het is denkbaar dat een jonger geslacht er heel anders tegenover staat. Dit moge dan blijken; ik zal er met open nieuwsgierigheid kennis van nemen. Er is geen reden om aan dat jonge geslacht minder krediet te gunnen dan mijn eigen generatie eenmaal voor zichzelf heeft gevraagd. Er is daartoe vooral geen reden voor zover ik er zelf mee heb te maken gehad.

Kinderen is ze dol op!

'Kinderen is ze dol op? Nee, zoiets zult u van mij niet horen.' Pas op, u vergist u. De bandopnemer zou het u bewijzen. Tenminste: de kans daarop is heel groot, want in verreweg het grootste deel van ons taalgebied is die constructie bekend. Maar veel mensen zijn zich niet bewust dat ze hem gebruiken, zoals ook massa's mensen bij hoog en bij laag volhouden dat ze nooit zeggen: 'Toen zeg t m 'n m a n na een week of wat zeg t i e :...'.
 We vormen ons een ideaalbeeld van de manier waarop we spreken, en als iemand zegt dat de werkelijkheid daar niet aan beantwoordt, dan worden we boos. En als de bandopnemer het zegt? Die kun je als volwassene moeilijk een schop geven, dat staat zo gek. Wat dan? Doodgewoon aannemen dat de werkelijkheid anders was dan het ideaal, dat we bereikt dachten te hebben. En daarin berusten, althans in ons geval.

'Vindt u dat dan goed Nederlands? Kinderen is ze dol op? Het is je reinste kromtaal. Ik zou me schamen om het... Nee, ik wil zeggen: ik schaam me dood dat ik mezelf erop betrap. En nu wilt u dat nog goedpraten ook. U werkt taalbederf in de handen. Tegenwoordig...
 Als uw protest afgelopen is, waag ik een simpele opmerking. Weet u dat de moderne taalkunde geen andere wet kent dan het g e b r u i k ? Weet u dat die alleen met f e i t e n rekening houdt? Dat die de b a n d o p n e m e r hoog vereert, en niets anders doet dan proberen om achteraf wetten te ontdekken die het levende taalgebruik bepalen?

Let wel: ik geef u niet de raad om te gaan schrijven: 'Kinderen is ze dol op. Zulke dingen heb ik niet v a n terug. Wat u nou doet, heb ik niks m e e te maken. Wijn houd ik niet v a n . Zo'n meisje zou ik wel m e e willen dansen.' Maar u hoeft per se niet bang te zijn om die constructie in uw levende taal te gebruiken. En als u goed kunt luisteren, zult u er plezier aan beleven als u ook uw burens erop kunt betrappen. Misschien zult u zelfs in een brief aan een goeie vriend zo'n zin eens gebruiken. Kijk maar eens hoe die reageert.

Onze officiële schrijftaal wil er heel beslist niets van weten. Goed, daar berusten we in. Maar we mogen intussen toch wel over de constructie praten? Het Engels heeft iets wat erop lijkt: 'railway engines were shot u p '. Je kunt dat vertalen met 'er werd o p locomotieven geschoten' of beter 'locomotieven werden beschoten'. Maar met die laatste vertaling is het voorzetsel weg, waar we het van moeten hebben.

Overigens: ik verslijt u niet voor Anglomanen; ik begrijp dat zoiets ver beneden uw waardigheid is. Mijn argument is dus niet: het Engels kent de constructie, dus moet ook het ABN hem maar gaan schrijven. Beslist niet. Ik ben juist zo blij dat het ABN iets totaal anders is dan het Engels. Ik wou u alleen laten zien dat dit sóórt

constructies tot ver buiten het Nederlands bekend is. Ook binnen het Duitse taalgebied komen ze voor.

Er zijn duidelijke verschillen met het Engels, maar daar willen we het nu niet over hebben. Ik zal u wat laten zien van de regels die in deze 'wanconstructie' heersen. Waarom gaat de omzetting in de eerste zin wel en in de tweede niet?

1. op zo'n vloer kun je toch niet gaan dansen; zo'n vloer kun je toch niet op gaan dansen.
2. op zondag kun je toch niet gaan dansen; zondag kun je toch niet op gaan dansen (uitgesloten).

In de laatste zin lijkt het of je boven op de zondag danst! Laat ik van deze ene regel dit zeggen: op zo'n vloer is veel sterker met dansen verbonden als op zondag. Het eerste zinsdeel met op is veel centraler, veel belangrijker. En daar ligt de oorzaak van de verplaatsbaarheid van op.

Een andere regel vinden we als we naar de plaats kijken, waar op zo'n vloer staat:

1. op zo'n vloer kun je toch niet dansen; zo'n vloer kun je toch niet op dansen.
2. je kunt op zo'n vloer toch niet dansen; je kunt zo'n vloer toch niet op dansen (uitgesloten).

Nu heb ik accentjes moeten zetten, om geen dubbelzinnigheid te veroorzaken, want de vloer op dansen zou desnoods kunnen. U ziet dus: alleen vanuit het eerste zinsdeel kan zo'n voorzetsel verplaatst worden naar achter.

'Naar achter' zeg ik nu en dat klinkt wat vaag. Om precies te zijn, moet ik zeggen: naar een plaats vlak voor de onbepaalde wijs (in ons geval dus dansen). We kunnen nog wel wat nauwkeuriger zijn; kijkt u maar naar het volgende tweetal voorbeelden. Het verplaatste voorzetsel is daar gespatieerd:

al zulke vragen moet je niet zo in op gaan

al zulke vragen moet je niet zo op in gaan.

Is dat verplaatste voorzetsel nog wel een voorzetsel? Is het geen bijwoord? Is het toeval dat het zo intiem met dat werkwoord verbonden is?

Alleen op de laatste vraag geef ik nog een antwoord: nee. Als ik zeg:

je moet niet zo op gaan... al die vragen,

je moet niet zo in gaan... al die vragen,

dan hebt u allang het voorzetsel ingevuld. Dat 'vloeit automatisch voort' uit het gebruikte werkwoord. Als u zich nog iets van uw schooltijd herinnert, dan zult u

begrijpen dat... al die dingen hier een voorzetselvoorwerp is. Daar hebt u dus een diepere samenhang tussen de dingen. Het voorzetsel hoort niet alleen bij o p g a a n maar ook bij al die dingen. En zijn twee plaatsmogelijkheden drukken dat prachtig uit.

Ik zou nog tientallen bladzijden kunnen vullen met m'n geestdrift over deze prachtige constructie, maar de vinger van onze redacteur wenkt vermanend: het is tijd om op te houden. De lezers willen ook wel eens met wat anders verveeld worden.

Het zij zo.

Dr. v. E.

Pleidooi voor om

(Dr. P.C.P.) O n z e T a a l heeft inzake o m in het oktobernummer een verlossend woord gesproken. Iedere deskundige en iedere goedwillende leek zal daar heel blij om zijn. De ouderwetse, 19e-eeuwse o m -regel was inderdaad plagerij. Meer nog: hij hinderde de goede taalbeheersing, want duizenden mensen van goede wil menen oprecht dat hun stijl volmaakt is als ze zulke regels als die van o m maar precies volgen.

Ik begrijp heel goed dat veel lezers uiterst verbaasd zullen zijn over uw moedige uitspraak. Misschien zal er hier en daar zelfs een pijnlijk misverstand ontstaan. Het is bijzonder onplezierig als je je leven lang ingespannen hebt om je aan een bepaalde regel te houden, en iemand vertelt je dan dat die moeite voor niets geweest is.

Maar een wetenschap moet de moed hebben om vergissingen te bekennen. De natuurkunde noemde eeuwen geleden bepaalde deeltjes a t o m e n , d.w.z. 'onsplijtbaar'; achteraf bleek dat een vergissing want atomen zijn wel splijtbaar. Zo heeft ook de 19e-eeuwse taalkunde zich op enkele punten vergist; de o m -regel is één zo'n geval. Door het eerlijk te erkennen saneren we onze geschreven taal en raken we wetenschappelijk weer bij.

Redacteur en lezers van O n z e T a a l zijn één in hun grote liefde voor het Nederlands. Ik ben er zeker van dat die liefde ook die lezers zal inspireren die zich door het pleidooi van de redactie misschien ietwat pijnlijk getroffen gevoeld hebben.

Eerste steen

(J.H.K.) Onlangs zag ik als opschrift van een gedenksteen: 'Mij werd gelegd door X op.. juni 1958'. Volgens X en ook volgens de maker van de gedenksteen werd dit meer gedaan en zou 'Mij werd' taalkundig juist zijn. Ik ben zo vrij een ander standpunt in te nemen en u?

(Red.) Ons standpunt als ambteloos burger is dat we de zin vreemd vinden, als taalkundige vinden we hem zelfs fout, maar het kan zijn dat mensen die van de stenen taal op de hoogte zijn, er meer van weten. Wie kan ons de zin uitleggen?

Nylon

1. We zijn - dat hebben we jaren geleden al ruitelijk erkend - er voorstanders van om de mensen in spellingzaken niet nodeloos te kwellen. Daar hebben we wel eens vijanden mee gemaakt. Zo stellen we in een bui van gemakzucht voor om 'nylon' voortaan te spellen met de gewone lange ij, dus nijlon. Spijt me wel, zegt iemand, dat vliegertje gaat lekker niet op, want nylon is een wettelijk beschermde eigenaam en géén soortnaam. Daar zitten we. Maar je bent talenkenner of niet: hier komt het Italiaans: nailon! De Grieken die geen Griekse i als aai kennen, schrijven ναιλον.

(Een kenner van het Grieks heeft ons achteraf meegedeeld dat dit woord de betekenis heeft gekregen van 'mooi meisje'!)

2. Volgens de Woordenlijst kan 'nylon' o. e n m. e n v (m.) zijn. Het gladde, glanzende beenomhulsel is de nylon en, naar onze ervaring, komt als stofnaam het meest h e t nylon voor.

3. Er is een mooi verhaal dat vlak na de oorlog werd verteld. De scheikundige Carruthers die de werkwijze heeft ontdekt, riep op dat geprezen ogenblik uit: 'Now You Lousy Old Nipponese!'. De beginletters van deze zelfgemaakte vreugdevloek vormen 'nylon'. Jammer genoeg een ongeloofwaardige geschiedenis omdat 'nipponese' ongebruikelijk Amerikaans is en omdat het woord al twee jaar voor de overval van Pearl Harbour gemaakt werd. De firma Du Pont de Nemours waar de stof het eerst is vervaardigd en die het patent heeft verworven, heeft destijds eenvoudig een wedstrijd onder haar personeel uitgeschreven om een nieuw woord te scheppen. Het moest handig, kort, welluidend enz. zijn. 'Nylon' betekent dus nylon en niets meer. De uitgang -on vindt u ook in bijv. cotton en rayon.

Kunstwoorden

Het interessante artikel van Dr. P.C. Paardekooper in O.T. van juli/augustus 1958 herinnert mij aan een voordracht die ik op 3 december 1956 in het Bataafsch Genootschap te Rotterdam heb aangehoord van Prof. dr. ir. A. van Wijngaarden over 'Het Mathematisch Centrum'. Na de organisatie, het doel en de werkwijze van deze in 1946 te Amsterdam opgerichte Stichting (waarvan prof. v. W. een der directeuren is en hoofd van de 'Rekenafdeling') te hebben uiteengezet, vertelde de spreker welke opdrachten zo al aan het M.C. worden verstrekt. Ze liggen op allerlei gebieden (Deltawerken en daarmee samenhangende vraagstukken van waterhuishouding, verzilting van de bodem enz., epidemiologische en andere geneeskundige problemen, speciale technische moeilijkheden enz.), waarbij het steeds de bedoeling is de dikwijls ingewikkelde en langdurige berekeningen zoveel mogelijk te vereenvoudigen en geschikt te maken voor het gebruik van elektronische rekenmachines.

Met taalkunde heeft het M.C., dat een schakel bedoelt te zijn tussen de zuivere en de toegepaste wiskunde, schijnbaar niets te maken. Toch heeft het in een bepaald geval, tot tevredenheid van de opdrachtgever, een taalkundige moeilijkheid langs wiskundige weg kunnen oplossen. De aantekeningen die ik van bovengenoemde voordracht had gemaakt, aangevuld met nadere inlichtingen die ik op mijn verzoek van medewerkers van het M.C. ontving onder toezending van een nummer van het maandblad 'Ariadne, een leidraad door de wereld der reclame' (waarin meer bijzonderheden zijn vermeld), stellen mij in staat de lezers van dit blad hierover iets mede te delen.

De opdrachtgeefster was een farmaceutische industrie hier te lande die iedere keer, wanneer zij een nieuw produkt op de markt wilde brengen zich voor de moeilijke taak gesteld zag, daarvoor een passende merknaam te bedenken. Deze naam moest aan allerlei eisen voldoen: hij moest niet te lang zijn, gemakkelijk uit te spreken (ook in de moderne talen), goed in het gehoor liggen en hij moest geheel nieuw zijn, om bij het Merkenbureau ingeschreven te kunnen worden. De opdracht luidde dus in het kort: geef ons zoveel mogelijk groeperingen van 5, 6 of 7 letters, die aan deze eisen voldoen.

Er moest hiervoor een studie voorafgaan over de gemiddelde opbouw uit letters van de meest voorkomende woorden per taal. Op grond hiervan werd een aantal letters gekozen en de frequentie van iedere letter vastgesteld. Verder werd zorg gedragen dat er niet twee klinkers en niet drie medeklinkers achter elkaar konden verschijnen om te vermijden dat er niet uit te spreken lettercombinaties zouden worden geproduceerd, zoals men die soms in ongecorrigeerde kranteberichten aantreft. Aan iedere letter werd een cijfer of getal gegeven en er werd een strook gemaakt, waarin volgens de gevonden code grotere en kleinere gaten werden geponst. De strook werd in de ARMAC, een van de door het M.C. gebouwde elektronische rekenmachines geplaatst en nadat deze in werking was gesteld, tikte de ermee verbonden schrijfmachine met een snelheid van 9 letters per seconde in 7 uur tijds ongeveer 36000 'woorden' op 60 foliobladen. De machine werd daarop stopgezet, maar zij had nog lange tijd door kunnen draaien, zonder tweemaal dezelfde lettercombinatie te produceren.

Natuurlijk waren niet alle 36000 woorden bruikbaar: er waren niet uit te spreken, onparlementaire en zelfs 'onnette' woorden bij en misschien ook reeds door andere bedrijven geblokkeerde merknamen, maar het aantal meer of minder bruikbare woorden werd toch ruwweg op ongeveer 10000 geschat. Ook konden onbruikbare woorden, zoals b.v. *r d o c i t* door de firma gemakkelijk in bruikbare woorden worden veranderd, in dit geval b.v. in *d o c i t a n*.

Een van de toehoorders, een vermaard emeritus-hoogleraar in de wiskunde, vroeg de spreker aan het eind of de machine ook kon dichten (het was twee dagen vóór St.-Nicolaas!). Prof. Van Wijngaarden antwoordde, dat als met dichten 'rijmen' werd bedoeld, de machine hierop zeker kon worden ingesteld. Maar - veel van deze opdrachten verwachtte de hoogleraar niet: zo'n elektronisch sinterklaasvers zou te duur zijn. (Behalve de kosten voor het opstellen van een programma, bedragen die van de ARMAC ongeveer f 100, - per uur)

In het hierboven genoemde nummer van 'Ariadne' wordt ook verwezen naar een artikel in 'Revue der Reclame' van oktober 1956. waaruit blijkt dat ongeveer gelijktijdig met de bedoelde Nederlandse, ook een Amerikaanse farmaceutische industrie het 'elektronisch brein, heeft ingeschakeld voor massaproductie van merknamen.

Dr. G. van Meurs

Cream spread

Een Nederlandse fabriek brengt een zachte, romige kaassoort in de handel die het midden houdt tussen kaas en dikke room. De naam ervan luidt Cream Spread (spreek uit kriemsprèdd). Een lid van ons Genootschap heeft deze fabriek per brief gevraagd waarom aan dit vaderlandse produkt - er is nauwelijks iets Hollandser denkbaar dan kaas - een Engelse naam gegeven moest worden. De meeste mensen kunnen die naam niet eens goed uitspreken. Het antwoord van de fabriek laten wij u meelesen. Wij plaatsen er geen commentaar bij: daar zijn we te lui voor.

'In het algemeen zijn wij het gaarne met u eens, dat het gewenst is om de Nederlandse taal te gebruiken. Het artikel waar het hierom gaat, is echter een artikel dat met name in Engeland en Amerika grote populariteit geniet. Toen wij besloten dit produkt, dat wij reeds lange tijd aan Amerikanen verkopen, op de binnenlandse markt te brengen, hebben wij gemeend de, in het buitenland geldende naam, te moeten handhaven aannemende, dat duizenden Nederlanders, die voor en na de grens overschrijden, het artikel onder die naam reeds kennen.

Bovendien blijkt het artikel, zoals wij reeds verwachtten, vooral gebruikt te worden door gegoede middenstanders en beter gesitueerden. Wij geloven dat in die kringen het uitspreken van de naam niet zoveel bezwaar zal ontmoeten.'

Geen franken maar Frank!

Als redactiesecretaris van NU NOG, heeft me de mededeling in Onze Taal van oktober jl. ten gunste van ons orgaan natuurlijk groot genoeg gedaan. De verspreiding van onze tijdschriften in onze beide landen kan ongetwijfeld bijdragen tot een beter onderling begrip, dat in onze tijd van integratie en samenwerking meer dan ooit vereist is.

In zuiver taalkundig opzicht ben ik in uw mededeling echter gevallen over de woorden '30 franken'. Ik heb steeds geleerd dat na een getal, bij namen van sommige hoeveelheden, o.a. munten, in de plaats van het meervoud de enkelvoudsvorm wordt gebruikt, indien de hoeveelheid als een geheel wordt opgevat. Zo zeggen en schrijven de Nederlanders: 30 gulden, 30 cent, 30 pond sterling, 30 shilling, 30 roebel, 30 dollar, enz. Waarom maakt u dan een uitzondering voor *f r a n k*? Ligt de verklaring misschien hierin, dat zovelen van uw landgenoten, jammer genoeg, nog op z'n Frans '30 francs' schrijven en zeggen? Hiertoe bestaat des te minder aanleiding daar de Vlamingen, in wier leven die munt een werkelijkheid van ieder ogenblik is, steeds *f r a n k* zeggen en schrijven - met uitzondering van enkelen die altijd de Nederlanders naäpen, vooral in wat toevallig verkeerd is - en bovendien de Vlamingen toch de meerderheid van de Belgische bevolking ($\pm 60\%$) uitmaken, iets wat de meeste van uw landgenoten nog steeds niet schijnen te weten.

J. Verhasselt

Geknipt voor u

Onze deskundige taalkenners houden er van elkaar op de vingers te tikken op spitsvondige congressen. Zouden echter volkskursussen namens de vereniging 'Onze Taal' niet méér op hun plaats zijn? Want het Nederlandse volk weet niéts van onze taal!

Ook ten kantore van particuliere bedrijven steekt het vol voorbeelden van 'onze taal', waarbij ik dan beslist nog niet betrek de vastgeroeste termen waaraan onze zakenmensen zo nonchalant zijn vastgeroest, alsmede hun verknochtheid aan een nationale figuur als Tante Betje. Bijvoorbeeld: 'Ik verzoek u deze zaak mondeling met u te mogen bespreken.' Met 'onze taal' is het uiterst triest gesteld. Mijne heren van 'Onze Taal', doet er als-het-u-blijft wat aan! In het belang vooral van de goede man die schrijft, dat hij 'net zo opgeschilderd wordt als zijn buurman'.

(De Volkskrant 25-11-58)

Het maatschappelijk werk dreigt door specialisatie ook voor leken met een behoorlijke intellectuele ontwikkeling een afgesloten terrein te worden.

Mej. Ten Broecke Hoekstra vroeg zich af of op het departement het gebruik van vreemde en zelf gemaakte woorden elk jaar toeneemt. Ik meen als willekeurig voorbeeld, zei zij, bladzijde 31 van de 'De mens in zijn samenleving', een publikatie van het Ministerie, waarin de volgende woorden mij opvielen: sociabiliserend, corrigerend, instruerend, inspirerend.

Herhaaldelijk stuit men in de memorie van antwoord op woorden als regarder, reëducatie, reëducatie-optium, specialistenwerkverband, setting, gecoached, research, gepland, om er slechts enige te noemen.

Het zou geen kwaad kunnen indien de ambtenaren het maandblad 'Onze Taal' eens geregeld lezen, opdat het jargon, dat in zekere mate bij elk vak behoort, nietodeloos wordt uitgebreid.

(Vrijheid en Democratie 29-11-58)

En tussen haakjes, dat 'pocketbooks' is ook weer echt Hollands, hoe paradoxaal dat ook klinkt. Waarom in hemelsnaam 'Pocket Books'? Voor 't geval u dat mocht interesseren, in Amerika noemt men ze n i e t zo, want 'Pocket Book' is een merknaam. Waarom niet, bijvoorbeeld, maar zakboekjes? Omdat dat iets anders betekent? Maar woorden zijn immers elastisch - 'pocketbook' betekent in het Engels in de eerste plaats: damestas. En waarom 'scrabble'? En waarom hebt u niet eens de moeite genomen om 'hula hoop' te vertalen in 'Hoela Hoepel'? Gaat u nu ook zeggen: hoep op?

(Een brief uit Los Angeles, De Groene 3-1-59)

Die F.A.K.-kongres het as 'n saamvattende besluit 'n beroep op alle Afrikaanssprekendes gedoen om hul moedertaal met presiese suiwerheid te besig. En altyd veral in die sakewêreld altyd eers Afrikaans te praat. Verder moet die nodige steun gegee word aan Afrikaanse skrywers wat die letterkunde met hul produkte verryk.

(Die Transvaler 4-10-58)

Dit was betreklik maklik om 'n woord soos 'bicycle' uit te stoot, maar wat van woorde soos 'high brow', 'understatement', 'would be', 'also ran'? Moet ons omslagtige purismes uitdink vir dié soort woorde, soos 'saamdrawwe' vir 'also ran'? Persoonlik weet ek nog nie wat die antwoord hierop is nie.

Die probleem van uitdrukkings of segswyses is moeiliker, maar uitdrukkings soos 'hy het die trein gevang', 'sy het goed agter haar kind gekyk', 'die kerk was gisteraand feestelik opgelig' en 'hy hardloop 'n winkel', voel ons almal aan as barbarismes en hulle word vandag nie meer in beskaafde geselskap gebruik nie.

Wat die subtieler Anglisismes betref (die derde v a n / i n die reeks, o p / i n hierdie stadium), is hulle nou 'n doodsonde? Laat hom wat sonder sonde is, die eerste klip optel om te gooi.

Die betreklike suiwerheid, soepelheid en rykdom wat Afrikaans vandag reeds besit, het harde stryd, noulettende sorg, voorligting, spot en tug gekos. En die proses van suiwering is hoegenaamd nie verby nie. Dit sal nog steeds in die toekoms nodig wees om deur aktiewe taalpropaganda die suiwerheid en seggingskrag van Afrikaans te ontwikkel. Maar ons hoef ons darem nie meer, soos in die verlede, blind te staar op Anglisismes nie.

(Dr. W. Louw in Die Transvaler 4-10-58)

Taal I

Waarom word er in onze krant altijd gesproken van:

meeting	in plaats van bijeenkomst
recital	in plaats van voordracht
pocketbook	in plaats van zakroman
pagina	in plaats van bladzijde
match	in plaats van wedstrijd
regie	in plaats van spelleiding
interview	in plaats van vraaggesprek

bandrecorder	in plaats van bandopnemer
helikopter	in plaats van hefschroefvliegtuig of wentelwiek
enz., enz.	

Omdat het beter staat?
Omdat het duurder klinkt?
Och kom! Je hoeft je toch niet te schamen, dat je Nederlander bent en Nederlands spreekt.

Taal II

Ik verbaas mij er keer op keer over dat er mensen zijn, die zich er moeilijk mee kunnen verenigen, dat in de Nederlandse taal nieuwe woorden worden opgenomen, die afgeleid zijn van woorden uit een vreemde taal. Onlangs is een lijst gepubliceerd, waarin een serie 'vreemde' woorden is opgenomen, die vooral in de jaren na de tweede wereldoorlog ingeburgerd zijn. Deze woorden zijn thans erkend Nederlands, niettegenstaande het feit, dat er Engelse woorden bij zijn, die ook als zodanig dienen te worden uitgesproken.

Taal III

Als de heer Van Eyk er zo over denkt, kan hij het zich tot een eer rekenen tot de onverschilligen te behoren, die onze taal de wereld uit helpen. De Franse invloed ten tijde van Philips van Bourgondië hebben we 'overleefd', maar door middel van de huidige technische hulpmiddelen als b.v. film en radio en het intensieve verkeer met landen als Amerika en Duitsland, gaat alles vlugger en radicaler! De stroom Engels-Amerikaanse woorden blijft aanhouden. U schrijft: vreemde woorden hebben vaak de eigenschap een begrip in een enkel woord weer te geven. Wat een onzin: onze taal heeft een zéér rijke woordenschat, maar we zijn te gemakzuchtig en te onverschillig en nemen de Engelse woorden klakkeloos over.

(Uit 'Maar menéér...', Het Parool nov.-dec. '58)

Kunstwoorden

(Mr. M.v.D.) Zinloze woorden, als de door dr. Paardekooper in zijn artikel samengegaaarde, kunnen misschien bruikbaar zijn ter vervanging van nummers bij het benoemen van onderdelen van een ingewikkelde machine, maar een vreemd woord gaat m.i. altijd boven een onzinnig eigen bedenkse!

Tijdens de eeuwwisseling kon het Franse vélôcipède worden verdrongen door de vinding van f i e t s . H e f voor hefschroefvliegtuig geef ik weinig kans (misschien voor 'lift'? Of heffer?), maar w e n t e l w i e k kan zeker in gebruik komen (en dan later w i e k) en het van het lagere, moeilijk uit te spreken hefschroefvliegtuig winnen; als luchtvaartgezaghebbenden besluiten het uitsluitend in spraak en geschrift te gaan gebruiken. Heliport wordt dan van zelf wiekveld of -plat, als het hoog ligt.

Ik kom hier op een oud denkbeeld van mij, dat ik indertijd op een jaarvergadering van 'Onze Taal' in Amsterdam al eens verdedigd heb, maar dat toen niet voldoende aandacht van het bestuur kon verwerven: er moet een lichaam komen, dat nieuwe woorden in onze taal dadelijk bij hun verschijnen in pers en tijdschrift te lijf gaat, er een deugdelijk Nederlands woord voor zoekt en zoveel gezag bij uitgevers en dagbladredacties heeft, dat men het woord onmiddellijk in gebruik neemt en de indringer er uit gooit of laat. Want juist is, wat de heer P. in zijn artikel zegt: de

mensen wennen vlug aan het nieuwe, vooral als het praktisch is (en kort, zeg ik erbij!). Het vlug erbij zijn is zeer belangrijk, het goede woord prentbriefkaarten (prentkaarten zou nog beter zijn geweest) voor het Duitse ansichtkaarten kon het al in gebruik gekomen vreemde woord niet meer 'inhalen' en men ziet dit laatste nog steeds in kleine boekwinkels gebruiken.

Follow-up

'Nabehandeling ter consolidering, versterking of controle van de resultaten van de eerste behandeling. Vrij algemene term die ingang vindt in de medische therapie, t.a.v. reclamecampagnes, scholing en instructie in bedrijven enz.' Aldus te lezen in Nieuwe woorden in onze taal, Jaarboek 1957 van Winkler Prins, blz. 251. Is iemand in staat dit begrip in een Nederlands woord te vangen? U moet vooral niet denken dat het Engelse woord *after* uitdrukt. Een woord is het begrip niet.

Eigenlijk is elke Nederlandse vertaling waarin 'volg' zit, bijv. vervolg, goed; het woord moet nu eenmaal de tijd hebben om bekend te worden en vooral om alle betekenissen in zich op te nemen die het moet dragen. De beste vertaling die wij hebben gehoord is *na zorg*. Het is reeds in gebruik voor de nabehandeling van genezen verklaarde patiënten en dekt dus al die kant van het Engelse woord. We vinden het een handig woord dat waard is om aanvaard te worden. Hier heeft u het dan: aan u de follow-up!

Aantekeningen bij het lidwoord

1. Wij zijn bereid (de) bovengenoemde polis na (het) vertrek van (de) verzekerde om te zetten in...
2. Bij de thans geldende omrekeningskoers zal de premie na (de) omzetting bedragen...
3. Voor de verzekering onder (het) bovengenoemd(e) nummer is nog niet voldaan...

Bij ten 1e: woorden als 'bovengenoemd', 'bedoeld', 'betrokken' hebben wat aan hun oorspronkelijke inhoud (noemen, bedoelen, betrekken) verloren en krijgen de betekenis van het aanwijzend voornaamwoord (deze, die). Vandaar dat het lidwoord als overbodig wordt gevoeld. Als ouderwetse keurige lieden geven wij de voorkeur aan het gebruik van het lidwoord. Bij 'na (het) vertrek' aarzelen we. We zien er iets in als een staande uitdrukking: na vertrek van, in afwachting van, in antwoord op. Hetzelfde verschijnsel komt ook voor bij 'aankomst': bij aankomst, na aankomst van. Stammen van werkwoorden vertonen dit verschijnsel vaak: bij verlies van, door groei van.

Tegen 'verzekerde' zonder lidwoord hebben wij zwakke gemoedsbezwaren. Mogelijk is dat de taalgebruiker het bepalende, individualiserende van het lidwoord door weglating vermijdt. Misschien ook krijgt het woord iets van een eigennaam. Men vergelijkte: ondergetekende, verdachte. Kortom, wij zouden schrijven: *de verzekerde*.

Bij ten 2e: 'na omzetting' een voorzetsel met een handeling aanduidend woord op -ing: nadat omgezet is. Wij nemen aan dat dit normaal Nederlands is. Men vergelijkte: voor kwijtschelding, na behandeling van. Zie ook bij ten 1e: bij verlies van. Zodra er sprake is van één bepaalde omzetting, één bepaald verlies, zegt men het uit-de-veelheid-isolerende lidwoord: door het verlies van mijn maandsalaris, ondanks de verkeerd berekende omzetting.

Bij ten 3e: zie bij ten 1e. Ons lijkt evenwel dat 'onder bovengenoemd nummer' een soort staande uitdrukking is, die in haar lidwoordloosheid gesteund wordt door: onder nummer zoveel. Als er iets bepalends bijkomt (bovengenoemd, zoveel) blijkt de taalgebruiker het zonder lidwoord te kunnen stellen.

Als uw vriend al lid is van Onze Taal, kunt u altijd nog aan uw buurman vragen of hij het wil worden!
Lidmaatschapsbijdrage f 2,50 per jaar.

Boeken

Dr. B. van den Berg: Beknopte Nederlandse Spraakkunst. 2e druk. Uitg. Van Goor Zonen, Den Haag 1957 (f 2,95).

Wie voor zijn levenlang gezworen heeft bij onderwerp-gezegde-lijdend voorwerp, moet dit boek niet lezen: Wie bereid is kennis te maken met de (voorlopige) resultaten van de moderne structurele taalstudie, vindt in deze spraakkunst veel verrassend nieuwe dingen die hem een heel ander inzicht in de bouw van een taal geven dan hij tot dusver met zijn renaissancespraak gewend was. De schrijver gaat uit van de zin en pas dan van de vormleer (de woordsoorten). In het tweede gedeelte bevindt men zich dan ook meestal op wat meer vertrouwd terrein. Een land dat men voor de Xste keer heeft bereisd, biedt niet zoveel nieuws meer. Daarom vinden we het eerste deel, waarin meedogenloos onze oudgedienden, als het meewerkend, het lijdend voorwerp en naamwoordelijk gezegde, de laan uit worden gestuurd, het boeiendst. Dat neemt echter niet weg dat we deze en andere afgeschafte termen voor ons werk van praktische taalhelp niet kunnen missen.

Dr. B. van den Berg: Foniek van het Nederlands. Uitg. Van Goor Zonen. Den Haag (f 8,75).

De foniek bestudeert de spraakklanken, zoals ze gevormd worden door de spraakorganen van de mens. De fonologie bestudeert de spraakklanken in hun hoedanigheid van verstandhoudingsteken binnen een taalgemeenschap. Zo is de 'ee' van 'heen' en van 'heer' verschillend voor de fonetische onderzoeker, maar gelijk voor de fonoloog, omdat beide klanken realiseringen zijn van één foneem, het kleinste element dat betekenisverschil veroorzaakt. In dit boek zijn de grenzen niet meer zo scherp getrokken. Het geeft een helder ingedeeld overzicht van de Nederlandse spraakklanken en behandelt in onze taal optredende verschijnselen als assimilatie, sonoriteit, accent en intonatie. Het boek is niet gemakkelijk maar de terminologie is tamelijk eenvoudig gehouden, zodat ook de geïnteresseerde leek het ter verrijking van zijn inzicht in de taal als klankbouwsel kan lezen.

William Z. Shetter: Introduction to Dutch. A practical grammar. Uitg. Nijhoff, Den Haag 1958 (f 7,50).

De Amerikaan William Shetter studeerde in zijn vaderland Duits en Nederlands. In onze taal is hij verder gespecialiseerd in Leiden bij prof. Kloeke. Zijn landgenoten en andere Engelssprekenden 'who wish to insure themselves the greatest possible profit from a stay in the Netherlands through a study of colloquial spoken and written Dutch' is hij van dienst geweest door het schrijven van deze praktische, handige spraakkunst met oefeningen. Het boekje zal gebruikt kunnen worden bijv. door de vele buitenlandse studenten die aan onze universiteiten studeren. Er is niet zoveel keuze in leerboeken van deze soort, zodat het een erg welkome aanvulling is.

Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal. Uitg. Nijhoff, Den Haag. 20 afleveringen (per stuk f 3, -).

Van Dale behoeft niet meer aanbevolen te worden. De 'dikke' Van Dale is ons beste, uitgebreidste Nederlandse woordenboek. In een paar regels kan het niet besproken worden. Het is uiteraard geheel aangepast aan de nieuwste voorschriften

voor de spelling en geeft ordelijk gerangschikt, zorgvuldig omschreven en met voorbeelden toegelicht vrijwel alle gangbare betekenissen van de Nederlandse woorden. In 1961 zal het helemaal klaar zijn. Wie het boek wil bezitten, doet er verstandig aan nu om de zes weken een aflevering te kopen; dan valt de prijs mee. De eerste twee afleveringen zijn nu verschenen: van a tot bibliothecomie, 256 bladzijden met elk twee dicht bedrukte kolommen.

Klapper op 25 jaargangen

De klapper op de woorden, behandeld in de jaargangen 1932-1956 van ons blad, is verkrijgbaar. Het bestuur van het Genootschap stelt hem beschikbaar voor f2, - per stuk. Deze prijs ligt beneden de kostprijs, zodat het bestuur het buitengewoon op prijs zal stellen wanneer de kopers van de klapper vijftientig of vijftig procent meer zouden willen betalen.

U kunt hem bestellen bij de Ned. Uitgeversmij., Breestraat 117, Leiden, postrekening 529740; betaling uitsluitend per giro.

Vergeeten is menselijk

maar u zult zeker niet vergeten uw lidmaatschapsbijdrage of abonnementsgeld te betalen voor het jaar 1959.

Giro: 529740, Administratie Onze Taal (Ned. Uitgeversmij. Leiden)

U vraagt

of er bezwaar tegen is dat we Amerikaans-Engelse uitdrukkingen waarvoor wij geen gelijkwaardige vertaling hebben, zo maar letterlijk in onze taal zullen vertalen ter verrijking van onze uitdrukkingsmogelijkheden. Wij dachten zo dat daartegen wel bezwaren bestaan. □ Voorbeelden: not to write home about - niet om over naar huis te schrijven. □ Het valt ook op dat 'een hel van' (a hell of) er inkomt: een hel van ruzie. We zien er niet veel heil in. In het Nederlands zijn genoeg mogelijkheden om sterke taal te uiten. □ Zo trekken ze in Zuid-Afrika van leer tegen 'sy been trek' als verafrikaansing van 'to pull one's leg' (iemand voor de gek houden). Broutaal, noemen ze dat daar. □ Kans m a k e n ? Let op: kans l o p e n bij nare dingen, kans h e b b e n bij prettige dingen. Toch zijn we er niet helemaal gerust over. Vroeger stonden we nog wel eens te midden van de voetbalkenners op de tribune om de gesproken taal beter te kunnen bestuderen. Hoevele malen hebben we daar niet gehoord: hij maakt geen schijn van kans! □ 'Niet op zijn achterhoofd gevallen', goedgekeurd voor door-de-weeks gebruik. □ Voor het bedrieglijke rewriting kunnen we alleen maar 'herschrijven'. Of drukt dit woord weer niet alles uit wat in het Engelse herschrijven opgesloten zit? □ Een beetje soepelheid met afleidingen doet ons deugd: de gedachtelijke betekenis van een boek. Het is weer iets anders dan dat doodgeschreven ideologisch. □ Jeugd-jeugdig, ga uw gang; vreugd-vreugdig(?), deugd-deugdig(?). □ De Fransen zeggen 'présenter des dangers'; dat is niet 'gevaren bieden' maar 'gevaren opleveren, met zich meebrengen'. □ Een zeer grote kruidenierderij in ons land vraagt per advertentie: een chef kruideniersdeskundige dienst. Deze man moet voldoen aan allerlei eisen; o.a. moet hij bezitten gevoel voor cijfermatige benadering van het bedrijfsgebeuren. □ Soms lees je van die schokkende berichten in de krant die je aan het peinzen zetten. 'De heer R. riep verder op tot bestrijding van de goklust bij de wortel, dus ook in de vorm van loterijen bij winkelweken e.d.' De heer R. is dus ook een voorstander van de aloude methode om dieven met dieven te vangen. □ Dit was een vorm van vitterij waardoor wij ons in den lande gehaat maken. □ In bankstukken en brieven van financiële instellingen komt vaak het woord 'a p p o i n t s' voor, als verzamelnaam voor wissels, kwitanties e.d. Bestaat hier een Nederlands

woord voor? 'Bescheiden' lijkt ons wat te vaag. Wie helpt ons? □ Het symbool voor onze goede gulden is *f* (zonder punt) en niet *f.* of *fl.*, zoals taalboekjes wel eens aangeven. Dit blijktens het Ontwerp 3162-57 van de HCN (normalisatie), blz. 9. □ De Amerikanen spreken de *j* in 'new' (njoew) niet uit, zegt iemand die New York kent als wij de Scheveningse Bosjes. Daarom is Person's uitspraak Nieuw York niet gezellig Nederlands maar juist gewoon hard boiled Amerikaans. □ Een 'gedefungeerde' notaris (zie O.T. okt. '58) zou ook een van schimmel (fungus) ontdane notaris kunnen zijn. Ontschimmeld dus. □ Een beschuitfabriek slooft zich door middel van grappige tekeningen uit haar baksel aan de man te brengen. De verzamelwoedende jeugd krijgt aanwijzingen wat ze met die plaatjes moet doen. 'Knip deze tekeningen uit en seal *) ze in schrift.' Het sterretje slaat op een voetnoot: 'sealen = verhitten met strijkijzer.' Wel sielig voor ons, maar nu weten we nog niks. □ 'Al het houtwerk is fris aange streken in een energiek groen.' Aldus De Gooien Eembode van 10-10-58. □ Een vakjournalist bericht ons dat hij 'melkkookpan' gebruikt voor 'pressure cooker'; hij geeft echter toe dat 'drukpan' het begrip beter weergeeft. □ 'Droppen' is een nieuw werkwoord. All right. Wij stellen in alle nederigheid voor het te vervoegen als lifte-gelift, dus dropte-gedropt. □ Fruit drops (froetdrops) zijn zuurtjes met een aanlokkelijke naam. □ Een Limburger wijst ons op de wegwijzer aan de grens waarop Tüddern staat. Hij meent dat het Tudder moet zijn. Er staat, geloven wij, wel Emmerik en Kleef op onze grenswegwijzers. Hebt u wel eens aan de andere kant gekeken hoe onze Duitse burens Nijmegen en Arnhem spellen? Er is een heel aardig studietje te maken over het Nederlands in Duitsland. Het staat op onze agenda. ■ Een mooi woord gehoord voor een rusthuis voor ouden-van-dagen: gerontothek. Wel oneerbiedig. ■ Voor 'en' mag géén komma. Ziedaar het dogma waarmee we vertrouwd zijn vanaf de dagen dat we voor het eerst de kroontjespen op het schrift lieten krassen. Deze regel is onjuist. 'G. van Hulzen, smid, en B. Brinkel, schilder, hadden ruzie.' Een bijstelling plaatse men tussen komma's. 'Ik liep naar school, omdat het hoogste tijd was, en kwam gelukkig nog net niet te laat.' □ No-iron. Gevonden: strijkvrij, strijkloos, kreukvrij, kreukloos. Niet veel bijzonders zult u zeggen; geen van de vier woorden hebben het seksuppliel van no-iron. Wij houden het op strijkloos, of dit nu ruwer Nederlands is of niet. □ De bachelorflat heet, naar men ons stellig verzekert, een hunkerbunker. Raar. Dit is een netelig thema; daarom denken wij aan vrijgezellenflat. □ De aardige vertaling (auteursrechten Van Herpen) van 'teenagers' (tien plus - twintig min) klopt niet, schrijft ons een brieveschrijver. Het is van thirteentot-en-metnineteen, dus dertienplus. Ach, als alles op de wereld zou kloppen, hadden we niets meer om ons er kwaad over te maken. □ 'Sanitized schoenen' is voor de gewone loper in schoenen een onweersstaanbaar en onuitspreekbaar woord. Toen iemand dit tegen een fabrikant van deze voetbedeksels zeide, kreeg hij ten antwoord dat deze naam betrekking heeft op een in Amerika uitgevonden preparaat dat vele fabrikanten in Europa gekocht hebben met de naam. Zo, zo. □ Schrijf samenstellingen aan elkaar! Dus niet Studenten Vereniging maar Studentenvereniging. Vroeger stond er boven ons blad: Uitgevers Maatschappij. Wij hebben dat veranderd; kijkt u maar. □ 'U zijt' vinden wij verouderd, lelijk zelfs. 'U bent' of ietwat plechtiger 'u is'. Liever 'u bent' en 'u hebt'. De vorm 'zijt' moeten we behouden voor de spaarzame gevallen met 'gij'. Bij 'jullie' zouden we alléén 'zijn' willen zien. Andere vormen mogen wel verklaarbaar zijn, maar een veelheid van vormen voor zo'n gewoon geval is beslist onpraktisch. □ Ja, er bestaat een gebiedende wijs meervoud op papier: koopt, leest! Maar we hebben al eens eerder beweerd dat we die meervoudige vorm overbodig achten. Daarmee hoeft u het niet eens te zijn. In gesproken Nederlands leeft de vorm op -t niet. Waarom hem dan op papier behouden? Misschien is er wel een taalgeleerde die kan bewijzen dat deze -t nooit bestaan heeft.. □ Dit houdt geen mens uit: duizenden woorden kleine lettertjes lezen.

[Nummer 2]

Het Nederlands in Duitsland

Reeds in het verleden is de invloed van Nederland en zijn taal in de Duitse grensprovincies niet gering geweest. In sommige gevallen heeft het Nederlands er in ambt, school en kerk een vaste positie gehad. Zo was het bijv. in Oostfriesland, Bentheim, en aan de Nederrijn benoorden van Krefeld. In verschillende Duitse grensdorpen wordt hedentendage nog in het Nederlands geprekeet. De volkstaal in de genoemde gebieden sluit dan ook nauw bij de Nederlandse dialecten aan of wordt er nog toe gerekend. Zo ligt een oppervlakkig verhoogduitsst voorveld quasi beschermend voor het officiële Nederlandse taalgebied. Het Nederlands zelf is er echter een vreemde taal geworden die men niet leert, en boeken en kranten in die taal worden er niet meer gekocht. Dat hoeft ook niet, want de Nederlander leert Frans, Engels en Duits.

Als hij spreekt of correspondeert met een Duitser (ook een die het Nederlands machtig is), staat de Nederlander meestal op het gebruik van het Duits, en dat niet alleen in het buitenland. Het resultaat ervan is, dat de Duitsers steeds zullen zeggen: lass sie deutsch reden! De Nederlandse opschriften tussen al die Franse of Engelse langs de Duitse grens, zijn daarom ook zo schaars en slecht gesteld. Vandaar ook de spelling 'Nymegen' of 'Nymwegen' op de rijtuigen van de Duitse 'Bundesbahn' en de 'diablen rouges' in de Duitse sportpers in plaats van het zonder moeite verstaanbare 'Rode Duivels'. Maar men citeert enkel Franstalige bladen uit België. Nederlandse namen spellen is overigens 'Glücksache'. Zo kan een man als Van der Wilt tweemaal verschijnen: als Vander en nog eens als Wilt, en de sportpers komt tot een elftal van twaalf! De uitspraak is van dezelfde kwaliteit. Zelfs de Duitse radio spreekt Nederlandse namen meestal uit, overeenkomstig de Duitse regels. Vandaar dan ook spellingen als 'Vermöhlen, Bührmann, de Buhr'. Brieven naar het in Duitsland onbekende 'Meurs' worden door de Duitse post, die geen Nederlands schijnt te kennen, maar naar 'Neuss' gezonden. De Duitse grensbeambten spreken meestal een paar talen - behalve Nederlands, want de Nederlanders spreken Duits. En toch, wanneer die op het gebruik van hun taal stonden, zouden de ambtenaren hun houding tegenover dit kleine taaltje als een 'zonder moeite verstaanbaar soort platduits' wel moeten wijzigen evenals hun standpunt van 'lass sie deutsch reden!' Door al te grote inschikkelijkheid, door beschaafd en beleefd doen, door een tekort aan taalbesef en aan trots op het eigene is de naoorlogse slag aan deze taalgrens zonder strijd verloren. De taal van bijna 17 milj. mensen wordt over het hoofd gezien. Waarom? Er zijn bijv. Nederlandse juristen die hun akten in het Duits naar Duitsland sturen; daarom is er zo weinig behoefte aan een tolk of vertaler voor Nederlands. Er zijn klanten die hun orders in het Duits plaatsen enz. Nederlands leren is voor de Duitser overbodig, zelfs in handel en nijverheid, hoewel Nederland Duitslands beste klant is en hier een mogelijkheid bezit om zijn taal te doen gelden. Terwijl toch de grote naties miljoenen besteden om voor hun cultuur en taal in de hele wereld propaganda te maken door hun America Houses, hun British Centres, hun Centres d'Etudes Français en zelfs Belgische Huizen, heeft het kleine Nederland - al wordt het bijna verdrukt temidden van zijn grote burens, en al voert het voortdurend strijd tegen germanismen en anglicismen enz. - aan culturele expansie blijkbaar geen grote behoefte. Terughoudend en zelfgenoegzaam als het is, raakt het Nederlands al spoedig in het defensief en het komt er ook zo gauw niet meer uit, tenzij culturele

verdragen en andere activiteiten een einde maken aan deze 'splendid isolation'. Anders zal de gemiddelde Duitser van een Nederlandse taal en cultuur waar hij geen toegang toe heeft, ook verder nauwelijks iets merken. Ook niet bij de Nederlandse, Belgische of Zuidafrikaanse vertegenwoordig-

gingen in Duitsland. Een betrekking bij hen? Daarvoor strekt het Nederlands zeker tot aanbeveling, maar meer ook niet. De Sabena, Trek Airways - en de KLM kondigen op het vliegveld te Dusseldorp niets in het Nederlands of Afrikaans af. 'We hebben niemand die Nederlands spreekt. Trouwens, onze Nederlandse passagiers verstaan Engels en Duits', verklaart de vriendelijke KLM-juffrouw er op kantoor, in het Duits. Of er ooit iemand van de Nederlandse passagiers naar vraagt??

Zijn overigens de Duitse vertegenwoordigingen de Nederlandse taal machtig? Van verfransing of verengelsing heeft men in Westduitsland geen flauw idee. Voor de Duitser is België meestal Frans en zo dwingt hij de Vlaming tot het gebruik van het Frans. De opschriften en verklaringen tijdens de tentoonstelling Belgisch Kongo te Dusseldorp in 1956 werden dan ook alleen in het Frans en in slecht Duits gegeven. De 'Belgen' daar, evenals de tolk spraken geen Nederlands. Ook de Duitse pers schrijft nog 'Malines' of 'Gand'. In de schoolatlas staat enkel 'Campine', nooit 'Kempenland', naast het leuke 'Leopoldsbury'. De schoolboeken noemen het Vlaams een taal die aan het Nederlands en het platduits verwant is. De gemiddelde Duitser weet over het algemeen niet dat er taaleenheid tussen Vlaams-België en Nederland bestaat, ook al woont hij nog geen 50 km van de grens af. Sommigen spreken zelfs van een 'Belgische' taal. De circulaires van de Deutsche Akademische Austauschdienst te Bonn vragen voor studentenbeurzen naar België slechts getuigschriften aangaande de kennis van het Frans. Wat doet zulk een Duits student dan, als hij bijv. in Gent terechtkomt - indien dat dan nog mogelijk is? En sommige Duitse Reis- en Verkeersbureaus sturen hun reclame in het Frans en Engels naar België. Het is maar een schrale troost dat andere landen evenmin diplomatiek optreden, zoals de daardoor veroorzaakte incidenten voor het Franse paviljoen op de Expo bewezen hebben. Maar is dit alles te verwonderen zo lang nog Nederlandse firma's met Vlaamse of Vlaamse onderling... in het Frans corresponderen of adverteren? Zo lang Nederlandse ambtenaren aan de grens hun taal niet belangrijk verklaren, 17 miljoen mensen hun films in vreemde talen en soms ook TV niet gesynchroniseerd (willen?) krijgen, Belgische diplomaten ertoe over gaan, enkel Franse films aan te bieden of Nederlandse brieven in een andere taal beantwoorden, Belgische grensbeambten slecht of geen Nederlands spreken (probeert u het maar eens op hun kantoor in Keulen).

Daartegenover staat nu de ontwikkeling in de andere supranationale instellingen, zoals de bekende KSG. Ook het Benelux-Parlement is overwegend Nederlandstalig. Zulke nieuwe, Europese aspecten en een gezonder, actiever taalbesef in Nederland en België, vooral in en om Brussel, zouden ook van grote invloed op de beoordeling en beoefening van het Nederlands in Duitsland zijn: twee Nederlandstalige buurlanden zou men er op den duur toch niet willen en kunnen ignoreren, maar één misschien wel. Eigenlijk kunnen de Nederlands-Vlaamse importeurs nog een zekere druk op hun buitenlandse leveranciers uitoefenen. De Duitse taalinstututen zouden dan ook Nederlands gaan geven - een kwestie van 'Angebot und Nachfrage'. Een losmaking van het vak Nederlands uit de germanistiek - dus zonder verplichte examencombinatie met het Duits - zou voor de student een welkome stimulans tot de studie van het Nederlands zijn. In dit opzicht heeft Keulen, door ligging en geschiedenis de geschiktste plaats voor het Nederlands, weer een stap achteruitgedaan: de studenten in economie en sociale wetenschappen mogen daar het Nederlands niet meer als onafhankelijk examenbijvak kiezen. Een professoraat in het Nederlands voor de wetenschappelijk verantwoorde opleiding der studenten is toch niet ingesteld. De Duitse neerlandicus en zijn lector kunnen daartoe weinig meer doen dan het Nederlands bij een groepje liefhebbers in leven houden. Het is nl. geen schoolvak, brengt dus niets op en betekent door zijn verplichte combinatie

met Duits een belasting. Afrikaans is nog veel minder bekend, laat staan het moderne Fries, Nederlands 'tweede' taal. De niet-neerlandicus meent zulke 'Nederduitse' periferietaaltjes dan ook zonder veel studie te kunnen verstaan. Ze lijken hem soms ook te veel op het door hem als een sociale barrière beschouwde platduits. Hij verbaast zich er telkens over dat men Nederlands kan bestuderen, want er is toch nix....

Zonder een leerstoel Nederlands-Afrikaans, zonder een onafhankelijk Nederlands schoolvak in de Westduitse grensprovincies (waar men meer en meer Russisch op school gaat leren), blijft Nederlands voor de Duitser een op sterven na dood 'aanhangel van het Duits', dat niet ernstig wordt genomen. Welke beschaafde Duitser kan ook maar drie Nederlandse dichters of auteurs noemen of zich van het werk zijner Nederlandse collega's op de hoogte stellen? Er zijn veel ontwikkelde Duitsers die stomverbaasd staan als ze op bezoek bij een Nederlandse vakgenoot merken dat er in dat 'dialectische periferietaaltje' niet alleen een uitgebreide, zeer oude, waardevolle letterkunde bestaat, maar ook een vakliteratuur op welk wetenschappelijk gebied dan ook.

Na 1945 sprak het helemaal niet van zelf dat in Nederland het Duits een verplicht leervak op school zou blijven. De Nederlanders, een nuchter, praktisch denkend volk, hebben hun heel goed begrijpelijke na-oorlogse afkeer van het Duits overwonnen. Het Duits wordt in Nederland alom geleerd (het is voor de Nederlander zonder twijfel een moeilijke taal!), aan de universiteiten bestaan er leerstoelen voor het Duits, op de middelbare school is het een verplicht vak.

Waarom zou dan het Nederlands in Duitsland niet eveneens belangstelling kunnen vinden? De regering, industrie en handel van beide landen moeten gezamenlijk een initiatief nemen. Kennis van het Nederlands in de wereld zal via het Frans of Engels maar langzaam tot stand komen. Via het Duits kan die kennis veel beter verbreid worden. Zal de toerist, de politicus, de industrieel uit Nederland beseffen dat er nu een kans is om het Nederlands in het buitenland weer het aanzien te verschaffen dat het als drager van een oude, onafhankelijke en rijke beschaving verdient?

Josef Kempen, Neuss-Rhein.

Tijden en brieven

Het meer te onpas dan te pas gebruikte ‘timen’ schreeuwt om een Nederlandse vertaling. Het door de C.T.T. voorgestelde woord is ‘klokken’. We hebben die vertaling nog nooit officieel gebruikt gezien. De Interne Taalcommissie van Philips heeft nu ‘t i j d e n’ genomen: tijden-tijdde-getijd. We hebben daartegen geen bezwaar hoewel het jammer is dat het eertijds aanbevolen woord geen kans krijgt. Wel moet u er rekening mee houden dat in de uitspraak de d naar de j zal overgaan: tij-j-en. En: ik tij.

In het algemeen is het aanbevelenswaardig beginklank-overeenkomst te verkrijgen met het ingeburgerde vreemde woord in kwestie. Daarin is ‘tijden’ geslaagd. Een stap verder gaat de vertaling van ‘to brief’. Het Engelse werkwoord betekent ‘instrueren, instructie geven, zeggen wat je moet gaan doen, een stipt te volgen gedragslijn aangeven’. Het is zeker geen modewoord maar voldoet bijv. in de leiding van een bedrijf aan een dringende behoefte: ‘Instrueren’ is te algemeen. Gekozen is de vertaling ‘b r i e v e n’: brieven-briefde-gebrieft. Men moet hierbij niet denken aan een gemakkelijke vernederlandsing van to brief. Inderdaad bestaat in onze taal het werkwoord ‘brieven’, bijv. nog in ‘overbrieven’. Het is verouderd; de betekenis was: (schriftelijk of mondeling) mededelen, melden, verkondigen. Nu doet zich dus het geval voor dat voor een Engels woord een vrijwel gelijkkluidend Nederlands woord wordt gekozen dat een nieuwe, maar tegelijk in hetzelfde ‘veld’ liggende betekenis erbij krijgt. Welkom en zegt het voort.

Kinderen is zij dol op

(H.B.) Ik moet toegeven dat de constructie waarover uw belangwekkende artikel van januari spreekt, meermalen gehoord wordt. Ook mezelf kan ik er herhaaldelijk op betrappen.

Er staat evenwel één onjuistheid in. ‘Railway engines were shot up’ betekent niet ‘er werd op locomotieven geschoten’. Zo geeft u niet aan dat het object ook werd getroffen; ‘to shot up’ betekent wel degelijk een treffen, beschadigen of vernielen. Anders zegt de Engelsman ‘to shot at’.

Kritiek op onze congrestaal

(Dr. F.C.D.) 1. ‘Er wordt in ons land wel eens over een gezagscrisis inzake het taalgebruik gesproken.’ Is ‘Men spreekt’ hier niet veel juister?

2. ‘Vaak krijgen de pers, de reclame en de radio die het slechte voorbeeld zouden geven, de schuld. Het spreekt vanzelf dan zo’n verwijt dikwijls lichtvaardig wordt geuit. Men staat tegenover het taalgebruik van anderen gauw met zijn kritiek klaar en is zich van de typische moeilijkheden in het vak van een ander veel te weinig bewust.’ Deze redenering staat op haar kop. Eerst had de opmerking over de kritiek moeten komen. En daarna had men kunnen zeggen dat het dus vanzelf spreekt dat de critici zo’n verwijt lichtvaardig uiten (niet ‘wordt geuit’).

3. ‘Onze economische afhankelijkheid heeft ook taalkundige gevolgen: hoe kunnen wij ons aan die Engels-Amerikaanse woordenzuiging onttrekken?’ Afgezien van het zeer lelijke ‘woordenzuiging’, mag men vaststellen dat de redenering weer op haar kop staat. Engeland en Amerika zuigen helemaal niet. Daarom is ‘invloed’ beter.

Ter ener zijde?

Eigenlijk zijn we niet erg blij met een overvloed van staande uitdrukkingen. Dikwijls geven ze ons maar spellingnarigheden, vooral als het onberekenbare woordje 'te' er deel van uitmaakt. Aan de ene kant kunnen ze dienen als onmisbare hulpjes ter verdeftiging van onze geschreven taal, maar aan de andere kant doen ze soms toch wel erg ouderwets aan. Hoe dan ook, 'ter ener zijde' bestaat en het zou onrechtvaardig zijn het woord uit te bannen. Er komen echter een paar broertjes voor: ter eenre zijde, te eenre zijde, te ener zijde. Welke staande uitdrukking staat nu vast? Het woord 'eenre' is een oudere vorm van 'eener' en is nu zeker in onbruik; aan-de-ene-kant = te-der-enerzijde = t e r e n e r z i j d e ! Wij hopen dat er geen rekenfout in ons sommetje is geslopen...

Een vergelijking met de r-loosheid van 'te uwer beschikking' gaat niet op, want deze uitdrukking staat in plaats van 'voor uw beschikking' en niet in plaats van 'voor de uw beschikking'. De andere kant van 'ter ener zijde' moet wel 'ter anderer zijde' zijn. Zullen we ze beide terzijde schuiven?

Alle- al de

(F.d.C.) Naar mijn mening bestaat er verschil in schakering tussen 'al de' en 'alle'. Ik schrijf gemakkelijker 'al de' dan 'alle' wanneer er een bijvoeglijke bepaling volgt, dus:

al de auto's die gisteren voorbijkwamen

al de schilderijen die hier hangen

al de winkels in deze straat.

In andere gevallen pleeg ik 'alle' te gebruiken.

(Red.) Het is misschien mogelijk dat er een verschil is tussen 'alle versleten jassen' en 'al de versleten jassen'. Wij vinden het vrij lastig dit precies aan te geven, want bij het zoeken naar schakeringen gaat men heel gauw fantaseren. Het lidwoord bepaalt scherp. Tussen 'jassen' en 'de jassen' is een verschil. Men kan aannemen dat dit verschil doorwerkt in 'al de' en 'alle'. Dan zou 'al de versleten jassen' nadrukkelijker zijn dan 'alle versleten jassen'. De bijvoeglijke bepaling beperkt dikwijls, het lidwoord versterkt dan het beperkende karakter.

Waar

Dikwijls hebben wij reeds het voegwoord 'waar' afgekeurd in zinnen als: 'waar de omstandigheden beter geworden zijn, is het aan te bevelen enz.', wanneer daar een r e d e n mee bedoeld is. Dus: aangezien de omstandigheden enz. Het is evenwel gebleken dat sommigen toch een goed woord willen horen over deze verbinding, daar wij een reden ook mogen inleiden met het tijdaanduidende voegwoord 'nu', bijv.: 'Nu de omstandigheden verbeterd zijn, is het aan te bevelen enz.'. Wij zijn voor dit argument echter niet te vinden. Een reden

heeft dikwijls iets met tijd en met plaats te maken. In de taalgeschiedenis kan men zien hoe de voorzetsels die oorspronkelijk tijd of plaats aangeven - op, om, in - de kern gevormd hebben van voegwoorden die niet tijd of plaats aangeven: opdat, omdat, indien. Het gebruik van 'waar' als voegwoord van reden is niet Nederlands, het is een gedachteloze vertaling van het Duitse 'wo'. Hoed u voor dit 'waar'! Het geeft aan uw proza dat loodzware gewicht waaronder uw lezers bezwijken.

Jaarvergadering

De jaarvergadering zal plaatsvinden op zaterdag 18 april e.k., om 15.00 uur in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhout 11-13 te Den Haag. Aan de orde zijn de jaarlijkse mededelingen en verslagen. Daarna zal, zoals gebruikelijk is, een voordracht over een actueel onderwerp gehouden worden.

Mij heeft gelegd

In het vorige nummer verwonderden wij ons over de eerste steen met het opschrift: mij werd gelegd. De stenen taal is dikwijls Latijn. In dat Latijn voert deze steen zich vaak sprekend in, zeggende: me posuit. Vertaald luidt dat: mij heeft gelegd.

Een der

Er is geen reden om op 'een' in een wending als 'hij is een der bekendste geleerden' een nadrukteken te zetten: één der. We weten wel dat hij maar één persoon is. Het telwoord één en het lidwoord een zijn verschillend, de spelling is gelijk. Slechte voorlezers maken van elk 'een' het telwoord 'één'.

Geknipt voor u

De Nederlandse tekst is, wanneer je sweet music wilt zingen, vaak zeer moeilijk. De bekende operazanger Frans Vroons heeft eens gezegd dat de vele klinkers en medeklinkers die onze taal rijk is, het zo moeilijk maken de taal zoet-vloeiend te maken en dat is het, geloof ik, precies waar het om draait.

Uit een vraaggesprek met de zanger Jan van der Most in de KRO-gids,
3 januari 1959.

Ik heb graag ook een Nederlands liedje in mijn programma. Maar.. de Nederlandse radio of televisie wil mij geen Nederlands laten zingen. Toen ik een keer in een Belgisch tv-programma een van mijn (Nederlandse) liedjes wilde zingen, werd ik meteen door mijn Nederlandse impresario opgebeld met de mededeling dat hij hier sterk tegen was. Dit wilde ik u alleen maar vertellen als mijn ervaring inzake het Nederlandse lied.

Uit een brief van de zangeres Monica Witkowna in de Telegraaf, 9 januari
1959.

Het woord cabaret met de bekoring van zijn Franse klank, vindt in de officiële dictionaire een weinig poëtisch equivalent wanneer het in het Hollands vertaald 'kroeg' luidt. Over het algemeen blijft vertalen een hachelijk werk, want als we ons realiseren dat Casanova in het Hollands eigenlijk Nieuwenhuis geheten zou hebben,

blijven we maar liever onder de bekoring van de uitheemse tongval en laten we Casanova Casanova blijven. Bovendien, is een 'cabaret' eigenlijk wel een 'kroeg'? Net zo min als een bistro te vergelijken is met enig etablissement hier te lande, net zo min is een 'cabaret' een 'kroeg'.

Cruys Voorbergh in 'Cabaret', uitg. Bruna, Utrecht, blz. 26.

De Penningmeester verzoekt leden en lezers hun bijdrage over 1959 zo spoedig mogelijk over te schrijven op de postgirorekening van de Administratie van Onze Taal nr. 529740.

Brief uit Brussel

(P.v.H.) Mag ik u verzoeken melding te maken van de vooruitgang die sinds enkele jaren in het Nederlands middelbaar onderwijs onzer hoofdstad is ingetreden? Het staatje werd speciaal gemaakt naar aanleiding van de brieven die in Onze Taal zijn verschenen.

Ontwikkeling van het Nederlands middelbaar onderwijs - rijks- en vrije scholen:

	1951-52	1957-58	Aanwinst
Aantal scholen	21	37	16
Aantal leerlingen	3666	5306	1640

Wie enigszins op de hoogte is van de taaltoestanden te Brussel, moet deze vooruitgang merkwaardig achten. Tegelijk kan ik u mededelen dat er in de kerken van Brussel en voorsteden sinds een vijftal jaren zeker 15 à 20 preken in onze taal per zondag zijn bijgekomen. Deze twee feiten spreken m.i. meer dan beschouwingen van welke aard ook.

Ten attentie van hen die hun bedoeling om te Brussel Nederlands te spreken na een paar mislukte pogingen opgeven, kan ik slechts vermelden dat vele honderden of duizenden Vlamingen te Brussel zich dag in dag uit en jaar in jaar uit inspannen om steeds en overal onze taal te gebruiken.

Klapper op 25 jaargangen

De klapper op de woorden, behandeld in de jaargangen 1932-1956 van ons blad, is verkrijgbaar. Hij is op uitstekende wijze samengesteld door ons bestuurslid, de heer S. Wehrens; wij zijn hem daarvoor zeer dankbaar.

Het bestuur van het Genootschap stelt de klapper beschikbaar voor f2,- per stuk. Deze prijs ligt beneden de kostprijs, zodat het bestuur het buitengewoon op prijs zal stellen wanneer de kopers van de klapper vijftientig of vijftig procent meer zouden willen betalen.

U kunt hem bestellen bij de Ned. Uitgeversmij., Breestraat 117, Leiden, postrekening 529740; betaling uitsluitend per giro.

Taalcongres wereldtentoonstelling

De teksten van de zes redevoeringen op het Nederlandse Taalcongres in Brussel (7, 8, 9 juni 1958) zijn nu tezamen als een brochure verschenen.

Inhoud:

De sociale betekenis van het taalgebruik in België.

Het Nederlands in Belgisch Kongo.
Het Nederlands in het Europa van de Zes.
Het Nederlands in de Rijksdelen over zee.
Het Afrikaans.
Alfa en Omega van een beschaafde omgangstaal.

U kunt de brochure rechtstreeks bestellen bij het secretariaat van de V.B.O., Richard Neyberghlaan 203, Brussel 2. De prijs is 30 frank.

[Nummer 3]

Jaarvergadering

Op zaterdag 18 april, om 15.00 uur in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhoutseweg 11-13, Den Haag, is de jaarlijkse ledenvergadering.

Na de mededelingen en verslagen zal

Dr. B.C. DAMSTEEGT, docent aan het Haagse Gymnasium en aan de Leidse Universiteit een voordracht houden over:
DE UITSPRAAK VAN HET NEDERLANDS.

Deze voordracht zal toegelicht worden met verschillende bandopnamen.

Wij nodigen onze leden van harte uit deze belangrijke voordracht bij te wonen.

Taalonderwijs buiten de schoolmuren

In een streekblad kwam enige tijd geleden een artikel voor, dat het opschrift droeg: 'Slecht taalgebruik vindt zijn oorsprong voor groot deel bij lager onderwijs'. Daarin betoogde de schrijver dat 'het tijd werd terug te komen tot de oude regeling dat op een onderwijzers-examen beslist een voldoende cijfer voor Nederlands moest worden behaald om te kunnen slagen'.

Dit betoog nu was in twee opzichten onjuist. Ten eerste geldt nog steeds de bepaling dat wie een 4 voor Nederlands krijgt op het onderwijzersexamen, is afgewezen, alleen met deze verzachting dat er mogelijkheid voor een herexamen bestaat, maar ook dan blijft de bepaling omtrent de 4 van kracht. In de tweede plaats is het m.i. onjuist te beweren dat slecht taalgebruik zijn oorsprong voor een groot deel bij het lager onderwijs vindt.

Ik zou niet graag zeggen dat het lager onderwijs geheel onschuldig is, maar wel meen ik dat onze dag- en weekbladen in veel hogere mate schuldig zijn dan ons onderwijs. De haastige en daardoor (?) slordige wijze van schrijven in de bladen is, naar ik meen, voor een zeer groot deel schuldig aan het uitermate slechte taalgebruik.

Natuurlijk dien ik deze bewering te bewijzen, wat ik hieronder dan ook zal doen. Maar eerst wou ik er nog de aandacht op vestigen dat statistieken hebben bewezen, hoezeer de bladen de leraren in het Nederlands zijn voor de volwassenen. Immers, duizenden lezen, volgens die statistieken, n o o t een boek, terwijl dit voor het lezen van bladen in veel mindere mate geldt.

Nu is het niet tegen te spreken dat alle mensen tamelijk eigenwijs zijn. Ook dagbladschrijvers. Indien men hen dus op fouten wijst, is het nog lang niet zeker dat dit succes zal hebben. Ik heb dit althans ondervonden. Toen ik een bekend letterkundige schreef dat hij in zijn recensies geregeld gebruik maakte van de uitdrukking: 'Hij behoort tot een van die mensen' en hem bewees dat dit onzin is, kreeg ik tot antwoord 'dat hij dit niet kon inzien', terwijl toch een ogenblik nadenken moet aantonen dat 'behoren tot' een meervoudige bepaling eist. Een ander bekend schrijver vergist zich steeds bij het gebruik van hoe... des te en laat geregeld drukken des te... des te. Geen corrector schijnt dit te durven verbeteren. Ik geef u een paar voorbeelden: 'D e s t e meer zij zich hebben uitgesloofd, d e s t e meer stemmen hebben zij bij verkiezingen verloren'. 'D e s t e volmakter het systeem is, d e s t e beter men erin slaagt om capabele mensen te temmen en af te richten en des te

groter is de slavernij van allen.' 'En de s t e stelselmatiger de politieke wolf
Chroestsjev de ene

kameraad na de andere uit het Sovjet-morele herbewapeningscollectief doodbeet of onschadelijk maakte, d e s t e penibeler kwam het er voor de eenzame schrijverswolf Pasternak voor te staan.' (De inhoud blijft buiten bespreking, het gaat uitsluitend over de taalkundige kant).

Een andere veel voorkomende fout is het verkeerde gebruik van n e t en z o d r a . B.v. 'Hij was n e t van het Nieuwestadttrottoir afgestapt, o f twee wielrijders sneden hem de pas af'. Hier hebben we te doen met een verwarring van nauwelijks-of en net-toen.

'Maar z o d r a zat men weer op de regerings- of de parlamentsbanken o f het dirigistische gesnurk zette opnieuw in.' Alweer een verwarring met nauwelijks-of. Hier is de verleiding te groter, omdat men wel kan zeggen n i e t zodra-of, aangezien 'n i e t zodra' met 'nauwelijks' overeenkomt.

Deze verwarring van een ontkennende uitdrukking met een bevestigende komt meer voor, b.v. in deze zin: 'En wie weet h o e l a n g het dan nog duurt, o f de heer D. stuurt je een controleur in huis'. Hier speelde de schrijver waarschijnlijk door het hoofd: 'Het duurde niet lang-of'. Maar in zijn volzin had in plaats van 'of' moeten staan 'eer' of 'voor'.

Een volgende fout is het gebruik maken van een slechts eenmaal genoemd woord op verschillende plaatsen, maar niet in dezelfde 'naamval' (waar dus een herhaling noodzakelijk zou zijn). Als voorbeeld geef ik: 'Ikzelf heb ook wel na jaren een stuk opgeschreven dat behelsde een redevoering welke ik voor jaren hoorde en toen een diepe indruk op mij maakte'. Lees: en die toen enz.

'Mijn hart trok me toch naar die oude Redoute in Maastricht, d i e men nog altijd aan het verbouwen is en zoveel geld kost dat men een flonkerende nieuwe schouwburg had kunnen bouwen.' Lees: en die zoveel enz.

De volgende groep van veel voorkomende fouten vormt het plaatsen van woorden waar ze niet behoren. B.v. 'Alle andere partijen bereikten het minimum van 5% niet om in het parlement vertegenwoordigd te kunnen zijn'. Bedoeld was: niet het minimum. Zoals de zin er staat, zou men kunnen denken dat het niet bereiken van het 5% minimum een noodzakelijke voorwaarde was om in het Parlement te komen. Een ander voorbeeld: 'Aanval op China van Poolse priesters'. Bedoeld was: 'Aanval van Poolse priesters op China'. Ook dit nog: 'Overval op winkelierster mislukte. Daders namen na hulpgeroep de vlucht'. Waarschijnlijk was dit hulpgeroep wel niet van de daders afkomstig. Duidelijker zou dus geweest zijn: n a h a a r hulpgeroep of geroep om hulp.

Verder: 'Winst Unie van IJsfabrieken in 1957 ruim een miljoen. Bod op aandelen van 203 pct'. Bedoeld was: 'Bod van 203 pct op aandelen'.

Ook het gebruik van overbodige woorden en andere gevolgen van gebrek aan nadenken kunnen een slechte stijl veroorzaken. B.v. 'Dat is h e t g e e n wat westelijke waarnemers zich op het ogenblik afvragen in het licht van twee recente gebeurtenissen'. 'Meneer Doctor Hartogs was een min ventje, om te zien, maar lang niet gemakkelijk, al mochten we hem allemaal graag. Als i e woedend werd, b o r g je dan maar'. Hier is de schrijver onder invloed van de verleden tijd 'w e r d' tot de gedachte gekomen dat men een gebiedende wijs ook in de verleden tijd kan gebruiken.

Grappig is b.v.: 'Bij Fabius is niets meer te vinden nu men zelfs zijn slaapkamer n a g e p l u i s d heeft'. Afgezien van het feit of men een slaapkamer kan napluizen, moest het in elk geval n a g e p l o z e n zijn.

Een gedachtensprong kan zotte gevolgen hebben, als b.v. in deze zin: 'Ook wordt er veel vernield door het publiek, b.v. de duinen, waar kinderen en mensen maar ravotten, zodat ze op het laatst a f g e z e t moeten worden'. (Wie of wat?)

Een grote zaak adverteerde: 'Geniet thuis van het heerlijke gebak uit onze eigen bakkerij, dat in een speciale standaard verkrijgbaar is'. (Die vreemde woorden ook!)

Het lelijke Germanisme 'opbrengen' wint meer en meer veld, zodat men in een blad de volgende dubbelzinnige 'kop' kon lezen: 'Nederlandse T.V. kan het niet opbrengen'. Ik moest het daaronder staande lezen om te begrijpen dat het niet over geldelijke moeilijkheden ging.

Zó weinig aandacht schenkt men blijkbaar aan goed Nederlands, dat de particuliere secretaresse van H.M. de Koningin het volgende telegram verzond: 'Hare Majesteit de Koningin heeft mij verzocht u haar welgemeende dank te willen overbrengen voor het zeer gewaardeerde telegram wat zij mocht ontvangen van' enz.

En de burgemeester van de Hofstad zou (volgens een dagblad) in de Raad hebben gezegd: 'Wij moeten ervoor oppassen dat ons land in de running blijft'. 'Zorgen voor' en 'oppassen voor' betekenen echter niet hetzelfde.

Waarheden als koeien ontstaan, wanneer een schrijver iets anders zegt dan hij bedoelt, als in: 'Mijn rendier voerde mij zwijgend door dalen en bossen, over bevroren meren en rivieren'.

De ergste fouten zijn naar mijn mening, die, waaruit de schrikkelijke onkunde van de schrijver blijkt. Een paar voorbeelden daarvan zijn de volgende: 'Anderhalf jaar werkte Jacques Coenraad in het Engelse laboratorium en knoopte goed in ogen en oren wat hij er zag en hoorde'.

'Slechts een doodenkele van deze aforismen is een belegen ei van Columbus.

'Nauwelijks een dag later echter moest veldheer Omar Bécu het slachveld, de haven van Rotterdam, met stille trom verlaten.' In hetzelfde stuk wordt gesproken over het machtsbereik van de heer Bécu. De schrijver merkt niet eens dat hij een Duits woord bezigt.

Erger nog maakte het degene die schreef: 'Het behoeft niet te verwonderen dat verscheidenen, zij het misschien in arremonede en met wrevel hun stem aan deze partij hebben gegeven'.

'De haak-en kruisvandel's die 's nachts door SA en SS op een brug over de Rijn waren aangebracht.'

‘Men schreef en drukte er maar op los, hoewel het gedrukte geschrift in die dagen toch nog lang geen g e m e e n g o e d was, en dus het afzetgebied zeer klein.’ Ogenblikkelijk daarop volgt deze zin, die nog erger de onwetendheid van de schrijver in het licht stelt: ‘Het was in deze periode, zoals Vondel het eens van zichzelf zei: “Wat op 's herten diepsten grond leyt, dat welt me nae de keel”’. Alexandrijnen lijken deze schrijver geheel onbekend te zijn.

Mijn voorraad van dit soort fouten is nog lang niet uitgeput. Ik wil eindigen met de aandacht te vestigen op een ander euvel: dat der ontzaglijk lange zinnen. Dat de duidelijkheid daardoor geschaad wordt, spreekt vanzelf. Ik overdrijf niet, wat blijkt uit de volgende zin, voorkomende in een onzer bladen en geschreven door een van de bekendste Nederlandse staatslieden:

‘Had koningin Wilhelmina niet tweemaal de sprong over de Atlantische Oceaan gedaan om met staatslieden ginds overleg te plegen, had Zij, wonend in een rustig verblijf, de zaken aan Haar Ministers overgelaten, zich alleen de hoofdzaken laten voorleggen, geen enkele radiorede gehouden, nooit zich bezig gehouden met de maatregelen tot hulp aan een straks verhongerende bevolking in het bezette gebied, had zij niet allen ontvangen die uit de bezetting overkwamen, niet talloze eenheden van vloot, leger en luchtmacht geïnspecteerd en ik weet niet wat al, kortom was Zij alleen geweest, wie Ze is geweest tegenover vriend en vijand, Haar betekenis voor het welzijn des Rijks ware reeds onschatbaar, maar van 1940-1945 heeft deze krachtige persoonlijkheid nooit nagelaten in woord en daad datgene te doen wat mede kon werken om het heilig vuur brandende te houden, het verdrukte volk te troosten en alles te doen wat, gelukkig een constitutionele vorstin, een der unieke figuren uit het Huis van Oranje-Nassau, maar kon doen om het zegevierend einde binnen de gezichtskring te houden’. (Spelling van de schrijver). Een zin van 170 woorden is de moeite waard en zeker niet gemakkelijk te overtreffen. En deze zin is nog te begrijpen, wat met andere lange zinnen niet steeds het geval is. Ondanks dit blijft het een afschrikwekkend voorbeeld.

F.D.

Verschuiving van klemtoon

(J.) Mij valt in de laatste tijd op dat sprekers-in-het-openbaar het hebben over: machtel**oos**heid, werkelo**os**heid, trouwel**oos**heid enz. Voor deze klemtoon mag men m.i. geen goed woord over hebben. Hij is gewoonweg fout.

(Red.) Aan ons dan de onaangename taak dit goede woord toch over te hebben. De lettergreep **-loos** is een zogenaamd achtervoegsel. Meestal hebben deze achtervoegsels geen klemtoon (wel in: lerar**es**, boerder**ij**, tuin**ier**). Bijvoorbeeld: **bloedig**, **minzaam**, **dienstbaar**, **heerlijk**, **eervol**, **visrijk**. De ‘wetten’ van de Nederlandse klemtoon zijn te ingewikkeld om ze hier uitvoerig te behandelen, maar een paar aanwijzingen zijn voor uw geval al genoeg.

Komt een achtervoegsel achter een woord, dan treedt meestal een verschuiving van klemtoon op. Vergelijk: **omvang-omvangrijk**, **deemoed-deemoedig**, **aanzien-aanzienlijk**, **onderwijs-onderwijzer**, **afgod-afgodisch**. U kunt zelf nog wat andere voorbeelden vinden, maar denk bij uitzonderingen aan ons woordje ‘meestal’...

Prof. Heeroma heeft in dit verband eens gezegd: ‘Onze taal heeft een alternerend ritme’. Dit wil zeggen, dat wij ervan houden afwisseling in onze reeks klemtonen te brengen.

Het achtervoegsel **-heid** trekt dan weer de klemtoon naar zich toe: **goddeloos-goddeloosheid**, **werkeloos-werkeloosheid**. Als het woord meer dan één

lettergreep heeft, wordt het door de toevoeging van -loos en van -heid als het ware te lang voor de beginklemtoon; het gevolg is dat de klemtoon 'opschuift naar rechts' - het afwisselende karakter is weer bewaard. Zo springt de klemtoon van **meedogen** naar **meedogenloos**, van **machteloos** naar **machteloosheid**. In sommige gevallen blijft de klemtoon op -loos ook in het grondwoord: naast **trouweloos** hoort men ook **trouweloos**, naast **goddeloos** hoort men ook **goddeloos**.

Mogelijk is ook dat de nadruk op -loos versterkt wordt door een zekere emotionaliteit: -loos geeft immers het begrip 'zonder' weer. Nu wil men 'trouw' en 'zonder trouw' tegenover elkaar stellen door de nadruk te geven aan -loos: **trouweloos**. Hoe dan ook, verschillende factoren spelen hier mee. Wij willen het niet voor onze rekening nemen de uitspraak **machteloosheid** enz. te veroordelen. Als huiswerk geven we u gaarne op, een verklaring te zoeken voor de klemtoon in: Amsterdam, Koningsplein, Monnikendamplein, waarachtig, huichelachtig, twijfelachtig, vennootschap, bondgenootschap, bondgenootschappelijk, openbaar, wankelbaar, onuitstaanbaar, misdaad, misdadig, misdadiger (twee betekenissen!) Als u de Nederlandse klemtoon te springerig vindt, verdiep u dan in het Hongaars of Tsjechisch: daarin heeft elk woord de klemtoon op de eerste lettergreep.

Elève

(A.R.) In België bestaat een moeilijkheid met de vertaling van 'élève', thans 'verpleegde' (in de Rijksopvoedingsgestichten). Iemand stelde voor **o p v o e d e l i n g**. Dit woord komt in bijna geen enkel woordenboek voor. Het is m.i. een normale Nederlandse vorming op -ling, zoals: kwekeling, leerling, bestedeling.

(Red.) Het WNT kent wel 'opvoedeling' als 'de persoon die wordt grootgebracht, opgekweekt'. Het woord is te danken aan Hooft die het heeft gebruikt als vertaling van 'alumnus'.

Is of zijn?

Wij kunnen u een heel gemeen zinnetje voorleggen. Wat is de juiste werkwoordsvorm in:

door die maatregel **is/zijn** vele plannen de bodem ingeslagen.

Het ligt voor de hand dat u onraad ruikt en het antwoord dus niet het zich onmiddellijk opdringende 'zijn' laat worden. Het moet inderdaad **zijn** (volgens onze rechtzinnige beredenering, althans): door die maatregel **is** vele plannen de bodem ingeslagen.

De uitdrukking luidt: (aan) iets de bodem inslaan, bijv. aan zijn verwachtingen werd de bodem ingeslagen. Een zin als: 'deze maatregel slaat ons plan de bodem in' heeft als meewerkend voorwerp 'ons plan' en als lijdend voorwerp 'de bodem'. In een passieve zin wordt 'de bodem' onderwerp en wordt het werkwoord dus enkelvoud.

De neiging tot 'zijn' ontstaat door de volgende drie verschijnselen:

1. Het woordje 'aan' wordt in dit verband nog maar weinig gebruikt, zodat het gevoel voor het meewerkend voorwerp verzwakt.
2. De uitdrukking 'de bodem inslaan' is een vaste uitdrukking waarin u bodem niet kunt vervangen bijv. door 'onderkant'; zij betekent 'vernietigen' en de zin krijgt dus hetzelfde model als '..zijn vele plannen vernietigd'.
3. De uitdrukking doet denken aan 'ten gronde richten', dus 'de bodem i n slaan', d.w.z. met een klap in de grond slaan.

Dit alles neemt niet weg dat orthodox Nederlands is: door die maatregel is vele plannen de bodem ingeslagen.

Follow-up

1. (F.v.Z.) In plaats van follow-up zeggen reclamelieden die niet stomweg alle uitheemse termen onvertaald gebruiken, dikwijls *n a b e w e r k i n g*. Een winkelier wil aan tweehonderd klanten een postreclamebrief zenden. Als hij verstandig is, stuurt hij de tweehonderd brieven niet gelijktijdig, anders kan hij de adressen niet goed nabewerken. De nabewerking bestaat in zo'n geval meestal uit een bezoek aan de klanten die niet binnen een bepaalde tijd op de brief geantwoord hebben.

2. (A.R.) U vindt 'nazorg' de beste vertaling. Maar hebt u er wel aan gedacht dat het woord gebruikt wordt in verband met gestraften na hun voorlopige of voorwaardelijke invrijheidstelling? Dit is het Engelse begrip 'after-care'. (Red. Wij hebben eraan gedacht.)

Buitenlandse namen

Daar wij Nederlanders reeds vroeg bereisde Roelen waren hebben wij voor vele aardrijkskundige plaatsen een eigen naam, schrijfwijze en uitspraak, b.v. Milaan, Parijs, Kopenhagen, Paaseiland, Spitsbergen enz.; Maarten Tromp sprak zelfs over Kantelberg voor Canterbury en Plijmuiden voor Plymouth; ofschoon wij het wel niet helemaal kunnen beoordelen, lijkt ons dit laatste wel wat overdreven.

Frankrijk nam Groenland in zijn geheel van ons over; voor de Franse mond strooide men een paar peperkorreltjes op de e en spreekt men uit Groënlande, Australië heeft nog steeds zijn grote Eylandt nabij de Noordoostkust.

Het gezelschap buiten de man in de straat, dat felle aanvallen doet op dit deel van ons taalbezit, is niet klein en onbelangrijk. Bos' Schoolatlas: Münster inplaats van Munster, Basel inplaats van Bazel, Düsseldorf voor Dusseldorp.

A.N.W.B.: op wegwijzer bij de brug van Barnflair 'naar Münster'. Radio Hilversum, in een uitzending voor de spoorwegen: Kopenhagen, Münster, Düsseldorf. Zo zien we ook nog wel dat men Wilhelmshafen, Cuxhafen en Bremerhafen schrijft waar de Duitsers zelf haven spellen.

Het bontste maakte men het een vijftal jaren terug toen men het eens over St. Michelsgestèl had alsof het hier de constitutie van de Sint betrof.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 1958 nummer 696 bladzijde 1489, Malaya en Singapore, inplaats van Malakka en Singapoer.

Als men zo doorgaat, blijven de resultaten niet uit: Nieuw-York is bereids gesneuveld en maakte plaats voor New-York; er zijn er meer onderweg.

G.H.M. Bodewes.

Voorstellen

Van Philip's Interne Taalcommissie ontvingen wij de volgende voorstellen:

artwork - illustratiemateriaal

Tegen 'artistiek werk' zijn bezwaren gerezen, daar 'artwork' vaak zo weinig artistiek is.

prospect - 'toekomstklant' geeft niet het vermoedelijke karakter weer; het woord 'prospect' past voldoende in het Nederlands om het onvertaald te laten.

display - aan 'uitstalling' wordt toegevoegd 'het tentoonstellen', 'etalage' en 'weergeefinrichting' (TV).

body copy - 'hoofdttekst' in plaats van 'tekst'.

lay-out - behalve 'opmaak' ook '(opmaak)-ontwerp', 'opmaakplan'.

U vraagt:

of beitsen niet bijtsen mag zijn als die bekende beitsmensen uit Beverwijk sinds jaar en dag bijts maken? (Zelfs byts, met een iegrek). Hoewel we een zwak hebben voor die allernederlandste letter ij, mogen wij in eerbied voor de officiële spelling niet te kort schieten, dus *b e i t s e n*. □ En ook *b e i t e l*, al maakt 'Economische Voorlichting' er in één artikel (25-1-1959) vier keer 'bijtel' van. □ 'Ik betuig u namens mijn kinderen mijn/onze dank?' Wij redeneren nog anders: als u uit naam van anderen dankt, behoeft u nog niet uw eigen dank uit te spreken. Dus, ik betuig namens mijn kinderen *h u n* dank... Maar dit staat ronduit gek. Waarom niet eenvoudig: mijn kinderen en ik betuigen onze dank? Of: ik dank u namens mijn kinderen? □ 'Veel staaltjes van heldhaftig gedrag deden de ronde' zou fout zijn daar alleen verhalen de ronde kunnen doen. Dat begrijpen wij niet geheel. 'De ronde doen' betekent 'overal verteld worden'. Welnu, men zegt niet uitsluitend dat een verhaal over een daad wordt verteld, maar ook 'dat een daad wordt verteld'. 'Vertellen' is immers 'een vertelling geven'. Een staaltje is een voorbeeld. Een staaltje wordt verteld, dus ook: een staaltje doet de ronde. Geen speld tussen te krijgen. □ Dat 'schieten' in het Engels 'to shoot' betekent en niet 'to shot' hadden wij moeten weten. Dank aan allen die ons op de te vlugge vingers hebben getikt. □ Een Nederlands tijdschrift is verschenen onder de naam *C a m p i n g*. Ofschoon dit een internationaal woord is geworden dat wij op onze speurtochten door Europa in vele landen op bordjes-met-een-pijl zagen geschilderd, hadden wij het vriendelijker gevonden als het tijdschrift een nationale naam had gekregen. □ In januari is er in den lande een zucht van verlichting geslaakt toen wij eindelijk de *f* als symbool voor de gulden hadden aangewezen. Wij hadden evenwel een normontwerp geraadpleegd. Inmiddels is de definitieve norm (NEN 3162) gekomen waarin de *f* (zonder punt!) wordt voorgeschreven. □ 'In *h o g e r g e n o e m d e* publikaties' keuren we af. Moet zijn: *b o v e n g e n o e m d e*. □ Voor appoints is *w i s s e l a f r e k e n i n g* voorgesteld. □ Nederlanders, onthoudt toch voor eens en voor altijd: de Kongo is de rivier en *K o n g o* is het land. Als wij in onze gedachteloosheid politiek staan te tinnegieten over de Kongo, doen wij Frans want in Frankrijk zegt men *l e C o n g o*, *l e M a r o c*, *l a B e l g i q u e* enz. Wij hebben wel de Veluwe, de Betuwe en de Biesbosch, maar deze landouwen bestonden al voordat in Nederland Frans moest worden geleerd. □ 'Basic skills' is een opwindende kreet voor iets heel ouds: basisvaardigheden. De verhogers-van-leesvaardigheid praten over skimmen en scannen (sps. uit skennen). Als je een tekst skimt, pik je alleen het belangrijkste eruit; als je skent, pik je al het allerbelangrijkste eruit. Tenminste, zo hebben wij dat

begrepen. Daar u Onze Taal noch skimt, noch skent, maar lettertje voor lettertje uitpluist of wij zelf niet de fouten maken waarover we altijd zo'n grote mond opzetten, mag u beide klankbrouwsels, wat ons betreft, vergeten. □

[Nummer 4]

Het mag allebei

Geen groter gevaar begeleidt ons werk dan de neiging het taalgebruik van een ander slecht te vinden alleen maar omdat het anders is dan het onze, Taalpolitietje spelen dus! Wij kennen de regels, wij zijn de uitverkoren behoeders van de vaderlandse taal en wee het gebeente desgenen die het waagt onze regels te overtreden: wij zullen hem honen tot de beklagenswaardige geen pen meer op papier durft te zetten...

Het is niet de eerste keer dat we op dit gevaar wijzen en het zal ook niet de laatste keer zijn. Telkens en telkens blijkt het dat sommigen alleen hun eigen wijze van uitdrukking de beste vinden zonder er ook maar de minste rekening mee te houden dat elke mededeling in verschillende taalvormen onderdak kan vinden. Natuurlijk is er wel eens sprake van een echte fout, zelfs van een echte taalverbastering, maar vaak is de gewraakte zonde niet veel meer dan een geoorloofde schakering, een ander stijlmiddel, een wel wat afwijkende maar daarom nog niet te verketteren woordkeuze. Zij die zo doctrinair zijn dat ze in beginsel alleen h u n Nederlands tot h e t Nederlands verheffen, zijn niet slechts onverdraagzaam en daardoor onuitstaanbaar, maar miskennen ook ten enen male het karakter van een taal.

Een taal is geen rekenmachine, waarvan ik de toetsen op een bepaalde voorgeschreven manier moet aanslaan om mijn sommetje op te lossen. Een taal is het instrument van de menselijke geest; grillig, gevoelig, onbesuisd, onverschillig als de mens kan zijn, zo springt hij ook met zijn taal om. Zodra hij zich tot een ander richt, zal hij zich moeten aanpassen aan het begripsvermogen van zijn gespreksgenoot. Als hij algemeen beschaafd Nederlands spreekt, zal hij het moeten doen zoals hem dit thuis, op school of in zijn bedrijf is geleerd: hij zal zich aan de regels moeten houden omdat de ander hem moet begrijpen en waarderen. Als hij algemeen beschaafd Nederlands schrijft, zal het besef van aan regels te moeten gehoorzamen sterk tot hem doordringen; immers, zwart-op-wit beklijft, hij kan zorgvuldig kiezen, hij kan een zin lang of kort maken, hij kan - wanneer hem tijd is gegund - net zo lang vijlen totdat hij de tekst heeft gevonden die precies zegt wat hij bedoelt en die precies is aangepast aan het doel waartoe hij heeft geschreven. Maar of hij nu spreekt dan wel schrijft, hij beheerst zijn taal pas als hij de gehoorzaamheid aan de regels niet als een lastige slavernij voelt.

Al moet de taalgebruiker een grote mate van vrijheid hebben om, in overeenstemming met de aard van zijn onderwerp en zijn publiek, te kunnen zeggen wat hij wil, hij komt soms voor twijfelgevallen te staan waarin hij niet goed weet welk woord te kiezen, hoe de zin op te bouwen. Deze twijfel is volkomen normaal: volmaakt is niemand in het gebruik van een levende taal. Een dode taal is voorgoed geregistreerd in woordenboek, vormleer en zinsleer: de kenner kan geen fouten meer maken. Hij kan echter ook geen nieuwe schakeringen aanbrengen! Het dode materiaal kan hij elegant, ritmisch en welluidend rangschikken, maar hij kan er geen nieuw leven meer inblazen.

Toen deze maand de Japanse kroonprins in het huwelijk trad, kregen wij twee kranten toegestuurd met verslagen over de plechtigheden. De vriendelijke toestuurders hadden met felle lijnen en driftige uitroepstekens het telkens terugkerende woord *J a p a n n e r s* onderstreept. Fout! Taalverknoeiing! Verbastering! Een had

ernaast geschreven: 'Moeten wij nu ook van Chiners gaan spreken?'. Die opmerking heeft ons (heel kort

maar) kwaad gemaakt, want door deze kritiek maakt men van onze taal een dode taal. Het is mogelijk dat enige tientallen jaren geleden uitsluitend gezegd werd *J a p a n n e e s*, wij kunnen dit niet beoordelen. Wel weten wij heel zeker dat de vorm *Japanner* nu de meest gebruikte is en dat aan 'Japannees' een lichte minachting niet vreemd is.

Laten we als de dood zijn voor vitten: we doen er alleen maar kwaad mee. Er zijn mensen die systematisch 'groter als' aanstrepen in alle geschriften die ze onder hun neus krijgen. Het gebruik van 'als' bij een vergrotende trap schijnt voor hen een bewijs te zijn van het verachtelijkste taalbederf, van platvloerse wanbeschaving, van alle fijne nuances wegmaaiende nieuwlichterij, van gewild populair gedoe. De kwestie is oeroud (en oervervelend). Wat heeft de Raad van Deskundigen al jaren geleden gezegd in *Onze Taal*? Beide vormen zijn goed! Vrijwel geen maand gaat voorbij of wij krijgen teksten te beoordelen waarin dit 'als' staat. Groot is de teleurstelling wanneer wij het in 'bescherming' moeten nemen...

Ieder van ons heeft een soort privé hekel aan bepaalde woorden. Dat is een natuurlijk, menselijk verschijnsel. Sommigen worden kribbelig als ze 'gewenst' horen waar zij 'wenselijk' zouden zeggen, anderen menen dat het toenemende 'zich realiseren' de Nederlandse natie rechteloos overlevert aan Groot-Brittannië, anderen kunnen niet wennen aan het verschil tussen 'het materiaal' en 'het materieel', weer anderen menen dat 'rechten studeren' maar een pover afstammelingetje is van het waardige 'in de rechten studeren'. Men kan van dit verschijnsel honderden en honderden voorbeelden geven.

Juist in het grensgebied van goed en fout, waarin *Onze Taal* uiteraard veel moet werken, moet zo dikwijls het antwoord 'het mag allebei' worden gegeven. Wij spreken dan ook graag van een raad die we geven en liever niet van een gebod dat we uitvaardigen. Wel proberen we zoveel mogelijk aan een van de mogelijkheden de voorkeur te geven, een voorkeur die vaak afhangt van de stijlwaarde en bedoeling van de ter beoordeling gelegde tekst. En - u zult het wellicht ondervonden hebben - we moeten ook wel eens tot onze schande bekennen: we weten het niet...

Hun hebbe

(B.v.W.) Het hoofdartikel van uw maartnummer 1959 oppert de mening, dat het lager onderwijs, ofschoon niet gehéél onschuldig, toch in het algemeen niet de hoofdoorzaak van het slechte taalgebruik genoemd mag worden.

In 't midden latend hóé zwaar de schuld van het L.O. terzake drukt, meen ik toch wel dat vele H.H. onderwijzers bijzonder weinig taalgevoel aan de dag leggen. Een enkel voorbeeld van hier ter plaatse heersend taalmisbruik moge dit illustreren.

In plaats van het persoonlijk voornaamwoord te gebruiken in een zin als 'zij zeggen dat dit verkeerd is', zien meerdere onderwijzers er geen bezwaar in om, zelfs op schrift, de formulering te gebruiken: 'h u n zeggen dat dit verkeerd is'.

Dit is een voorbeeld dat, aangevuld met talloze andere enormiteiten op het stuk van taalgebruik, mij toch wel de gedachte geeft dat de examinandus voor het onderwijzersdiploma het wel bår moet maken om met een 4 voor Nederlands uit de bus te komen!

Buiten de schoolmuren II

Het is niet mijn bedoeling de pers vrij te pleiten van schuld aan een zekere mate van taalbederf of het onderwijs de schuld aan onvoldoende taalgebruik geheel op

de schouders te leggen. Ik wil er alleen tegen protesteren dat weer - zoals zo dikwijls al elders is gebeurd - twee aspecten in elkaar worden geschoven, die ver uit elkaar liggen.

Invloed van slecht taalgebruik in de bladen op het taalgebruik van de lezers - ja, zulke invloed komt voor. Maar per definitie alleen als de potentiële kwaliteit van het taalgebruik der lezers van ongeveer dezelfde orde is als die van het taalgebruik der dagbladschrijvers. In deze situatie bestaat 'schuld' aan de kant van de pers; laten we zeggen: schuld tegenover de lezers van Onze Taal (of zijn die immuun?), maar stellig tegenover hen, die Onze Taal zouden behoren te lezen. Dit is één aspect.

Het andere aspect doet zich dagelijks voor in de praktijk van elke hoofdredacteur van een bij een breed publiek geliefd dagblad. De stroom van brieven en ingezonden stukken, die over de redactionele schrijftafels trekt, bestaat voor een akelig aanzienlijk deel uit volkomen ondoorzichtige taalmodder. Geloof me dat een akelig aanzienlijk deel van de krantenlezers - en dus van ons volk - in zijn krant dagelijks in aanraking komt met een Nederlands, dat in kwaliteit hoog boven zijn eigen Nederlands uittorent. Met andere woorden: geloof me dat het grootste deel van ons volk van 'de taal van de pers' alleen maar heel veel zou kunnen leren. Die 'Schönheitsfehler' - och arme! Zelfs als ze die - ja heus, ze komen heel dikwijls op rekening van de haast - zelfs als ze die er bij zouden leren, maar ook voor het overige al lezend tot het niveau van 'de krantetaal' zouden opklimmen, dan zou er in het gebruik van de Nederlandse taal wezenlijk verbetering komen.

Wie draagt schuld aan deze situatie, als het niet het onderwijs is?

H.E.

Noord en zuid

Op het onlangs te Brussel gehouden Vlaams Filologen-congres is uitvoerig de verhouding Vlaams-Nederlands of zoals onze zuiderburen graag zeggen: Zuidnederlands-Noordnederlands ter sprake gekomen. Een taalkundige uit Nederland behandelde de indruk die het 'Vlaamse' Nederlands op de Nederlanders maakt en een taalkundige uit Antwerpen schetste hoe de Vlamingen over het 'Nederlandse' Nederlands denken. Uit de discussies en ook uit andere voordrachten op dit congres is duidelijk gebleken dat de taaleenheid tussen noord en zuid toch langzaamaan groeiende is. De jonge generatie uit het Nederlands-sprekende deel van België geeft steeds meer dialectwoorden op om ze in te ruilen voor Algemeen Beschaafd Nederlands.

Nog talloze vooroordelen van zuid tegen noord en andersom moeten overwonnen worden. Eigenlijk kent Vlaanderen Nederland veel beter dan Nederland Vlaanderen. Er is een algemene klacht dat de Nederlanders Vlaanderen niet alleen staatkundig (wat te begrijpen is) maar ook cultureel tot het buitenland rekenen. De Frans-sprekende Belgen zien in het Frans van Frankrijk hun voorbeeld; Frankrijk van zijn kant doet stelselmatige pogingen om zijn cultuur ook over zijn grenzen te verbreiden. De verhouding Nederland-Vlaanderen is echter geheel anders. Door een complex van allerlei oorzaken staan Nederlanders en Vlamingen wat gereserveerd tegenover elkaar. Misschien zijn ze zo sterk verwant dat ze elkaars fouten en karaktereigenaardigheden te scherp zien. Beter informatie over elkaar en persoonlijke contacten op grote schaal zouden de situatie ongetwijfeld kunnen veranderen. Vaak wordt ons verweten dat wij België als een Frans-sprekende natie zien. Het 'Vlaams' is het grappige dialectje van een aantal goedmoedige breugheliaanse pallieterfiguren. Dan maar liever Frans...

Deze houding, hoezeer ook verklaarbaar, heeft fatale gevolgen. Ons wordt een volkomen ongemotiveerd superioriteitsgevoel verweten. In plaats dat wij door goed Nederlands in België te gebruiken de beste propagandisten zijn voor het Algemeen Beschaafd als tegenwicht tegen het Frans, stoten we de Vlamingen door onze neerbuigende vriendelijkheid voor hun dialect en onze voorkeur voor het Frans van ons af. Ze zullen de weg naar het Frans opgaan, want de Nederlanders laten zelf duidelijk zien dat je met die taal niet veel kunt bereiken.

Een kras staaltje van Frans kwam ons dezer dagen onder de ogen. Het betreft een fraai getikte brief van een Hagenaar aan een aantal Belgische openbare diensten (in Vlaanderen!). Het stuk is onvertaalbaar. U behoeft nog niet eens een tien voor Frans op school gehaald te hebben om te zien dat de schrijver ervan in deze taal een volslagen nul is.

D'après des renseignements de votre groupe sur l'EXPO que j'ai fait de la société anonyme l'Exposition Universelle. On m'a répondu que le mieux était de m'adresser à Vous.

Au mois de juillet j'ai été plusieurs fois à l'EXPO, naturellement j'ai aussi visité votre groupe. Maintenant je voudrais bien avoir quelques informations matérielles sur votre groupe de l'EXPO, car je suis entraîné d'assembler des documents sur l'EXPO.

J'ai déjà reçu de magnifique matériel de Commissaire de Général à Bruxelles et du Néerlandaise Commissaire de Général.

Ma demande à Vous est, de savoir si vous pourriez m'envoyer de documentaire matériel, ainsi que des brochures, s'il y a moyen en lanque

Neerlandaise, et surtout des photos. Inutile de vous dire que je vous payerai les frais p.e. par coupons de réponse internationale. Esperant de bientôt avoir de votre nouvelle recevez Monsieur mes salutations distinguer.

Een walgelijk Frans, slechter dan het slechtste Nederlands dat ooit door een Belg is geschreven! Kunt u zich het schallend gelach voorstellen van de officiële Belgen, Vlaming of Waal, die dit document op hun schrijftafel kregen?

Wentelen

(Ir. H.D.) In aflevering nr. 1 januari 1959 pag. 6 van ons maandblad wordt onder 'Taal I' en 'Kunstwoorden' weer wentelwiek ter vervanging van helicopter genoemd. De mooie aliteratie ten spijt vind ik het een afschuwelijk woord. Ten eerste geeft het in het geheel niet weer wat ermede bedoeld wordt. Wentelwiek kan een roerapparaat, een nieuw poldergemaal, of wat dan ook zijn. Doch ernstiger acht ik, dat dit woord m.i. een beslist onjuiste gedachtenassociatie geeft. Wentelen wil over het algemeen uitdrukken, draaien om een h o r i z o n t a l e as, waarbij bovendien aan een betrekkelijk langzame beweging gedacht wordt. Men kan daartegen aanvoeren, dat men toch spreekt van 'zoveel omwentelingen per minuut', waarbij de beweging zowel horizontaal als zeer vlug kan zijn. Dat het woord in enkele (zeldzame) gevallen een begripsverruiming heeft gekregen, tast m.i. de eigenlijke strekking niet aan.

Indien ik zou lezen: 'In de fabriek van het bordes af neerkijkende, werd hij duizelig van de talloze wentelende wielen', dan denk ik aan draaiende riemschijven of vliegwheels. Dus draaiend in een verticaal vlak. Wanneer men zou schrijven, dat de arme man duizelig werd door het zien van een serie 'wentelende centrifuges' (zeer snel horizontaal draaiende machines), zou dit m.i. lelijk en foutief zijn uitgedrukt. Ook de wentelende riemschijven zijn reeds niet zuiver uitgebeeld, in verband met hun snelle beweging.

Ten nader onderzoek of deze opmerkingen misschien een subjectieve technische taalnuance weergeven, zou ik gaarne vernemen of men zou goedkeuren: 'Hij stond voor het raam en staaarde naar buiten. Toen ik binnenkwam, wentelde hij zich plotseling om'. Ik hoop, dat u er bezwaar tegen zult hebben! Doch wellicht zult u wel goedkeuren: 'Hij lag in bed, met het gezicht naar de muur. Toen ik binnenkwam wentelde hij zich lui om'. Men spreekt ook niet over twee mensen die 'wentelend over de dansvloer zweven'. Doch men mag wel zeggen dat zij zich tijdens een worsteling over de vloer wentelden. Wentelteefje is dus goed, doch in hemelsnaam geen wentelwiek! Is het niet belangrijker een, zij het voor velen misschien onbewuste begripsinhoud van een woord, zoveel mogelijk levend te houden, dan door een klakkeloos gebruik van dat woord, in een overigens onnodig kunstwoord, een nog levende nuance verder te verwaarlozen?

U vraagt

of 'zich rekenschap geven van iets' een gallicisme is. Als we ons goed herinneren, is het vroeger als zodanig gebrandmerkt, maar we durven er niet meer aan. 'Zich rekenschap geven, zich bewust worden, beseffen, inzien' en (zelfs!) 'zich realiseren' zijn synoniemen met kleine betekenisverschillen. □ 'Honig' of 'honing'? Lawe eerlijk weze: z e g t u honig? □ 'Hij was groter als dichter als als mens', ziet u nu wel dat 'als' onbruikbaar is. Ja, maar: 'Hij was even groot als dichter als als mens'. Wat nu? □ Een onuitroeibaar bijgeloof is dat het is 'de mens die' maar 'de stad w e l k e'. Als betrekkelijk voornaamwoord mag 'welke' zo langzamerhand naar het museum. □ Quod non, zegt een rechtsgeleerde zou ik willen vertalen met 'wes neen'. D a t n i e t, zeggen wij, dan liever 'des neen'. Het aardige folkloristische stukje

wes kennen wij alleen in weshalve en weswege (of weswegen?). □ 'Dorst' in plaats van 'durfde' plat Nederlands? Nee, de vorm is zelfs de oude, algemeen Nederlandse vorm. Het is mogelijk dat hij op den duur geheel moet wijken voor 'durfde'. Merkwaaardig genoeg gaven verschillende mensen uit 'Holland' op onze vraag ten antwoord dat zij wel 'dorst' dorsten te zeggen maar niet durfden te schrijven. □ Of: durfden schrijven. □ 'Helaas' is toch een zg. tussenwerpsel en dan kun je toch niet schrijven: helaas was hij ziek? Dat moet dus zijn: 'hij was helaas ziek' of 'helaas, hij was ziek'. Tja... Wij hebben het ook eens met 'hoera' geprobeerd, maar daar zijn we niet uitgekomen. □ Slaap op kapok! Word lid van de Happy Capoc Family! Hebt u in de krant ook die aanmoediging van die Nederlandse stichting ter bevordering van het op kapok slapen gelezen? Als wij onze wichtjes nu onder de wol stoppen, fluisteren we ze een slaaplidje van William Wordsworth toe. Prijzen we ons aller zuivelbureau dat niet voor de verleiding van de Happy Milk Family is bezweken. □ 'Blijkkelijk' gunnen we graag een kans. Waarom ook niet, het zit vlak naast 'klaarblijkkelijk' en ver genoeg van 'hopelijk'. □ Een Engelsman die Nederlands leert, klaagt erover dat onze landgenoten 'boter' zeggen als ze 'margarine' bedoelen. □ Scherp opmerker als hij is, voelt hij zich geprikkeld door de volksuitspraak 'koperasie' voor 'ko-o-peratie'. □ Diep teleurgesteld is hij over het Nederlandse s.v.p. dat hij als a.u.b. moet vertalen. □ De volgende zin moet beloond worden met de Oscar voor beeldspraak: 'De jonge Hendrik, groenend en weelderig, bestippeld met beloftevolle botten en rijk aan het sap der jeugd.' □ De Utrechtenaar, zegt een Utrechtenaar, heeft de hebbelijkheid om 'gehad' te zeggen waar niets is te hebben. Dus: Dat had ik nooit gedacht gehad; ik heb met die familie nooit kennis gemaakt gehad; gisteren hebben we een brief gekregen gehad. □ Wij weten niet waarom de Utrechtenaren dat doen; waarschijnlijk komt het verschijnsel overal in Nederland voor. □ Het volgende verwijt nemen we zonder aarzeling op. 'Mij is altijd geleerd dat plaatsvinden en plaatshebben slecht Nederlands is. Nu laat u in uw februarinummer de jaarvergadering op 18 april plaatsvinden in plaats van gehouden worden. En dus is mijn vraag: heeft men mij veertig jaar lang op een dwaalspoor geleid en gehouden? U kent wellicht het bericht uit het oude Nieuws van den Dag dat indertijd de deur om praktisch-esthetische redenen heeft dicht gedaan: Hedenmorgen vond op de Oosterbegraafplaats de beaarding plaats van het stoffelijk overschot van wijlen dr. Van der Plaats. □ 'Hoger genoemde' moet zijn 'bovengenoemde'. Iemand gaat nog een stap verder en zegt 'hierboven genoemde'. Dunkt ons niet fout maar evenmin alleenzaligmakend goed; 'boven' is een bijwoord van plaats, dat iets 'hierboven' genoemd is en niet ergensandersboven ligt voor de hand. □ 'Ik verzoek u dat te willen doen'. Inderdaad, 'willen' is overbodig: 'ik verzoek u dat te doen'. Wij zullen zoiets, naar we hopen, nooit schrijven, maar we kunnen het gemakkelijk verklaren. Bij verzoeken gaat men niet graag recht-op-de-man-af. Men houdt graag een slagje om de arm om niet voor een lomperd te worden aangezien. 'Doe dit' is te eigenwijs, 'ik verzoek u dit te doen' is correct maar nog te gebiedend. Het mooiste vinden wij altijd nog: 'ik moge u beleefd verzoeken dit welwillend te willen doen'. □ 'Afgezien van het feit of men enz.' Moet dat niet zijn 'afgezien van de v r a g of enz.'? □ Dit is het nummer van de onzekerheden. U moet het lezen vooraleer u gaat slapen. Dan zult u u met wankele tred en glazige blik te bedde begeven in de overtuiging dat niets goed is en niets fout. □ Dat 'u u' is eigenlijk wel lelijk. Maar wij weten niet zo zeker of 'u zich' wel bij 'zult' mag. □

Twijfel besluit ons bij de zin: 'Wij ontvingen van uw firma tien kisten die wij doorzonden aan enz.' Ontvangen wij nu kisten die wij doorgezonden hebben? Technisch uitgedrukt: mag in de bijvoeglijke bijzin een handeling genoemd worden die l a t e r 'plaats vindt' dan die van de hoofdzin? Hij schaatste op het ijs waar hij

doorheen zakte; hij rookte een sigaar die hij wegsmeet. Wij weten heus wel hoe deze zinnen beter gezegd kunnen worden. Sterker nog in een biografie: 'Professor X werd geboren in Leiden'. Hij was toch geen professor toen hij geboren werd? Nee, maar 'werd' is geen 'wordt'.

De Kongo

In het maartnummer van 'Onze Taal' vind ik onder de rubriek 'U vraagt' tot mijn grote verbazing de opmerking dat de Nederlanders moeten zeggen 'de Kongo' voor de rivier, en 'Kongo' voor het land. Ik herinner mij niet of dit in uw blad reeds eerder ter sprake is gekomen, maar in ieder geval is het fout en het verbaast mij zeer dat u aan Nederlanders dit Belgische - d.w.z. door de Belgische administratie gepropageerde - gebruik wilt voorschrijven, een gebruik dat in strijd is met de Noord- en de Zuidnederlandse taalgewoonte, met de traditie en met de zin waarin deze aanduiding wordt gebezigd. 'De Kongo' is vanouds - al is dat nog niet zo heel oud, want het land is nauwelijks meer dan een halve eeuw als zodanig bekend - de rivier en het land. Van Belgische zijde poneert men dat 'Kongo' een oude landnaam is; er heeft inderdaad vroeger een koninkrijk van die naam bestaan. dat echter ergens anders lag, nl. in het gebied dat tegenwoordig Angola heet. Wat thans in het gewone taalgebruik 'De Kongo' heet, is noch historisch, noch taalkundig een voortzetting van dat oude koninkrijk Kongo; het is het gebied dat door Leopold II met veel beleid onder Belgisch beheer is gebracht, aanvankelijk als 'Etat indépendant du Congo', wat vertaald is als Congo-Vrijstaat, en in 1908 een Belgische kolonie is geworden. In de 3de druk van de Winkler-Prins-encyclopedie (1909) vindt u als lemma nog Kongostaat, in de vierde druk (1918) is dit geworden 'Kongokolonie of Belgische Kongo'.

Het gebruik van het bepalend lidwoord is hier geen gallicisme; deze opvatting berust op een averechtse, waarschijnlijk bij Belgische puristen opgekomen analogieredenering: omdat het Frans heeft 'la France, la Belgique', wat in het Nederlands luidt Frankrijk, België, zonder lidwoord, meende men dat ook 'le Congo' in het Nederlands Kongo moest luiden, en niet 'de Kongo'. Dit 'de' is hier evenwel niet met een staatnaam verbonden, maar met de naam van een geografisch gebied: de Kongo is het Kongobekken, het hele gebied waardoor de rivier de Kongo stroomt. Het staat dus op een lijn met 'de Roer' voor het Roergebied. 'de Saar' voor het Saarbekken en - minder gewoon, maar niet onbekend - met 'de Amazone' voor het Amazonegebied. Zo min als men dus in het Nederlands kan spreken van 'de bezetting van Roer', voor die van het Roergebied, of 'de inlijving van Saar' voor die van het Saargebied of -bekken, kan men zeggen 'hij gaat naar Kongo', voor: naar het Kongogebied of de Kongokolonie. Ten overvloede wijs ik er nog op dat ook het Engels dit gebied aanduidt met 'the Congo'; zie b.v. de 'New English Dictionary' (de Oxford Dict.) die in het Supplement s.v. *C o n g o l e s e* dit omschrijft met 'of or pertaining to the Congo (the Belgian Congo, Congo Free State)'. De enige moderne taal die hier het lidwoord weglaat is... het Duits, dat ook spreekt van 'Belgisch Kongo'. En het is met de hardnekkige puristen zo dat zij, onder het motto 'liever Turks dan paaps', uit louter vrees voor gallicismen, zich van germanismen gaan bedienen.

Dr. C. Kruyskamp.

[Nummer 5]

De jaarvergadering

Het is zo langzamerhand traditie geworden dat wij in de jaarvergadering van Onze Taal een algemeen taalkundig onderwerp aan de orde stellen. Zo hebben wij in de laatste jaren behandeld o.a. de aanduiding met 'hij' of 'zij', de nieuwe spelling, het Nederlands in Vlaanderen, botsingen in het taalgebruik, vreemde woorden in onze taal.

Voor ons is het uiteraard een grote voldoening te constateren dat deze bijeenkomsten ieder jaar door een groter publiek worden bezocht en dat sommige kranten aan het besprokene uitvoerig hun aandacht wijden. Ons Genootschap treedt in de afgelopen tijd steeds meer in de openbaarheid; daardoor staat het natuurlijk meer aan kritiek bloot dan voorheen, doch deze kritiek, die naar onze ervaring tot nu toe steeds van sympathie met ons streven getuigt, kunnen wij juist zo heel goed gebruiken. Wij moeten niet alleen werken in de veilige geborgenheid van studeerkamer met woordenboek en spraakkunst - het gevaar om te vergroeiën tot pedante betweters ligt daar op de loer! - maar wij moeten ons juist begeven midden in het taalgebruik van onze veeleisende tijd; een openhartige discussie over netelige vraagstukken met de verantwoordelijke personen mogen wij niet uit de weg gaan.

Dit jaar hadden wij als thema voor de gedachtenwisseling gekozen: de uitspraak van het Nederlands. Wij houden ons weliswaar vrijwel uitsluitend bezig met het schriftelijk taalgebruik en vragen over uitspraak, klemtoon e.d. zijn maar incidenteel, maar ieder van ons heeft toch zoveel belangstelling voor onze taal dat het streven naar een juiste en mooie uitspraak van het Nederlands hem ter harte gaat. Over die uitspraak bestaan vele verkeerde voorstellingen. Hoe vaak hebben wij ervoor moeten waarschuwen dat niet elke geschreven letter ook een aparte klank vertegenwoordigt!

Een in uitspraakkwesities bij uitstek bevoegde taalkundige als Dr. B.C. Damsteegt hield de inleiding. Wij hadden het voorrecht de voorzitter van de Belgische V.B.O., prof. dr. Willem Pee, als gast in ons midden te hebben. Hij gaf als aanvulling op het betoog van dr. Damsteegt een beschouwing over uitspraakmoeilijkheden in België.

De voordracht, die als inleiding diende voor de gedachtenwisseling, vindt u in dit nummer, Spreken over uitspraak wordt vergemakkelijkt daar verschillende klanken kunnen worden nagebootst. De luisteraar merkt verschillen op en kan zich bijvoorbeeld een oordeel vormen over beschaafd-onbeschaafd. Bij het afdrukken van de tekst vallen deze klanknabootsingen echter weg. Zelfs al waren de woorden van de bandopnamen gedrukt, dan zouden zij in letterlijke zin nog niets zeggen. Desondanks hebben wij u de tekst aangeboden, zoals de geheel uit het hoofd sprekende inleider die heeft gegeven. Klanknabootsingen hebben wij bij benadering aangeduid. Voor de aaneensluiting van het betoog was het noodzakelijk om aan te geven op welke plaats een bandopname was ingelast.

Wij nemen aan dat de inleider bij degenen die belang stellen in het onderwerp, vele vragen zal hebben opgeroepen, wellicht ook tegenspraak. Wij zouden het op prijs stellen hun mening te vernemen opdat wij hun zienswijze te gelegener tijd in ons blad bekend kunnen maken.

De uitspraak van het Nederlands

Voordracht, gehouden door Dr. B.C. Damsteegt, op de jaarvergadering van Onze Taal, 18 april 1959.

Het spreken over de uitspraak heeft zekere moeilijkheden. Uit de regelmatige lectuur van Onze Taal merk ik wel op, dat velen van u er belang in stellen of iets goed Nederlands is. De vragen gaan dan ook meestal over het schriftelijk taalgebruik, over het probleem of een bepaald woord goed is gebruikt, goed is gekozen, of een bepaalde zinswending juist is geconstrueerd. Discussie hierover is gemakkelijk te voeren, ook schriftelijk, omdat al deze zaken schriftelijk vastgelegd kunnen worden.

Toch zult u zelfs bij die problemen merken, dat degenen die antwoord moeten geven op de gestelde vragen, en die deskundig zijn op dat gebied, soms moeite hebben met het trekken van een grens tussen het goede en het foute.

Bij de uitspraak van het Nederlands zult u zich de vraag ook wel eens voorleggen: is die uitspraak nu goed of is die uitspraak fout? Ook daar zijn de grenzen bijzonder moeilijk te trekken, ja, nog veel moeilijker dan wanneer het gaat over geschreven taal. Een klank is nu eenmaal vluchtig en een woord dat ik uitspreek, is al verdwenen op het moment waarop ik het heb gezegd. De klank daarvan ligt alleen vast in uw geheugen en die kunt u zich moeilijk weer voor de geest roepen, tenzij u gebruik maakt van een van de moderne hulpmiddelen, zoals een bandapparaat. Bovendien zijn spraakklanken uitermate ingewikkeld van samenstelling; bij het vergelijken van spraakklanken hebben wij dus te maken met een groot aantal factoren, die telkens ieder voor zich naast elkaar geplaatst moeten worden om een vergelijking daarvan te kunnen overwegen. Tussen een goede uitspraak en een uitspraak die niet aanvaardbaar is, ligt alleen maar een vloeiende overgang, die de taalkundige natuurlijk boeit, bijzonder boeit zelfs, maar die hem huiverig maakt om een norm te stellen en te zeggen: daar is het goed en daar is het fout. Bovendien is de norm die wij aanleggen wisselend. Wij leggen ongetwijfeld in het dagelijks leven een norm aan de uitspraak. Wij onderscheiden, zonder tot al te grote subtiliteiten te vervallen, op zijn minst een drietal verschillende situaties, waarbij onze norm wisselt. De taal die wij spreken in familiare omgang is anders dan de taal die wij spreken thuis, dan de taal die wij spreken in een winkel of wanneer wij een onderhoud hebben met iemand, zo in de conversatie aan een tafel in een restaurant. Dan is er tenslotte nog een andere norm: de taal die wij gebruiken, de uitspraak die wij toepassen bij een weloverwogen voordracht. U zult van mij wel willen aannemen, dat ik niet altijd spreek zoals ik dat nu doe, dat ik straks, wanneer ik thuis gekomen ben er niet over zal denken zo duidelijk te articuleren als ik nu doe, en hetzelfde stemvolume toe te passen.

De articulatie en het stemvolume, die in de ene ruimte ruimschoots voldoende zijn om zich behoorlijk verstaanbaar te maken en daar volledig voldoen aan de norm 'goed Nederlands te spreken', zullen in een andere ruimte niet aan de te stellen norm voldoen.

Normen

Niettemin is er ergens een norm; de uitspraak en het stemgebruik spelen zelfs een rol bij de beoordeling van personen in het dagelijks leven. Uw eerste indruk van iemand die u ontmoet, wordt mede bepaald door de wijze waarop hij zijn taal uitspreekt.

In de kringen van Onze Taal is het boekje van prof. dr. G.G. Kloeke over ‘Gezag en norm bij het gebruik van verzorgd Nederlands’ zeer bekend. Ik wil u niet met veel citaten lastig vallen, maar voor één citaat uit dit boek zou ik een uitzondering willen maken; het luidt als volgt. ‘Het taalleven dat we op het hoge plateau der beschaafden waarnemen, is ogenschijnlijk rustig. Weliswaar is ook hier een “taalstrijd” permanent aan de gang, maar die strijd is “beheerst” zoals we dat in “gecultiveerde” kringen mogen verwachten. Bij het elkaar “betwisten” van het gezag past geen grofheid. Zo zal men b.v. niet iemand in zijn gezicht zeggen dat hij onbeschaafd spreekt, maar wel met een ironisch knipoogje aan gelijk-geaarden te kennen geven waar men bij een bepaalde spreker ontsporingen-naar-beneden hoort. In de huiselijke kring en in intieme gesprekken maakt men grapjes erover. Solliciteert de delinquent naar de betrekking van leraar, dan weet hij niet, dat de overheidspersonen die hij bezoekt, uit zijn uitspraak hun conclusie trekken: de man spreekt een beetje plat, dat is niet bevorderlijk voor het “gezag” in de klas. Bij sommige examens, als voor de diplomatieke dienst b.v., telt ook de “persoonlijke indruk” mee, maar het lijkt geen twijfel, dat taal en uitspraak associaties ten gunste of ten ongunste kunnen opwekken.’

Wij hanteren dus in ons dagelijks gebruik een norm. De logopedist, de spraakleraar weet dat; er komen in onze praktijk mensen die gestuurd zijn door een superieur, die hun heeft gezegd: als je promotie wil maken, zal je toch eerst wat aan je uitspraak moeten doen, want zo is het niet om aan te horen.

Voordat wij kunnen gaan spreken over die norm, zou ik met u verschil willen maken tussen twee dingen: tussen uitspraak en articulatie.

Articulatie betekent klankvorming. We verstaan daaronder de technische vorming van de spraakklanken, de wijze, waarop wij door middel van mond- en lipstanden en van tonghouding een bepaalde spraakklank vormen. Onder het begrip ‘uitspraak’ zou ik iets meer willen verstaan, nl.: de vorming van spraakklanken, zó dat zij voldoen aan de normen, die iemand zich stelt in zijn taal. Dat behoeft dus niet dat ‘algemeen beschaafd’ te zijn.

Afwijkingen in de articulatie

Articulatiefouten leiden automatisch tot een tekort doen aan de norm. Wanneer ik er in mijn hoofd een goede voorstelling van heb hoe het Nederlands moet klinken, kan het niettemin zijn, dat sommige factoren mij beletten, die norm te bereiken, aan die voorstelling het juiste recht te doen; dat behoeft niet altijd te leiden tot onbeschaafd spreken.

Ik heb hier een opname voor u gemaakt van een jongen, die een slechte 's' spreekt. Bij het horen van deze opname zult u waarschijnlijk niet tot de conclusie komen, dat deze jongen een onbeschaafde uitspraak heeft, maar u zult wel iets afwijkends opmerken in de 's'. U zult dat zeker opmerken, dunkt mij, nu ik u daarop attent gemaakt heb.

- bandopname van spreker met 'lelijke s'-

U zult deze articulatieafwijking niet onbeschaafd noemen. De spreker had een vooruitspringende bovenkaak, bovendien had hij in een vechtpartij een hoek van een voortand verloren, zodat hij bij het uitspreken van de 's' niet die scherpe hoge toon kon bereiken, die wij daarbij in het Nederlands willen horen.

De articulatie van de Nederlanders, zeer in het algemeen genomen, is gekenmerkt door weinig gunstige eigenschappen. Meestal is de tonghouding, wanneer wij in gewone conversatie spreken, betrekkelijk slap en is de tong tamelijk ver in de mond teruggetrokken. Onze onderkaak is vaak weinig beweeglijk, zodat de klanken, die gesproken moeten worden met een wijde mondopening - zoals een (b)aa(l) en een (b)a(l) - vaak niet tot hun recht komen; de kaakopening blijft daarvoor te klein. Ook de activiteit van de lippen is vaak te gering, doch deze is nog wel eens onderhevig aan streekinvloeden. Zo zal men kunnen opmerken, dat deze activiteit in het oosten van ons land geringer is dan in het westen. Onze Nederlandse articulatiegewoonte komt meer overeen met die van het Engels dan die van het Frans.

Fonemen

De spraakklanken, waarvan men gebruik maakt, zijn aan zekere beperkingen onderhevig. Wij kunnen veel meer spraakklanken maken dan wij in onze taal gebruiken. In onze ontwikkelingsperiode, waarin wij onze taal nog maar pas leren spreken, maken wij dan ook veel meer verschillende klanken dan wij later in onze taal toepassen. Wij gebruiken in die eerste ontwikkelingsperiode allerlei onderscheiden klanken, omdat alleen daardoor het goede verstaan mogelijk wordt. Later worden al deze tussenklanken verwijderd. De elementen, waarvan wij gebruik maken, worden tegenwoordig fonemen genoemd. Er is niet altijd eenstemmigheid over de definitie van het begrip 'foneem'; ik zou mij willen bepalen tot deze gedachte: een foneem is het kleinste klankelement, waarmee wij verschil kunnen maken tussen twee woorden. U hoort dit duidelijk in het verschil in klank tussen de woorden 'bak' en 'bek'. De twee elementen, die in deze woorden alleen verschillen zijn de 'a' en de 'e'; deze noemen wij dus fonemen. Ook onderscheidt men een klankverschil in de woorden 'bak' en 'bal'; hier zijn de 'k' en de 'l' de fonemen. Wij hebben in ons hoofd wel een voorstelling van dergelijke fonemen, doch wij realiseren die niet altijd op dezelfde wijze. Een goed voorbeeld hiervan is de Nederlandse 'r'. U zult mij niet anders horen spreken dan met een r die gemaakt wordt door de trilling van de tong tegen de boventandrand. Er zijn Nederlanders die deze 'r' nooit spreken, die hem

niet kunnen spreken. Zij maken gebruik van de z.g. 'huig-r', die wordt gevormd achter in de mond doordat de huig neerhangt op de tong, door de luchtstroom even wordt opgetild, weer neervalt, weer wordt opgetild, waardoor een soortgelijk ratelend geluid ontstaat als u van mijn 'r' hoort. Tot mijn spijt kan ik zelf voor u de huig-r niet nadoen, maar ik heb enige opnamen gemaakt van mensen die de huig-r wel kunnen uitspreken. Ik moet u alleen hiervoor waarschuwen: het verschil tussen de tong-r en de huig-r, die u te horen krijgt, is niet altijd gemakkelijk waarneembaar. Er is beweerd dat tussen de tong-r en de huig-r geen akoestisch waarneembaar verschil is. Ik hoop u met de volgende opname duidelijk te maken, dat dit wel zo is; er zijn er althans in Nederland zeker die dat wel horen. U zult de huig-r wat weker horen klinken dan de tong-r, omdat de huig een week orgaan is, terwijl de tong een veerkrachtige spiermassa is, die tegen een harde rand aanslaat.

- bandopname -

Dit zijn niet de twee enige mogelijke realisaties van het foneem. Er zijn er nog twee andere, waarvan er een niet als juist erkend wordt; dat is nl. de realisatie, waarbij de tong articuleert met een gedeelte van het palatum, d.w.z. het harde gehemelte. De uitspraak van woorden als 'paard' en 'maart' klinkt dan bijna als 'paajt' en 'maajt'; de 'r' klinkt dus bijna als een 'j'. Ik wil hieraan voorbijgaan, al is het een realisatie die men nog tamelijk veel hoort. Wel wil ik even spreken over de 'r', die wordt gerealiseerd door articulatie van de tong tegen het zachte gedeelte van het gehemelte. Hierbij hoort men in woorden zoals b.v. 'sport', een licht geschraap in de keel. Dit verschijnsel kan zelfs zo ver gaan, dat men feitelijk de 'r' niet meer hoort. Dit komt vooral voor in woorden, waarin de 'r' voorkomt achter de combinatie 'sch' (schrijven, schrapen, schrijnen). Het verdwijnen van de 'r' bij de uitspraak constateert men ook, vooral in Haagse kringen, indien de 'r' voorkomt aan het eind van een woord na een klinker ('haar', 'boor', 'maar'); men hoort dan slechts enigszins een ontkleuring van de vocaal en de 'r' is nagenoeg verdwenen.

- bandopname -

Keuze uit mogelijkheden

Zonder zich ervan bewust te zijn, doet de taalgebruiker een keuze uit de verschillende mogelijkheden. Die keuze wordt hem eigenlijk voorgeschreven door zijn omgeving: heeft men een vader en moeder, die een tong-r gesproken hebben, dan zal men zelf ook een tong-r spreken; spreken de ouders een huig-r of keel-r, dan nemen de kinderen deze over.

Alleen bij voordracht en zang wordt vaak een opzettelijke keuze gemaakt; deze keuze valt, voor wat de 'r' betreft, zeer bewust ten gunste van de tong-r uit, omdat dit een belasting te minder betekent voor de bij sommige mensen toch al zwakke gedeelten van de keel en het velum, èn omdat die de articulatie naar voren haalt, waarop wij in Nederland zeer bijzonder gesteld zijn. Het is niet in Nederland alleen, dat wij deze keuze speciaal zo maken, doch ook in andere talen, zelfs in Engeland, getuige het volgende lied dat Kathleen Ferrier zingt.

- bandopname -

Ik wil u deze 'r' niet propageren. Ik laat alleen horen hoe de stand van zaken is in het algemeen en bij spraak en zang.

Soms verdwijnen er wel fonemen. Zij worden niet meer onderscheiden, althans door de meeste mensen niet. Zo zijn er b.v. twee 'o'-klanken ('bod' en 'bot'); de laatste wordt voor in de mond uitgesproken en klinkt wat helderder, terwijl de eerste wat donkerder klinkt en achter in de mond wordt gevormd. Voor de meesten van u zal dit geen foneem zijn; voor anderen echter waren deze klanken wezenlijk verschillend. U herinnert zich ongetwijfeld 'Meester Pennewip' van 'Woutertje Pieters'. Hij kijkt een gedicht na van een van zijn leerlingen, dat luidt: 'Ik heet Treintje Fop, en ik heb een muts op mijn kop'. De woorden 'Fop' en 'kop' klinken in zijn oor zo verschillend, dat hij vond dat die eigenlijk niet op elkaar rijmde. Deze foneemonderscheiding leeft nog slechts bij een deel van onze taalgebruikers en is voor een belangrijk gedeelte verdwenen.

Wanneer onbeschaafd?

Wanneer nu kunnen wij de uitspraak van het algemeen Nederlands onbeschaafd noemen? Ik moet hier wel de term 'algemeen Nederlands' gebruiken, want ik wil spreken over het Nederlands, dat wij op het ogenblik tot elkaar spreken, het Nederlands dat u op school leert, het Nederlands dat u door de radio en de televisie hoort, het Nederlands dat u op de kansel hoort, het Nederlands dat u in de Staten-Generaal hoort. Ik spreek dus niet over het Nederlands, dat gesproken wordt door echte Groningse dialectsprekers, echte Drentenaren, echte Brabanders en Limburgers en ook niet over het platteland Hollands. Wanneer is nu het Nederlands onbeschaafd? De norm is vaag en vaak werken we meer op gevoel, dunkt mij, dan met vastomlijnde normen. Ik zal u twee voorbeelden laten horen van twee sprekers, die niet aan de norm voldoen.

- bandopname -

U zult verschillende elementen gehoord hebben, die u nog wel zult willen accepteren, maar u zult ook klanken herkend hebben, die u niet meer accepteert. Het tweede voorbeeld is eigenlijk nog markanter. Als bijzonderheid vertel ik u hierbij dat deze jongeman zat in een hoog leerjaar van de kweekschool en in hetzelfde leerjaar, waarin deze opname gemaakt is, eindexamen moest doen, waarna hij voor de klas kwam te staan in een lagere school! Aan hem zijn dus op het ogenblik waarschijnlijk vele kinderen toevertrouwd, die in hem voor een deel althans hun norm zoeken voor het beschaafde Nederlands dat zij moeten leren!

Zo treft ons in deze opname de uitspraak van de 'e' en 'o', met name woorden als 'sterreve', waarin de svarabhakti-vocaal, de z.g. 'tussenvocaal' zo duidelijk te

horen is. Soms hoort men dit woord ook nog uitspreken met een te nauwe è, zodat de uitspraak gehoord wordt als 'stirreve'.

Een al te schraperige 'g' wordt niet geaccepteerd; evenmin een stemloze 'v'; het woord 'leven' als 'lefe' uitgesproken vindt u niet mooi, maar ook niet als 'leevve'. Een dikke 'l', zoals in de woorden 'veel' en 'rails', horen wij ook niet graag. Willen wij van 'onbeschaafd Nederlands' spreken, dan moet een aantal van deze afwijkingen toch wel tegelijkertijd aanwezig zijn. In de eerste opname van wat ik onverzorgd Nederlands wil noemen, hebt u verschillende goede naast sommige slechte dingen gehoord; dan aarzelt men nog ten aanzien van de uitspraak over de vraag of men hieraan de kwalificatie 'beschaafd' of 'onbeschaafd' moet geven.

De norm is een ideaal

Er wordt ook in Onze Taal aanmerking gemaakt op de onbeklemtoonde vokaal die men vaak hoort in woorden als banaan, tabak, chauffeur, plafond; men hoort dan in feite 'benaan', 'tebak', 'sjefeur', 'plefon'. Is het onbeschaafd als men iemand vraagt 'wilt u een 'sigret', of moet men dit woord, zo men voor beschaafd wil doorgaan, zeer nadrukkelijk uitspreken als 'sigaret'. Ik wil dit vraagstuk in uw midden leggen om het voor uzelf te overwegen. Ik zou u hierbij alleen willen aanraden: luistert u eerst eens naar uzelf voordat u een oordeel velt over een ander! Kan men zeggen dat iemand niet algemeen beschaafd Nederlands spreekt indien hij zegt 'hoev' heb je d'r', in plaats van 'hoevéél heb je er'?

U ziet dat het zeer moeilijk is en dat onze norm kennelijk een ideaal is waarnaar wij streven. Is een woord als 'bevoorbeeld' beneden dat ideaal? Erger wordt het natuurlijk als men spreekt van 'bevobbeelt', of 'befobbelt'?

Spreken wij in woorden als 'telefoon', 'telegraaf' en 'televisie' de eerste lettergreep als een ee-klank uit, zeggen we een i van pit, of maken we hier een z.g. stomme-e van? Ik hoorde onlangs zeggen 'vanav'nd gaan we naar de Tille!' Uit de rest van het verhaal bleek, dat bedoeld werd dat men bij de burens naar de televisie ging kijken!

'Dorrupt'

De svarabhakti-vokaal geeft ook moeilijkheden. We mogen niet lettergreep-voor-lettergreep zeggen: 'op 't dorrupt', 'in 't parruk', 'aan m'n arrum'. Spreekt men echter 'arm' heel scherp uit, dan krijgt men toch ook weer een niet prettig aandoende scherpe articulatie. Bezuiden de grote rivieren is men in het algemeen minder kwistig met de svarabhakti-vokaal dan hier in het noorden. Ontbreekt hij geheel dan wijken wij van de norm af, doch hij mag ook niet al te sterk klinken. Wil

men de klank van de letter 'k' in woorden als 'parken', 'werken' op de juiste plaats krijgen, dan hoort men onvermijdelijk een lichte toonloze e tussen de 'r' en de 'k'. Ook dit vraagstuk van de svarabhakti-vokaal is moeilijk op te lossen: het is duidelijk dat hij niet te zeer mag klinken, maar hij kan ook niet volkomen gemist worden. Maar als wij gaan werken met de zwaarte, de sterkte van de hoorbaarheid, dan introduceren wij een vaagheid in de norm, die daaraan alle exactheid ontnemt.

Tweeklanken

Wanneer wij een tweeklank zoveel mogelijk als één klank gaan uitspreken, keuren wij dat af. De Haagse uitspraak van het woord 'huis', waarin men een klank hoort die het midden houdt tussen de zuivere 'ui'- en de doffe ù-klank, keuren we af, evenals de uitspraak van 'koud', waarin we een neiging horen naar de doffe-ò-klank en evenals het Amsterdamse 'vaaf'. We zullen echter ook niet zeggen dat 'vaif' beschaafd Nederlands is of 'vaòf', en we aanvaarden ook een uitspraak als 'huijs' niet. Men zal zich kunnen voorstellen dat er mensen zijn die een zekere angst hebben voor die tweeklanken, en die maar trachten zoveel mogelijk 'klinkers' te spreken om toch in ieder geval de klanken niet onbeschaafd uit te spreken. Het is lange tijd in Den Haag 'bonton' geweest, woorden als 'huis', 'thuis' scherp voor in de mond uit te spreken, omdat men anders nooit weet of men wellicht even over die gevaarlijke grens heen komt. Men hoort daarom ook door de radio tegenwoordig veel spreken van 'bui-en', om een duidelijke uitspraak van de 'j' hier vooral te vermijden.

Dialect en plat

Het is de moeite waard, om ons eens af te vragen, waarom wij uitspraken zoals 'maajnen' en 'boumen' zo verschrikkelijk onbeschaafd vinden. Noemen wij eigenlijk de uitspraak van iemand, die dialectische eigenaardigheden heeft, onbeschaafd? Er is een artikel van prof. dr. C.B. van Haeringen van 1924 'Eenheid in de Nederlandse uitspraak', waarin hij deze vraag onomwonden bevestigend beantwoordt. Hij zegt: 'Elke afwijking op deze algemene norm die wij algemeen beschaafd noemen, is onbeschaafd, want hij voldoet niet aan de norm van beschaafd'. Moeten wij dus het spreken van de Nijmegenaar, die gewaagt van 'regen' en 'wegen', waarbij een zachte ch-klank te horen is, als 'onbeschaafd' betitelen, omdat wij de g-klank veel scherper uitspreken? Moeten wij de Limburger, die het woord 'water' met een volle 'w' uitspreekt met beide lippen, er van betichten dat hij geen beschaafd Nederlands zou spreken, omdat wij zelf de 'w' uitspreken met de onderlip tegen de boventanden? Mogen wij de scherp gearticuleerde geaspireerde 't' in de 'Mart-h-init-h-oorn' van de Groninger veroordelen, of de scherp gearticuleerde 't' van de man, die in Noordwijk of in Katwijk geboren is? Is de eindnasaal in woorden als 'lopen', die wij in onze oostelijke provincies zo duidelijk en scherp horen beschaafd of onbeschaafd? Of zijn wij op deze punten wat verdraagzamer?

Van Haeringen is in zijn eerder genoemd artikel van oordeel, dat dit 'provincialisme' wel wordt afgeleerd door degenen, die zuiver Nederlands willen spreken. Het is mogelijk, maar ik zal dergelijke provincialismen niemand kwalijk nemen. Meestal

vinden wij hier in het westen het een schilderachtige eigenaardigheid. Eigenlijk is het zo, dat de uitspraak die wij in het zuiden en oosten van ons land horen, tamelijk voldoet aan ons ideaal. We vinden dat onze uitspraak van de 'g' in een woord als 'dacht' te schraperig klinkt en wij vinden het daarom plezierig ons te kunnen optrekken aan de vloeiende uitspraak van de zuiderlingen, omdat wij dan iets meer komen in de richting van ons ideaal. Hoe staat het nu met de 'ee' en de 'oo' die wij in onze westelijke grote steden zo vaak als 'ei' en 'ou' horen? Hier komen wij op het terrein van de typische westelijke plattelandseigenaardigheden. Zodra wij mensen horen die plat Hollands spreken, zullen wij uitspraken horen die zo ongeveer klinken als 'beine' en 'boume', met verschillende nuances; men hoort niet 'mijn' maar 'maajn'. Daaraan hebben wij ons ontworsteld. Wij hebben ons geëmancipeerd uit het Hollandse dialect. Het algemeen Nederlands, zoals dat op het ogenblik tot stand gekomen is en gesproken wordt door ons allemaal, is gebaseerd op het Hollandse dialect en wij voelen ons een beetje bedreigd door die 'ei' en 'ou' om ons heen, want wij hebben ons daaraan met moeite ontworsteld. Wij willen ons door onze taal kunnen onderscheiden; dit wordt juist door die platte klanken verhinderd. Vandaar dat wij er zo onverdraagzaam tegenover staan.

Ik wil u thans een opname laten horen van Nederlands op een Drentse basis. Ik geloof, dat u daar heel anders tegenover zult staan dan tegenover de opname van de aanstaande onderwijzer, die u zo juist hebt gehoord, want dat was Hollands op een Hollandse dialectische basis.

- bandopname -

U hoort dat b.v. de 'a' iets palataler is, iets verder vóór in de mond ligt dan bij ons en iets minder vol van klank is; de 'ui' is iets minder tweeklank.

Ik zou u hier weer de vraag willen voorleggen: is dit onbeschaafd of niet? Zo ja, vindt u het dan even onbeschaafd als de taal van die aanstaande onderwijzer die u zoëven hebt gehoord. Ik heb de indruk dat u tegenover dit Drentse dialect verdraagzamer zult staan.

Invloed van de letter

Op het ontstaan van de uitspraak, zoals wij die op het ogenblik kennen, heeft de letter ook een grote invloed uitgeoefend. Het is een van de verdiensten van prof. Kloeke, dat hij dit in een van zijn publikaties zo duidelijk heeft aangetoond. Wij zeggen 'ligt' en niet 'legt', 'door' en niet 'deur'; wij zeggen niet 'vaar' en 'moer' maar 'vader' en 'moeder', niet 'zel' maar 'zal', niet 'meugen' maar 'mogen', niet 'wier' maar 'werd', niet 'gezeit' maar 'gezegd', niet 'gesturven' maar 'gestorven'. Vooral de achttiende eeuw heeft zich gericht naar een hoge norm. Onze norm is kennelijk een ideaal, ten dele bepaald door een spelling. Hoe sterk de invloed van die spelling is, wil ik met een

enkel voorbeeld demonstreren. De vorm 'langzaam' b.v. werd van oudsher in Nederland uitgesproken met een 's' onder invloed van de vóór de 'z' voorkomende k-klank. Het aantal Nederlanders, dat hier een duidelijke 'z' begint uit te spreken, neemt toe. Ik krijg dat niet alleen in mijn praktijk op school te horen, maar ook bij de studenten in Leiden, die Nederlands studeren en waarvan je in zekere mate zou verwachten - al behoeft dat niet per se het geval te zijn - dat zij perfect Nederlands spreken.

De leesuitspraak van het woordje 'het' is iets, waar ik al jarenlang op het gymnasium tegen strijd. Van de eerste klas af begin ik erop te hameren dat 'hèt' niet bestaat. Ik heb altijd 'ut' gezegd; Ik ben er zeker van, dat u het straks ook zegt. U vraagt niet aan iemand: 'Heb je hèt kaartje', maar: 'Heb je 't kaartje'. 'Het' bestaat alleen in het papieren leven, maar vandaar uit wordt het in de gesproken taal getrokken, en er zijn mensen, die hoewel zonder papier voor publiek sprekend, toch 'hèt' zeggen.

Een typische invloed heeft de uitspraak van het lidwoord 'een' ondergaan. In het algemeen zal niemand spreken van één paard voor één wagen. Maar er is op school een groep, die het niet dadelijk en niet gemakkelijk afleert. Als ik nl. een kind in de klas voor het eerst een leesbeurt geef en ik hoor, dat het het lidwoord 'een' met de volle 'ee'-klank uitspreekt, dan is het in 95% van de gevallen een kind van een katholieke school. Het is een uitspraak, die kennelijk voortleeft in katholieke kring. Ik heb het ook wel eens van de kansel af horen zeggen.

Er zijn ook nog altijd mensen, die menen 'nestje' en 'kastje' precies zo te moeten uitspreken met duidelijke articulatie van alle daarin voorkomende medeklinkers omdat het zo geschreven staat. Dan zijn er nog de uitspraakmogelijkheden van woorden als 'zestig' en 'zeventig', maar ik geloof dat ik dit voor lezers van 'Onze Taal' nog slechts behoef aan te stippen.

Eigenlijk is de conservering van de eind-n in ons leven ook voor een deel een gevolg van spellingconservatisme; wij zeggen de 'n' in woorden als 'lopen', 'schrijven', 'stoelen' hier in het westen niet, doch in het noorden wel. Wij horen de 'n' graag, ofschoon hij in de taal eigenlijk nauwelijks aanwezig is.

'Mooi doen'

De invloed van de affectatie is er natuurlijk nog steeds. Men denke aan de vernauwde 'a', die u hier in Den Haag kunt horen en waarvan Van Haeringen heeft voorspeld, dat hij nog sterker zou toenemen. Ik geloof niet dat die voorspelling is uitgekomen. U allen kent natuurlijk ook de hier in Den Haag bestaande neiging om de e in 'tennissen' en 'kennissen' uit te spreken als een zachte à-klank, dus als 'tannissen' en 'kannissen', een affectatie die een tegenhanger vormt voor het onbeschaafde 'stirreve'.

'Geleerd doen'

Bij de uitspraak van vreemde woorden doen wij graag geleerd. Een omroepster die de platen aankondigt, welke de PTT over de radiodistributie uitzendt, meent woorden als 'andante' en 'allegro' nog op zijn Italiaans te moeten uitspreken. Spreekt u het woord 'agitatie' uit met een g-klank of met een zj-klank. Waar legt u de klemtoon bij

woorden als Odeon en Thalia? Spreekt u van een 'magnolia' met een Hollandse 'g' of van een 'manjolia'. Ook hier vindt men een vorm van sommige mensen om zich van de massa te onderscheiden door het net even anders te doen dan men het gewoonlijk doet.

Zegt u 'offisjeel' en 'spesiaal' of spreekt u deze woorden uit als 'offisjeel' en 'spesjaal'? Spreekt u over een 'pasiënt' of van een 'pasjent'? Hoe is dit bij de woorden 'repetitie', 'consternatie', 'promotie'? Sommigen spreken onder invloed van het Frans hier alleen een 's'-klank uit; anderen spreken de 'ts' uit.

Wie spreekt beschaafd?

De slotvraag, die ik met u wil behandelen is deze: wie spreken er nu eigenlijk beschaafd Nederlands? Wie spreken er volgens de norm en wie overschrijden nooit die norm? U kent het befaamde sprookje, dat het de Haarlemmers zouden zijn; in die stad zou het beschaafdste Nederlands worden gesproken. Prof. Kloeke heeft zich vaak met die vragen bezig gehouden. Ik heb hem eens een staaltje Haarlems horen weggeven, waaruit duidelijk bleek dat het in Haarlem niet zo gunstig gesteld was als algemeen werd aangenomen, waarmee dat sprookje grondig de wereld uit geholpen is.

Misschien geeft het onderwijs een zekere garantie. Misschien spreken de mensen die middelbaar en hoger onderwijs genoten hebben, beter dan mensen die dat niet gehad hebben. Misschien horen ook de onderwijzers daarbij, maar na de opname van zoëven is een zekere aarzeling hier toch wel even gepast.

Maar nogmaals, ook die middelbare scholen en universiteiten geven geen voldoende garantie. Ik was eens op een vergadering, na afloop waarvan een collega - een classicus, docent aan een gymnasium - mij vroeg 'eijt je mejij', waaruit ik begreep dat hij bedoelde te vragen of ik wilde meerijden. Zijn bedoeling bleek echter te zijn, te weten of ik mee bleef eten.

Om algemeen beschaafd Nederlands te spreken moet aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. Het gehoor moet goed zijn. Indien de hoge s gesproken wordt in de buurt van 6000-8000 Hz, zal iemand die een tekort in zijn gehoor heeft, een benedenwaartse bocht in de curve, deze s nooit goed kunnen leren spreken; zo geldt dit voor alle spraakklanken. Het zijn conglomeraten van verschillende trillingsgetallen en wanneer men die trillingsgetallen niet goed hoort kan men ze ook niet goed nadoen.

Voorts moeten de spraakorganen gezond zijn. U hebt het zo juist gehoord bij de man, die een gebrek aan zijn tanden had; hij kon geen behoorlijke s meer uitspreken. Het milieu moet het beste voorbeeld geven. Dat is overigens op zichzelf ook geen voldoende garantie, hetgeen u blijkt wanneer ik u zeg dat de a.s. onderwijzer, wiens stem u op de band hebt gehoord, een zoon was van een dominee; ik neem aan, dat de vader het op de kansel toch beter doet. Niettemin heeft degene die geboren is in een beschaafd milieu, iets voor. Hij behoeft er niets extra's voor te doen. Dat is een grote voorsprong.

Verzorging van de uitspraak

Maar in ieder geval moet, ongeacht hetgeen van de hiervoren genoemde voorwaarden al dan niet vervuld is, het s t r e v e n naar een goede uitspraak aanwezig zijn. Wanneer wij niet voortdurend de zorg voor onze uitspraak in acht nemen, wanneer wij niet voortdurend luisteren naar ons zelf en niet ons zelf controleren op het moment waarop wij bezig zijn te spreken, wanneer dat streven naar een voortdurende zelfcontrole op een goede uitspraak nooit aanwezig is, dan zal er van een goede uitspraak weinig terecht komen. Alleen verzorging van onze taal, kan de uitspraak op een redelijk peil houden. Het Nederlands mag dan een taal zijn met doffe klanken, dat neemt toch niet weg dat de vele klinkers en goedklinkende medeklinkers aan die taal toch een klank geven, die dichters tot een element van grote schoonheid hebben gemaakt. En het is de moeite waard onze taal te cultiveren.

Jaarverslag 1958

Hoewel het woord 'Genootschap' doorgaans aanduidt dat rustige bezadigdheid het kenmerk is van zijn leden, is ook dit jaar weer gebleken dat de vereniging daarom nog niet een leven leidt van bezadigde rust. Integendeel, er is veel voorgevallen en er is veel werk verzet. Het nieuwe jaar begon met een vergadering te Brussel van de besturen van de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal en ons Genootschap. Verbetering van het taalgebruik en hoe de mensen daarvan te doordringen en hoe hen te bereiken, is het telkens terugkerende thema van ons gemeenschappelijk overleg. Het goed-Nederlandse woord voor het half of niet vertaalde Franse woord is iets waar onze zuiderburen bij voortdoring naar uitzien. Wij werden bovendien bekend gemaakt met het programma van een te houden congres op de wereldtentoonstelling, waar onder anderen Nederlandse sprekers het woord zouden voeren.

De bestuursvergaderingen, die in de loop van het jaar zijn belegd (5 in getal) hadden alle als zwaartepunt het congres, dat op 4 oktober in Scheveningen is gehouden. Het gekozen onderwerp 'de taal in radio, reclame en pers' vergde veel overleg omtrent sprekers en met sprekers, over spreektijden en dagindeling. Een commissie van twee bestuursleden en twee gewone leden van het Genootschap heeft zich met alle bijzonderheden van de voorbereiding grondig bezig gehouden. Tenslotte is een programma tot stand gekomen dat op de dag zelf grote voldoening heeft gegeven. Op een van te voren gehouden persconferentie waren 22 redacties van dagbladen vertegenwoordigd, die zich daarna beijverd hebben, de aandacht op het congres te vestigen. Het aantal bezoekers was boven verwachting groot. Tegenover 450 bezoekers in 1955 stonden er ditmaal 850. De behandelde onderwerpen genoten grote belangstelling en een forumbespreking bracht heel wat tongen in beweging. In een der nummers van het orgaan zijn de gehouden voordrachten opgenomen en geven enkele grepen en afspiegeling van de levendige gedachtenwisseling. Het bestuur was zeer voldaan over de aanwezigheid van de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen op de middagbijeenkomst en van de Belgische Ambassadeur en een vertegenwoordiger van de Zuidafrikaanse gezant in de ochtend. De V.B.O. was door een zevental leden vertegenwoordigd. Als regelrecht gevolg van het congres werden vele nieuwe leden ingeschreven.

Het taalcongres van de V.B.O. op de wereldtentoonstelling te Brussel werd bijgewoond door twintig leden van ons Genootschap. Het recht van het Nederlands te midden der overige talen van Europa en de wereld werd van zeer uiteenlopende

zijden beoordeeld, meestentijds verdedigd, door enkele sprekers ook in twijfel getrokken.

De jaarvergadering werd gehouden op 26 april. De bestuursleden Duyvis en Muller werden herkozen. Na afloop gaf de redacteur een kleurige beschouwing over het vreemde woord in onze taal, die bij de aanwezigen tal van vragen opwierp.

Het Bureau van het Genootschap heeft - behalve door het eigen congres - ook op andere wijze getoond dat het aan ons werk ten goede komt. Door de aldaar gevoerde propaganda zijn 681 nieuwe leden toegetreden. In de decembermaand werden van het orgaan 1275 exemplaren meer verzonden dan een jaar te voren. Het totale aantal komt boven de 7300 uit.

Tal van schriftelijke vragen werden ontvangen en beantwoord.

Het orgaan verheugt zich in een blijvende waardering. Twee hoofdartikelen werden door buitenstaanders geschreven. In Nederlandse en Vlaamse kranten worden van tijd tot tijd stukjes uit ons blad overgenomen.

Ten aanzien van de overheid mogen wij ons meer en meer verzekerd achten van de belangstelling van het Ministerie van O.K. en W. Subsidie is reeds voor tweemaal verleend en voor de derde maal op de begroting geplaatst.

De financiële resultaten geven echter reden tot bezorgdheid. Het evenwicht tussen inkomsten en uitgaven is niet bereikt ondanks de subsidie van het ministerie. Uit het kapitaaltje van de vereniging zal het verschil moeten worden bijgepast. Gelukkig is dit vooralsnog mogelijk, doch het bestuur heeft maatregelen op het oog om toekomstige tekorten te voorkomen.

Aan het einde van dit verslag is toch een woord van voldoening niet ongepast. De belangstelling voor ons werk schrijdt nog steeds voort. Het nut van taalcultuur wordt door een groeiend aantal mensen erkend en gesteund. Het Genootschap mag zich gesterkt weten door de ontvangen steun en ziet met vertrouwen een nieuw jaar van werkzaamheden tegemoet.

Ir. J.P. Smits, secretaris.

Financieel verslag over het jaar van het genootschap 'Onze Taal'

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 5 van het Huishoudelijk reglement, breng ik u hierbij verslag uit van de financiële aangelegenheden van het Genootschap over het boekjaar 1958.

De rijksbijdrage (subsidie van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) in de uitgaven over 1958 werd

nog niet definitief vastgesteld. Vooral nog werd aangenomen dat het definitieve subsidie (waarop een voorschot van f 9.057,16 werd ontvangen) gelijk zal zijn aan het aangevraagde bedrag ad f 10.000, -. In dat geval sluit het jaar 1958 met een nadelig saldo van f 1.101,48 dat ten laste van het kapitaal van het Genootschap werd afgeboekt.

De opbrengst van Contributies en Abonnementen was over 1958 f 11.677,48 of ruim f 2.400, meer dan over het voorafgaande jaar (f 9.245,01).

De stijging van de totale oplage was over 1958 1.276 (over 1957 572). Deze stijging was grotendeels het gevolg van de activiteit van het vaste secretariaat van het genootschap. De kosten van het secretariaat omvatten in 1958: f 8.630,71. De kosten van het tijdschrift waren in 1958 f 12.294,25 (1957 f 9.708,55). Deze stijging (ad ± f 2.600, -) was enerzijds het gevolg van de toegenomen oplage van het maandblad, anderzijds van de verhoging van de door de uitgever in rekening gebrachte tarieven.

Het op 4 oktober 1958 gehouden Taalcongres heeft in totaal een uitgave van f 4.018,20 gevergd.

De intrest-bate was in 1958 f 326,47 (1957 f 258,67). De kosten van de Administratie, Vergaderingen en Diversen bedroegen f 395,74 (vorig jaar f 198,05).

In het verslag over het jaar 1957 werd medegedeeld dat bij het bestuur maatregelen tot verhoging van inkomsten in studie waren. Deze studie heeft in eerste aanleg geleid tot een bij u in te dienen voorstel tot verhoging van de minimum contributie (van f 2,50 tot f 4, -) en de abonnementsprijs (van f 2, - tot f 2,50. Uit deze verhogingen wordt een bate van ongeveer f 3.000, - verwacht.

M.J.F. Donkers, penningmeester.

Technische woorden

In Elseviers weekblad van 23 mei 1959 wijdde J. Veering een uitvoerige beschouwing aan het verzamelwoordenboek dat de C.T.T. heeft uitgegeven ('Technische Woorden', HCNN, Den Haag). Hieraan is het volgende ontleend.

Een waarlijk grootscheepse zuivering en ordening van het technische Nederlands is ondernomen door de Centrale Taalcommissie voor de Techniek (C.T.T.); haar werk, dat in een verzamelwoordenboek nu wordt verspreid, vindt in de geschiedenis van onze taal nauwelijks zijn weerga. In 1940 stelde het Koninklijk Instituut van Ingenieurs de C.T.T. in, die als opdracht kreeg 'het bevorderen van het gebruik van goede Nederlandse woorden voor technische begrippen'. Het werk breidde zich in korte tijd snel uit: meer dan veertig subcommissies voor de verschillende onderdelen van de techniek werden opgericht. Tweehonderd vooraanstaande ingenieurs werkten vrijwillig mee. In bijna tweeduizend vergaderingen werden de woorden uitgezocht die voor 'zuivering' in aanmerking kwamen, werden de voorstellen ter verbetering gewikt en gewogen. Het reusachtige werk werd ondersteund door verschillende instanties en verenigingen. Voor de geschiedenis van de C.T.T. zijn drie mannen van onschatbare betekenis: de voorzitter, de Delftse hoogleraar prof. W.F.J.M. Krul, de secretaris dr. ir. A.W.J. Mayer, documentatiedeskundige van de B.P.M. en de redacteur van het Woordenboek der Nederlandse Taal, dr. H.E. Buiskool.

De C.T.T. volgde bij haar publikaties de werkwijze van de normalisatiecommissies; het secretariaat was trouwens ondergebracht bij het centraal Normalisatiebureau. De woordenlijsten werden, na de groepscommissies te zijn gepasseerd, in de vorm van ontwerpen uitgegeven. Na de ontvangst van deskundige kritiek en na de bespreking daarvan in nieuwe vergaderingen volgde de publikatie van de definitieve normbladen. Zo verschenen successievelijk 46 normbladen in de vorm van boekjes,

variërend van enkele bladzijden tot vele tientallen. In 1955 waren ruim 10.000 woorden behandeld en het resultaat kon in een plechtige zitting aan het Koninklijk Instituut van Ingenieurs worden aangeboden.

De lijsten bevatten drie kolommen. In de eerste zijn de bekende woorden opgenomen. De tweede geeft de aanbevolen woorden; uit die kolom blijkt overigens dat oorspronkelijk 'verdachte' woorden vaak konden worden gehandhaafd. De derde kolom biedt een, soms uitvoerige, technische en taalkundige toelichting. Twee korte voorbeelden:

Rootcutter - wortelsnijder: achter een trekker bevestigd, ongeveer horizontaal mes voor het doorsnijden van wortels. Hittebestendig - hittevast, bestand tegen hitte: tenzij ze zich nauw aansluiten bij overgeleverde formaties, maakt het Nederlands, afgezien van bepaalde gevallen, in het algemeen ongaarne nieuwe samenstellingen waarin een substantivisch eerste lid dienst doet als bijwoordelijke bepaling. Ook hittebestandig is dus in strijd met goede Nederlandse structuur. Samenstellingen met bestendig zijn geheel en al germanismen. Ned. 'bestendig' wordt in dit verband niet gebruikt.

Het is een misverstand te denken dat de C.T.T. voorschrijft. Zij heeft geen ordenende bevoegdheid in nomenclatuurkwesties; zij geeft aanbevelingen. De normalisatiecommissies in de techniek bakenen de begrippen af en ijken de woorden. In moeilijke twijfelgevallen, vooral als het nieuwe woorden betreft, zal men graag de normen van de C.T.T. toepassen om uit de impasse te geraken: men moet nu eenmaal in de keuze tussen goed - minder goed - fout een houvast hebben. Technische terminologie is exact en kan zich niet veroorloven met stilistische fijnheden of geraffineerde synoniemen te spelen. Er bestaat nog een tweede misverstand: buitenstaanders denken wel eens dat de C.T.T. zich op een eng nationalistisch, puristisch standpunt plaatst: weg met alle vreemde woorden! weg met alle Duitskinkende of met Duits-besmette woorden! Het lijkt haast overbodig te zeggen dat de nuchtere werkelijkheidszin van de ingenieur en de aanwezigheid van een taalkundige ervoor borg stonden dat dit standpunt niet werd gekozen. Nauwkeurig hebben de commissies afgewogen in welke gevallen vreemde woorden internationaal ingeburgerd waren; zij erkennen trouwens dat in de toepassing van on-Nederlandse wijzen van woordvorming veel grotere gevaren schuilen dan in het gebruik van vreemde woorden. Men vindt dan ook meermalen in de lijsten de toelichting: 'vervanging door een min of meer gebrekkige Nederlandse benaming verdient geen aanbeveling'. Dat neemt niet weg dat er genoeg gevallen zijn waarin de commissie een vreemd woord heeft vertaald, hetzij onder gelijktijdige afkeuring van het vreemde, dan wel onder vermelding dat het Nederlandse woord de voorkeur verdient boven het vreemde. Bij afkeuring komt de uitspraak: 'Aan het uitheemse woord bestaat geen behoefte'.

Het aanschaffen van de boekjes van de C.T.T. stuitte dikwijls op financiële bezwaren. De lijst 'Algemene Woorden' is voor elke technicus bruikbaar, maar wat moet een civiel-ingenieur met de lijst 'Elektrische verbindingstechniek' doen? De lijsten waren wel afzonderlijk verkrijgbaar, maar het gemis aan een samenvattend woordenboek bleef bestaan. Dit is nu op het einde van 1958 verschenen. De toelichtingen zijn komen te vervallen: wie die wenst te weten, kan altijd nog het boekje voor zijn speciale vakgebied kopen. Door verschil in lettertypes is aangegeven welke woorden zijn behandeld, goedgekeurd en afgekeurd. Een overzichtelijke inleiding noemt de principes volgens welke is gewerkt.

Het verzamelwoordenboek is samengesteld door dr. A.W.J. Mayer en is uitgegeven met steun van het Ministerie van O., K. en W. in Nederland en het Ministerie van Openbaar Onderwijs in België. Ook in de kringen van de Vlaamse ingenieurs wordt de noodzaak van een geordende terminologie sterk gevoeld; eenheid met Nederland is in dit verband een strikte eis.

Nu komt de derde fase van de C.T.T. Haar werk moet verbreed worden. Het is dringend nodig dat de industrie en het technische onderwijs zich aan haar aanbeveling houden.

[Nummer 6]

Over onszelf en anderen

Wij duiden onszelf en de anderen aan met de soort woorden die we op school als persoonlijke voornaamwoorden hebben leren onderscheiden. Ze waren bij het vervelende benoemen het gemakkelijkst eruit te halen: ik-jij-hij-wij-jullie-zij. Er doen zich bij het gebruik van deze woorden niet veel lastige gevallen voor. Uit onze praktijk volgt hieronder een aantal raadgevingen.

Ik

Er bestaat een ongeschreven wet dat we nooit een brief met **ik** mogen beginnen. **Ik** meteen vooraan is te ikkerig: **ik zei de gek**. Waarom zouden we dat eigenlijk niet mogen? Klinkt het onbescheiden, aanmatigend, verwaten zelfs? Yo el Rey - ik de koning.. Als we spreken, durven we gerust met **ik** te beginnen. Mensen die aan overdreven angst voor **ik** lijden, moeten soms hun eerste briefzin zonderling draaien; gelukkig hebben ze onze voze maar geijkte beginner **hierbij** of **hiermede** altijd ter beschikking.

Afkeer van **ik** kan ons doen verstijven tot de zijdsen: **er wordt mijnerzijds uw aandacht op gevestigd dat enz.** Dit betekent gewoon: **ik vestig er uw aandacht op**. De andere zijdsen klinken even afgemeten Hollands: **dezerzijds, onzerzijds**.

Beslist onjuist is het te denken dat **me** in geschreven taal verkeerd is; **me** is een gelijkwaardige vorm naast **mij**. **Mij** heeft een zekere nadruk, **me** nooit. U kunt de proef op de som nemen door **me** voorop te zetten: **me is gezegd** gaat niet (**me dunkt** wel, maar dat is een vaste uitdrukking.) In heel wat verhalen en romans wordt **mij** geschreven, waar **me** zeker beter op zijn plaats zou geweest zijn. Wie zijn kinderen 's avonds wat voorleest, moet daar rekening mee houden.

Twee mooie, niet te veronachtzamen versteende vormen uit vroegere tijden zijn **mijns** en **mijner**. Wees er zuinig mee: **mijns gelijken, om mijns zelfs wil, ontferm u mijner**.

Jij

De Engelsman die zich op een Nederlandse spraakkunst stort, merkt tot zijn ontzetting dat **you** kan worden vertaald op maar liefst acht manieren: **jij, je, jou, u, gij, ge, jullie** en (van toen overgrootvader nog op school ging:) **jelui**. Wij Nederlanders zijn dus nogal gecompliceerd in onze betrekkingen met onze evennaasten. Gelukkig weet u ongetwijfeld de weg. Vijf opmerkingen:

1. Wij schrijven **u** met een kleine letter, tenzij we zeker weten dat de ontvanger van de brief zich daardoor diep beledigd zal voelen.

2. Wij proberen bij **u** de tweede persoon van het werkwoord te houden: u **bent**, u **hebt**, u **kunt**, ofschoon we weten dat de derde persoon niet fout is. Wat meer soberheid in de schema's, kan het Nederlands niet schaden. De fraaie briefvervoeging u **zoudt** (zoudt u zo vriendelijk willen zijn...) hebben we lang in ere gehouden, maar voor de aanvallen van geleerden (wie **u zoudt** zegt, moet ook **u**

kwaamt schrijven) zijn we bezig te bezwijken. **U zijt** hebben we op eigen houtje afgeschaft.

3. Het is **in u aller belang** en niet **uw**. Daar zit een kleine redenering achter die nu niet ter zake doet. **U aller** is ook dichter bij de waarheid wat de klank betreft, want de **w** van **uw** wordt nooit gehoord, zelfs niet in **uw jas**, ook al denkt u dat.

4. De gespierde tweede-naamvals vormen **uwer** en **uws** bewaart u voor zon- en feestdagen: **wie uwer, om uws zelfs wil**.

5. Het is niet waar dat nog steeds met **jij** een gevoelswaarde van 'minachting, platvloerse gemeenzaamheid' verbonden is. Naar onze mening komt het woordje **jij** meer in de sfeer van 'intimiteit, vertrouwelijkheid'. **U** is het vormelijke. De grenzen tussen **u** en **jij** worden daardoor strakker. **Taalkundig** is er geen bezwaar tegen, dat kinderen hun ouders met **jij** aanspreken. Een germanisme is dit gebruik **niet**.

Hij en zij en het

Over **hij** en **zij** is niet veel op te merken. Wanneer iets een **hij** is of een **zij** is, weten we allemaal sinds het spellingbesluit van 1954. Bekend is dat **denkt hij dat** moet worden gelezen als **denkt ie dat**. We schrijven zoiets niet. Multatuli en anderen hebben het geprobeerd in te voeren, maar niemand onzer zou zich zover willen verlagen.

De spellingbeelden '**m**, **d'r**, '**r**, '**t** hebben geen genade kunnen vinden. De ellende is dat we geen goede letter hebben voor de 'stomme' e. Dat afkappingstekentje of een u (**um**, **ut**, **ur**) ziet er maar onnozel uit. Welke typograaf zal dat probleempje eens oplossen? Laat u bij het reeds genoemde voorlezen niet verleiden tot **h-è-t**, evenmin tot **h-u-t**. Zeg **ut** en schrijf **het**.

Voor **zijns** en **zijner** zie **mijns** en **mijner**.

Wij

Op het onpersoonlijke, laffe **wij** en **we** (zelf gebruiken we het ook!) is al veel afgegeven. Het zou het zouteloze majesteitsmeervoud van de derde rangs dorpsjournalistiek zijn. We moeten toegeven dat **wij** op deze manier inderdaad (uit angst voor **ik**?) wordt misbruikt, maar van de andere kant moet men ook in **wij** en vooral in **we** een middel zien om een gemeenschappelijke of een algemene mening te verkondigen. Zodra een artikel van de naam van de schrijver voorzien zal worden, zal dit **we** moeten wijken voor **ik**, tenzij de schrijver werkelijk optreedt als vertegenwoordiger van een groep.

Over **onzer** geen nieuws. De oude vete tussen **ons inziens** en **onzes inziens** is ten gunste van de tweede beslist, maar deze kwestie doet hier niet ter zake.

Jullie

Een van onze aardigste, hartelijkste voornaamwoorden is **jullie**. (De broedsels **hullie**, **zullie**, **wullie** krijgen geen kans meer in het algemeen beschaafd.) De historische achtergrond met **gij-lieden** is bekend. Het woord moet in de laatste kwart eeuw een geweldige carrière hebben gemaakt want in het WNT van 1926 staat bij **jullie** nog aangetekend: 'dagelijksche, zeer gemeenzame omgangstaal'.

Het is ons al meermalen opgevallen dat Vlamingen het woord **jullie** niet op één lijn plaatsen met **jij**. Zij spreken iemand correct aan met **u** en kunnen dan plotseling overgaan tot bijv. 'Bij **jullie** in Nederland enz.' De Nederlander voelt in dit gebruik iets vertrouwelijk dat de Vlaming echter niet bedoelt.

In de grammatica's staan bij **jullie** twee werkwoordsvormen opgegeven: **jullie loopt** en **jullie lopen**. Historisch is dat volkomen juist, maar naar onze mening is deze 'keuze' louter theorie. In de beschaafde omgangstaal kent men vrijwel alleen **jullie lopen**. Wij bevelen deze vorm met klem aan. Of bent en blijft u gewend aan de volgende vormen: zul jullie komen - jullie had gedaan - jullie kwam - jullie moogt - werk jullie - ben jullie - jullie woont?

Tenslotte nog dit: **je** (niet **jij**) is eveneens een goed Nederlands voornaamwoord voor het meervoud, zelfs in combinatie met **jullie**. Een voorbeeld: Ga naar huis, **jullie** daar! **Je** denkt zeker dat **je** kunt doen wat **je** wilt!

Zij

Wie zich een grammatica graag voorstelt als een met wat tekst aan elkaar gelijmde opeenvolging van rijtjes in zwart omrande hokjes, kan hier zijn hart ophalen:

zij, ze
hunner, huns
hun, ze
hen, ze

Men herleze hierover het artikel in O.T. 1957, blz. 7. De inhoud van dat artikel kwam ongeveer op het volgende neer.

1. Het verschil **hun/hen**, hoe kunstmatig ook, is in geschreven taal gehandhaafd gebleven. Dit verschil zit schrijvers soms zo dwars dat ze hypercorrect worden: 'Het is niet nodig dat je **hen hun** afwijkingen toestaat'.

2. Voor de aanduiding van vrouwelijke personen in het meervoud is **haar** onjuist. Goed is dus: 'De verpleegsters, wij gunnen **hun** meer salaris'.

3. Gebruik **hun/hen** niet voor zaken. Dus: 'De boeken, wij hebben **ze** gekaft'.

4. Schrik er niet van terug om dit simpele woordje **ze** ook voor personen te gebruiken. Hebt u wel eens iemand horen roepen: 'Ik zal **hen** wel krijgen, die jongens'?

Kongo

In uw aprilnummer tracht dr. C. Kruyskamp te bewijzen dat de Nederlanders moeten zeggen **d e K o n g o** zowel voor het land als voor de stroom. Zijn enig argument is dat wij ook zeggen **d e R o e r e n d e S a a r**. Ofschoon die redenering uiterst zwak is, zoals wij hieronder aantonen, heeft ze toch op vele Vlamingen een diepe indruk gemaakt wegens het grote gezag van de redacteur van het W.N.T. en van Dale's Wdb. In de eerste plaats wordt er in bevoegde Belgische kringen op gewezen dat **K o n g o** oorspronkelijk de naam was van een koning, door zijn onderdanen 'Mani Kongo' genoemd. Zijn rijk lag aan de monding van de grote stroom, die eerst 'Nzadi', daarna 'Zaire' en pas later 'Kongo' werd genoemd (cf. Oosthoek's Encyclopaedie). Er was dus reeds een Kongorijk vóór er van een Kongostroom werd gesproken. De namen van de omliggende gebieden zouden op dezelfde wijze ontstaan zijn. Angola werd aldus genoemd naar de koning die er regeerde, Ngola; Loango naar koning Ma Loango.

Dit is echter niet het voornaamste argument tegen de bewijsvoering van dr. Kruyskamp. Zelfs als men aanneemt dat het geografisch gebied naar de stroom werd genoemd, is het verkeerd hieruit te besluiten dat het land **d e K o n g o** moet heten naar analogie van **d e R o e r e n d e S a a r**. Er zijn in de wereld toch heel wat landen en gebieden, die hun naam aan een waterloop te danken hebben en die in onze taal zonder lidwoord worden gebruikt. Zulks is het geval met Uruguay en Paraguay. Het komt in niemands brein op te zeggen: ik ga naar **d e U r u g u a y** of **d e P a r a -**

g u a y , omdat die landen hun naam ontleen aan de stroom die door hun gebied vloeit! Oebangi-rsjari in Frans Equatoriaal Afrika wordt genoemd naar een bijrivier van de Kongo, Gaboen naar de stroom van dezelfde naam. (Oosthoek vermeldt alleen Gaboen, Winkler Prins Gaboen en 'de Gaboen'!)

In de U.S.A. worden verscheidene staten naar een waterloop genoemd: Arkansas, Colorado, Nebraska, Missouri, Mississippi, Oregon. Men zegt toch: hij reisde door Arkansas en niet door de Arkansas. Uit Winkler Prins: 'tussen de Ozarks en de Missouri ligt het geologisch oudste deel van Missouri' (blz. 325).

Dr. Kruyskamp citeert de 'New English Dictionary' om te bewijzen dat ook de Engelsen het over 'the Congo' hebben. Hij betreedt hier echter een zeer gevaarlijk terrein voor zijn bewijsvoering! Als de Engelssprekenden niet uit het Frans vertalen, doch hun taalgevoel laten spreken, passen zij precies dezelfde regel toe als wij in België. Iedereen weet dat in het boek van Mark Twain 'Life on the Mississippi' er sprake is van de stroom. De Amerikanen laten echter het lidwoord weg als de staat bedoeld is.

Dunbar Rowland schreef een uitvoerige 'History of Mississippi, the Heart of the South'. In de Encyclopaedia Britannica lees ik: 'the population of Mississippi in 1800 was 8.850'. En wat denkt dr. Kruyskamp over de volgende zin uit dezelfde Encyclopaedia Britannica? 'Only in the north does the Congo basin extend beyond the limits of Belgian Congo'. (Elders in hetzelfde artikel staat weliswaar 'the Belgian Congo' - blz. 34).

J. Verhasselt, redactiesecretaris van NU NOG

(Red.) Voorlopig sluiten we de discussie met deze bijdrage af. Een uitspraak van een lid van onze Raad is eigenlijk bindend, maar we kunnen ons de moeilijkheid in België waar men gewend is aan Kongo, goed voorstellen. Een tussenweg is er niet.

Kernenergie

Er heerst aangaande de 'atoom' een algemeen verbreide begripsverwarring. De zaak is dat atoomkernen nog geen atomen zijn, dus kernenergie iets heel anders is dan atoomenergie. Koolstofatomen en zuurstofatomen, olie, gas, de gewone ontplofingsmiddelen, hebben in hun elektronenschillen energie die bij verbranding of ontploffing vrij komt. In de traditionele energiebronnen hebben wij dus atoomenergie.

De kernenergie heeft een heel andere zetel, die sluimert in de kernen, of deze nu al met elektronen tot atomen aangevuld zijn, of niet. Men is fout als men, kernenergie bedoelende, atoomenergie zegt. Gelukkig leest men in de grote pers en hoort men in de radionieuwsdienst ANP in de regel het woord kernenergie. Dat andere woord, eigenlijk een Amerikanisme, is bezig uit te slijten. Toch is het hardnekkig en er zijn mensen, tot in regeringskringen, die het burgerrecht willen verlenen.

Prof. dr. A.D. Fokker.

Buitenlandse plaatsnamen II

(Z.) Het voorstel van de heer B. in maart betekent in wezen een onnodige overbelasting van de medemensen door van hen te verlangen naast de eigen namen van de steden en landen ook nog de vernederlandste benamingen te onthouden en bij te houden.

N e w - Y o r k , dat dus volgens het voorstel beslist tot N i e u w - Y o r k zou moeten worden, zou men dan in deel X van de E.N.S.I.E. moeten plaatsen tussen Nieuw-Vossemeer en Nieuw-Zeeland, terwijl ik het toch veel liever zou willen zoeken onder de eigen naam of, als goed vaderlander, onder Nieuw-Amsterdam.

Het vertalen van eigennamen heeft altijd consequenties en buitenlanders, die onze steden een andere naam hebben gegeven kregen ook hun trekken thuis, want zij moeten The Hague, La Haye, El Haya, L'Aia enz. in onze registers zoeken onder Den Haag, Haag of 's-Gravenhage.

Wie zich de spellingsstrijd van voor de laatste oorlog herinnert, die weet misschien nog dat daarbij ook de Nederlandse plaatsnamen onder handen werden genomen en dan denk ik met schrik aan een passage uit de Utrechtse Courant van 5.2.38 waarin gezegd werd dat er plaatsnamen waren aan te wijzen die op 22 en 14 verschillende wijzen werden geschreven.

Al wil de geachte inzender het bij de buitenlandse benamingen vermoedelijk zo ver niet laten komen, dan is een verdubbeling van het aantal spellingen, bij de grote hoeveelheid plaatsnamen die voor het vernederlandsen in aanmerking komen, afschrikwekkend genoeg.

Om redenen van meer praktische aard richten zich mijn bezwaren in hoofdzaak tegen het feit, dat bij het vernederlandsen meestal de beginletters van de plaatsnamen worden gewijzigd waardoor dus het opzoeken in registers wordt bemoeilijkt.

Vaste lijnen

(J.A.) De ouderen (alleen zij?) hebben geleerd 'g r o t e r d a n'. Er was dus een goede uitdrukking en er was geen behoefte aan een betere. Door minder belangstelling waren er veel die 'g r o t e r a l s' zeiden of ook wel schreven. Nu mag het allebei. Wie beslist dat? Onze Taal?

Mijn melkboer zegt 'dat is van zijn, de stoel sting, mijn pet legt op tafel enz.' Wordt dit ook goedgekeurd? Zo niet, waarom het één wel en het ander niet? Waarom zoekt Onze Taal niet naar vaste lijnen.

Zijn de verschillende mogelijkheden in de Woordenlijst ook niet een uitvloeisel van deze zwellende h e t - m a g - a l l e b e i - h o u d i n g ? Sommige vreemde woorden m o g e n w e op vier manieren spellen.

(Red.) Wij richten ons in het artikel van april voornamelijk tegen de vitters, tegen degenen die a l t i j d gelijk moeten hebben en n o o i t willen toegeven dat een keuze tussen twee of meer vormen voor hetzelfde begrip een heel normaal taalverschijnsel is.

'Zoeken naar vaste lijn' is onze dagelijkse bezigheid, maar we blijven ons ervan bewust dat we moeten oppassen voor eigenwijsheid.

Een paar opmerkingen tot slot:

1. A l s is ouder dan d a n . Zelf schrijven we d a n .
2. V a n z i j n enz. is dialect, behoort niet tot het algemeen beschaafd.
3. De keuzevormen van de Woordenlijst hebben betrekking op de spelling. De Vries en Te Winkel had ook keuzevormen! Spelling is een vak op zichzelf.

Tegen ben gekomen

(L.) Als een werkwoord met scheidbaar voorvoegsel gecombineerd met hulpwerkwoord gebruikt wordt, ziet men hoe langer hoe vaker dat voorvoegsel los vóór het hulpwerkwoord geplaatst; de sigaret die hij niet o p d u r f d e s t e k e n

(zelfs die hij niet op heeft gestoken); de mensen die ik tegen ben gekomen; de enige manier waarop je aan kunt vallen.

Deze ziekte kan leiden tot een lachwekkende constructie, zoals ik laatst in een weekblad las: 'er zijn er daar soms onder die liever niet wilden uitstellen, maar die niet de groep af wille n vallen' of tot een andere constructiefout: 'de t.v. is in honderdduizenden gezinnen een zware uitdaging, waar i n men in vele gevallen niet tegen op is gewassen'.

Het juiste woord?

Ingevolge de voorschriften 'voor veiligheid, hygiëne en verfraaiing van de werkplaatsen' neemt in Vlaanderen het gebruik van r e f t e r toe.

In vele gevallen dekt het woord de zaak niet. R e f t e r is gebruikelijk in kloosters en in kostscholen.

Bestaande verwante woorden:

s c h a f t l o k a a l : in een fabriek of op een werf (wordt thans als minderwaardig aangevoeld!)

k e e t : op een bouwwerf; idem, synoniem van 'kot' onder invloed van opiumkit of -keet?

e e t l o k a a l : in scholen en kantoren, waar de meegebrachte boterhammen worden gebruikt

k a n t i n e : in fabrieken en bedrijven; er is een keuken aan verbonden, zodat er ook warme maaltijden kunnen opgediend worden; men kan er ook een en ander kopen, sigaretten en chocolade bv.

r e s t a u r a n t :

d i e n s t r e s t a u r a n t :

p e r s o n e e l s r e s t a u r a n t : bv. een centraal personeelsrestaurant voor het personeel van de verschillende ministeries te Brussel.

Bestaat er voor een r o l l o o d s of a a n h a n g w a g e n die als schaftlokaal is ingericht, een eigen Nederlands woord? Bv. voor straatmakers: een ambulantly schaftlokaal.

'Ambulant' klinkt nogal gezocht.

'Rollende refter', dat ik hoorde gebruiken, lijkt me niet juist.

F.V.D.

U vraagt

of een baron die prof. is prof. baron X is of baron prof. X. Wel, baron behoort tot de eigen naam, dachten we; hij was eerst baron en werd erbij prof.; hieruit volgt **prof. dr. baron X**. Of niet? □ Wat moeten we met de **verslaglegging** van de Nederlandsche Bank? Er is op zichzelf niet zoveel tegen: tewaterlating, teraardebesteding, inbeslagneming, terpostbezorging. Is het een Nederlands woord voor rapporteren (dat ons altijd aan hardlopende honden herinnert)? □ Die **-sche** van de Bank. Mag dat nu eindelijk niet een -se worden? Nu wij die sch zo ontwend zijn, vinden wij die spelling Duits. Wij zijn geneigd -sje- te lezen. □ Uit O.T. mei: 'wij

leggen in het dagelijks leven een norm aan de uitspraak'. Het moest zijn 'normen aanleggen'. Dus twee keer aan. Dan nog liever: 'wij leggen de uitspraak een norm aan'. □ Handelstaal: 'de goederen **hadden** in mei geleverd **zullen worden**'. Dit maakt op ons de betreuenswaardige indruk van krom Nederlands te zijn. Ik wil komen - ik had willen komen. Ik zal komen - ik had zullen komen. Is dit 'ik zou zijn gekomen'? □ De Volkskrant had een prijsvraag uitgeschreven voor de vertaling van pocketboek. Bekroond is: **smaldeeltje**. Goede vondst, maar nu is nog de medewerking van de boekverkoper nodig om het woord te verbreiden. □ Soms weten we het zelf niet meer. Altijd hadden we gedacht dat 'een jas om thuis **te dragen**' perfect Nederlands was. Nu moeten we iets verzinnen om het te verdedigen tegen 'een jas om thuis **te worden gedragen**'. Ieder is gewend aan de 'koffie om **mee te nemen**' en **niet** 'om meegenomen te worden'. Trouwens, stel u de schokkende mededeling voor: ik heb een jas om thuis te worden gedragen. Een draagjas dus. □ Wie helpt ons aan een bruikbare vertaling voor 'maternitykleding'? Onbruikbaar zijn: positiekleding, moederschapskleding, zwangerschapskleding, aanstaande-moederskleding. Wij waren trots op onze vondst ooievaarskleding, maar de maternisten vinden het te kinderachtig.

Werkwoord of niet?

Het gaat om: 'Men kan dit gerust geloven, getuige de vele verklaringen, die...'. Sommige schrijvers blijken hier te aarzelen: getuig e of getuig e n ? Het laatste zou natuurlijk juist zijn, wanneer hier sprake was van een werkwoord. Een voegwoord zou in dat geval bij een geijkte zegswijze op den duur weggelaten zijn. De redenering klinkt aardig, maar is onjuist. Het woord 'getuige' is een onzijdig zelfst. naamw. en betekent 'getuigenis'. Zo lezen wij in de oude Bijbelvertaling: '...opdat dit liedt mij ten getuyge zij...'. Talloze malen kunt u in advertenties lezen van voortvarende lieden, die zich aanbieden voor enigerhande werk: 'van goede getuigen voorzien'. In de eerste zin leidt het woord de toelichting in bij het beweerde: men kan dit geloven, omdat er vele verklaringen zijn. Het WNT tekent bij 'getuige' aan, dat in dergelijke zinnen het ware besef verflauwd is. Ook als datgene, waarop men zich beriep, met een meervoudig woord werd aangeduid, schreef men het enkelvoud. In het Frans komt iets dergelijks voor met 'témoin'. Wij kunnen ook begrijpen, dat men al schrijvende het werkwoord 'getuigen' in het hoofd heeft en het onbewust vervoegt. Het is misschien het beste in de tegenwoordige toestand het woord een voorzetsel te noemen met de betekenis van 'blijkens'. Men zal dan er niet licht toe komen 'getuigen' te zetten.

De taalgeschiedenis geeft ons vele voorbeelden, hoe een woord of een verbinding met woorden in hun oorspronkelijke hoedanigheid niet meer werden begrepen en langzamerhand werden opgevat als een woord van een andere soort. Zo kan men 'weliswaar', 'asjeblijf' geen zinnen meer noemen; ze zijn tot een andere waarde gekomen. Zo kunt u 'misschien' wellicht in het geheel niet meer herkennen. Oorspronkelijk was het 'mag geschien'; vergelijkt u het maar met 'may-be' of 'peut-être'. Op dezelfde wijze kan 'getuige' van zelfst. naamw. tot voorzetsel worden. (Belangstellenden wijzen wij op een artikel van Gerlach Royen in De Nieuwe Taalgids, 1951, 2.)

[Nummer 7]

De kunst van het praten

Praten is een onovergankelijk werkwoord: we kunnen niet **iets praten**; maar goed ook: dan kunnen we ten minste 'zo maar' praten. Tussen **praten** en **spreken** is een verschil; als ik praat, spreek ik, maar het omgekeerde gaat niet altijd op. **Spreken** drukt behalve het algemeen begrip 'zich in taalklanken uiten' ook nog het specifieke begrip van 'het woord voeren, een rede houden' uit. Er bestaat een kunst van het spreken: de grote welsprekendheid die wordt beoefend voor een paar duizend man in een tentoonstellingshal, en de kleine die wordt bedreven voor nauwelijks een tiental in een bovenzaal van een café. Spreken-in-het-openbaar is een kunst op zichzelf. Daarover staat een artikel in Onze Taal van november 1956.

Naast de kunst van het spreken bestaat **de kunst van het praten**. Er heerst een wijd verbreid misverstand dat goed kunnen converseren, praten, kouten voor mijn part, bestaat uit het maken van fraaie afgeronde zinnen die - hoe lang ze ook kronkelen - altijd op hun pootjes terechtkomen. Het misverstand ontstaat omdat men denkt dat praten schrijven-in-klank is.

De opbouw van gesproken taaleenheden is zo geheel anders dan die van geschreven taaleenheden en dat ligt voor de hand. Goede praters zijn vaak slechte schrijvers (en andersom!). Als we spreken, staan ons gebaren, gezichtsuitdrukking, intonatie en nog veel meer ter beschikking. We spreken niet in zinnen die met een hoofdletter beginnen en met een punt eindigen. Als u een bandopnemer hebt, moet u (in het geheim natuurlijk) eens een gesprek bij u thuis opnemen en dit dan later op papier zetten: u zult zien hoeveel moeite het u kost om de gesproken 'zinnen' in echte geschreven zinnen met hoofdletter en punt om te zetten. De gesprekken op de Forumdiscussie van Onze Taal (oktober 1958, Scheveningen) zijn allemaal op de band opgenomen. Het was een heksenwerk om er zinnen, rijp voor de drukker, van te maken! Godfried Bomans bijvoorbeeld, die tijdens zijn uitmuntende inleiding van zichzelf zei dat hij 'alle zinnen afmaakte, wat in Nederland niet gebruikelijk is', had zijn antwoorden tijdens de middagdiscussie eens woordelijk gedrukt moeten zien. Bij praten is het vinden van het juiste, pakkende woord, de tekenende uitdrukking nummer één. De spraakkunstige constructie van de zin komt pas veel later of helemaal niet. Dialogen in toneel en film geven, hoe levendig ze ook zijn, maar zelden de taalwerkelijkheid van het gesprek weer.

Ik sla een willekeurige bladzijde op uit het bekende recente spel **Suiker** van **Hugo Claus** (uitgave van De Bezige Bij Amsterdam in de Literaire Pocketserie, nr. 17, blz. 114-115).

KILO

Naar Parijs?

MALOU

Ik ben er nooit geweest.

KILO

Ik ook niet. Maar daar hebben wij toch geen geld voor.

MALOU

Als wij ons geld samenleggen wel. Wij zouden kunnen blijven zolang wij willen, Kilo. Parijs is het mooiste op de wereld, ik heb het gezien in de cinema. Overall witte kerken, en enorme parken en kastelen waar de

koningen in woonden, en wel honderden cinema's. En winkels, in elke straat honderd. En cafés. En de Eiffel-toren, Kilo, die wil je toch zien?

KILO

Ik heb hem al gezien. In het klein en in brons. Ze verkopen ze in Gent, om op je schoorsteen te zetten. Maar ik zou hem wel eens echt willen zien.

MALOU

Alles kost er heel duur. Maar ik heb er al iets op bedacht. Ik weet waar Sais-Pas zijn geld verstopt.

KILO

(kijkt ernstig, proest dan in lachen uit)

MALOU

Maar alleen het geld dat hij om de veertien dagen binnengekregen heeft door de suiker op te kopen 's avonds. Elke veertien dagen brengt hij het weg. Maar nu gaat hij het pas deponeren volgende dinsdag.

Een uitstekende dialoog van een van onze beste toneelschrijvers. Let u eens op de korte zinnestelsels. Let u eens op de nevenschikking: **en.. en.. en**. Claus durft ook een hoofdzin met **maar** te beginnen. Heel juist is ook 'en de Eiffeltoren, die wil je toch zien?' in plaats van 'je wilt toch de Eiffeltoren zien?' Claus is echter een van de weinige uitzonderingen; meestal is de tekst veel te boekerdig. Een volkomen weerspiegeling van het echte gesprek, dus zoals de bandopnemer die ons biedt, vindt men vrijwel nooit. Ik geloof dat het ook niet anders kan, want het 'drama' is nu eenmaal een stuk gestileerde werkelijkheid en het blijft voor mij een vraag of de 'ruwe' dialoog op het toneel ons evenveel zou boeien als de 'bijgeschaafde'.

Een meester in de dialoog was **Herman Heijermans** (1864-1924). Uit zijn spel **Op Hoop van Zegen** (uitgave van S.J. van Looy, Amsterdam) is de scène van de breiende vissersvrouwen bij Kniertje klassiek geworden.

Kniertje vertelt:

Me man was 'n visscher één-uit-de-duuzend. As 'r geloid wier, proefde-die an 't zànd waar-ie was. 's Nachts zei-ie menigmaal we binnen op de 56 en dan wàs-ie op de 56. Wat het-ie al niet meegemaakt as matroos! Eens het-ie twee dage en twee nachte met drie andere in de boot rondgezworreve. Dat was toen ze de beug moste inhale 'r zoo'n mist opsting, dat ze geen jóón meer konde onderscheije, laat staan de logger terugvinde. In twee dage en twéé nachte geen ete of drinke. - En later weer toen de schuit verging - dat had u 'm motte hoore vertelle - zwom-ie met ouwe Dirk na 'n omgeslage roeiboot - daar klom-ie op. Die nacht zei-die vergeet 'k nooit. Ouwe Dirk was te moe of te oud om 'n vasthou te krijge. Toen stak me man z'n mes in de boot en Dirk die grijpe wou en haast zonk, greep in 't mes dat drie van z'n vingers 'r bijhinge - ja, ja, - da's àllemaal gebeurd - en met gevaar van z'n eigen leven trok-ie 'm op de omgeslagen boot - Zoo dreve ze met d'r tweeë in de nacht - en Dirk - die ouwe Dirk - of 't van 't bloedverlies kwam of van angst - Dirk wier gek. Die zat me man maar an te kijke met ooge as van 'n kat - die sprak van de duvel die in 'm was - van de satan - en 't bloed, zei me man, liep over de boot - de golve hadde maar werk om 't weg te spoele. Net tegen de morgen glee Dirk na benee - zoo uit zich zelf - me man wier opgepikt door 'n vrachtboot die langs voer. 't Het niet geholpe - drie jaar later - da's nou twaalef jaar gelejen - bleef de **Clémentine** - die uw vader na u genoemd had - op de Doggersbank mèt me twee oudste - Van wat 'r met diè gebeurd is, weet 'k niks, heelemaal niks - Nooit 'n luik of 'n joon angespoeld - niks meer niks - Je kan 't je eerst niet voorstelle - maar na zooveel jare weet je d'r gezichte niegoed meer - en daar dánk je voor. Want hoe erreg zou 't niet zijn as je de herinnering hield. Nou heb 'k óók me vertelsel gedaan - elleke zeemansvrouw het zoo ies in d'r familie - 't is geen nieuwigheid - Truus het gelijk: **de visch wordt duur betaald....**

Als u eraan gewend bent om taal te observeren, zult u het met me eens zijn dat Knierijte wel niet gezegd zal hebben 'bleef de Clémentine die uw vader na u genoemd had, op de Doggersbank', maar 'bleef de Clémentine - die had uw vader na u genoemd - die bleef enz.'. Bijvoeglijke zinnen die de hoofdzin onderbreken en dus dwingen tot het weer opnemen van de hoofdzinconstructie, komen maar weinig in het praten voor.

Sommige van die praatconstructies zijn, op de keper beschouwd, normaal Nederlands. Ze zijn echter in onze geschreven taal taboe. Ik noem u er een paar.

De meeste boeken daar vind je wat over Holland in
Met de trein denk ik niet dat ze komt
Ik geloof niet dattie morgen komt geloof ik niet
Ik heb dat boek van die Duitser heb ik gelezen
Spinazie met gebakken eieren ben ik gek op
Die kuil hadden we gedacht dattie veel dieper was

Het kost vrij veel moeite om mensen die van zichzelf denken dat ze goed Nederlands spreken, ervan te overtuigen dat ze zinnen van dit type in hun gesprek herhaaldelijk gebruiken. Ik heb ze ook kunnen lezen in het 'woordelijk' protocol van Scheveningen 1958! De bandopnemer kan ons de waarheid bijbrengen. **Maar schaamt u zich vooral niet!** Dergelijke zinnen zijn volkomen normaal Nederlands, als u praat.

Eigenlijk praten we helemaal niet in zinnen zoals we die schrijven. Taalonderzoekers beperken de term 'zin' dan ook soms tot de geschreven taal. **Prof. Fries** zegt in zijn boek *The Structure of English* (New York 1952, blz. 287): 'Men kan in de gesproken taal niet de signalen vinden die onmiskenbaar de verdelingen van de zinnen aangeven, zoals ze zouden kunnen verschijnen in de leestekens van de geschreven presentatie.'

Een voordracht over een moeilijk probleem, die de spreker heeft opgeschreven en voorleest, is veel lastiger te volgen dan een voordracht over hetzelfde die de spreker via wat losse notities of misschien zelfs geheel uit zijn hoofd tot u 'brengt'. Hij legt nu ècht uit, zoals in een gesprek. Hij zal dan ook gebruik maken van die kleine 'betekenisloze' rustwoordjes, vriendelijke lijmwoordjes als **ziet u, begrijpt u, ja, nee, maar, nou, eigenlijk, denk ik, niet waar?**

Randolf Quirk noemt in een voordracht over 'everyday speech' (alledaagse taal) een interessante proef die hij eens heeft genomen. (Deze voordracht is afgedrukt in *Studies in Communication*, London 1955, blz. 169-181). Hij verdeelde zijn studenten in twee groepen om een tekst te lezen; de eerste 'alledaagse taal', de tweede 'officiële taal'¹⁾

I. He's doing research on the mineral resources of various parts of the Commonwealth, the procedures for assessing, the methods of surveying and the techniques for exploiting them.

II. He's doing research on the procedures for assessing, the methods of surveying and the techniques for exploiting the mineral resources of various parts of the Commonwealth

1) Is het heel onbeleefd als ik deze tekst onvertaald laat? Men leze het artikel over Taalbeleefdheid op blz. 35 van dit nummer.

De teksten zijn gelijk van inhoud en vrijwel gelijk van vorm. De eerste heeft één woord ('them') meer dan de tweede. De eerste tekst is echter meer aan de stijl van het praten aangepast; de tweede heeft een 'gespannen' zinsbouw. De groepen kregen precies dezelfde tijd om de teksten te lezen. Daarna moest ieder noteren wat hij in dat korte ogenblik had gelezen. Groep I had 60% van de informatie begrepen, groep II minder dan de helft, nl. maar 45%. Met dit ene zinnetje was dus al een verschil te merken wat het effect op de lezers betreft.

Meer dan eens heeft Onze Taal de aandacht gevestigd op het verschil in het 'vlotte praten' van de Noordniederlander en het 'correcte spreken' van de Zuidniederlander. De een beweegt zich met meer gemak in zijn taal, van de tweede krijgt men licht de indruk dat hij het Nederlands te stijf hanteert. Men vindt dit verschil bevestigd in de interessante dissertatie van Mej. dr. B. Uijlings: Praat op Heterdaad (Assen 1956; besproken in O.T. maart 1957). Zij liet o.a. een Nederlands en een Vlaams student spreken over het schilderij De Nar van Brueghel. Hieronder twee voorbeelden; I is van de Nederlander, II van de Vlaming; de horizontale streepjes stellen telkens een korte pauze voor.

- I. de plaat stelt voor - een tamelijk ouwe man - of ie nou oud is - nou ja - dat lijkt zo - hij heeft op z'n hoofd een muts - met een bontrand - en - een humoristisch gezicht - een grote neus nogal - een stoppelbaard - grote oren - en de kraag van z'n jas - die slaat open - en langs de kant van die kraag - ziet men drukknoopen - de muts heeft ie nogal tamelijk diep over z'n hoofd getrokken - hij - hij zit met z'n armen over elkaar -
- II. nu - in mijn gedachten is het een - een portret van Pieter Breughel kan het zijn? - en die heeft hierin ook weer z'n - typisch volkse - uiting gegeven enfin - aan z'n inzicht in het volk - heeft hij een uiting gegeven - die werkelijk zeer typisch is - en die men niet veel terugvindt - het and - bij andere schilders dan wel bij hem - ja - zeer eigenaardig is de goedige - en toch min of meer sarcastische lach - die er op het gezicht speelt - op de ogen

Goed praten, goed vertellen, goed uitleggen is heus een kunst. Er zijn heel wat synoniemen voor **praten** in het Nederlands te vinden: **kouten, babbelen, kletsen, zwammen**, om nog maar bij de fatsoenlijke woorden te blijven! Kletsen is er maar wat op los praten, zonder samenhang van inhoud en vorm.

Ik vind het altijd interessant te horen wat mensen van hun verre vakantie-reizen vertellen. Dan merk ik vaak hoe moeilijk het is om een ander deelgenoot te maken van al dat ontroerende dat we hebben beleefd.

En toen de Grossglockner - geweldig - en hoog zeg al die bergen - en druk met al die auto's - enorm - en dan al die bergen in de verte - nee - dat dat dat moet je eigenlijk zelf gezien hebben - nou - dat mis je in Holland mis je dat toch maar - nietwaar?'

Het is nog het stadium van de twaalfjarige knaap die zijn ouders schrijft vanuit zijn padvindskamp.

Het is hier erg mooi. Ik maak het goed. Gaat thuis alles goed? Daag, Jan.

Houd de kunst van het praten in ere. Wees een goed gastheer, maar ook een goede gast. Als u bij vrienden of kennissen op bezoek bent, vertel hun dan vlot, levendig, spontaan en vooral **natuurlijk** alles waar u hen zo graag deelgenoot van wilt maken. Wees niet bang om een 'fout tegen de geschreven taal' te maken als u praat. Stokt u ineens in een zin omdat u merkt dat uw zin niet goed meer in elkaar zit, begin dan niet opnieuw, verontschuldig u dan niet. Uw gastheer of gast zal uw

'fout' niet eens merken, u bent gekomen om **mee te delen**, een delen waarvan u nooit armer wordt, integendeel.

J. Veering

Taalbeleefdheid

Tussen onbeschoftheid en kruiperigheid ligt hoofsheid. Sommige mensen verstaan hier ten onrechte onder gehoorzamen aan een aantal regels uit een boekje. Bij een kennismaking zeg je **aangenaam** en bij het afscheid van een bezoekende vriend mompelt je dat je het contact heel leuk gevonden hebt. En hoe zet je bij een groot diner precies de gasten aan tafel? Waar is de ereplaats? Welke mensen moeten naast elkaar zitten? Wie moet je bij het voorstellen het eerst noemen? Wanneer draag je handschoenen en bij wat voor bruiloften dien je in feestkledij te verschijnen?

Zulke regels mogen we nooit veronachtzamen en enkele ervan brengen we onze kinderen bij als ze groter worden. We vinden het vervelend als de Nederlandse jeugd ongemanierd wordt genoemd. Maar die voorschriften zijn helemaal niet de kern van de hoofsheid; die ligt in het hart. In wezen is beleefdheid een geesteshouding: we willen vriendelijk zijn voor andere mensen en vooral alles vermijden wat ze zou kunnen grieven of kwetsen, hoe licht ook. Iemand met zo'n houding is **altijd** hoofs, ook al zou hij zich eens vergissen in de toepassing van een of ander voorschrift.

Woorden spelen een grote rol in het leven, dus ook bij uitingen van hoofsheid. Maar als we over taalbeleefdheid spreken, hebben we speciaal het oog op dingen die de eerbied voor iemands moedertaal betreffen, de eerbied ook voor de officiële taal van het land waar we wonen of te gast zijn.

Laten we op hoog peil beginnen. Onlangs was de Amerikaanse vice-president Nixon in Rusland op bezoek. Nu is het Russisch bijna even moeilijk als het Engels; het was dus uitgesloten dat Nixon die taal in korte tijd zou kunnen leren. Toch maakte hij een gebaar van vriendelijkheid: hij leerde een aantal korte Russische zinnestukjes uit het hoofd en gebruikte die op het juiste ogenblik tijdens zijn verblijf in Rusland.

Moeten ambassadeurs en gezanten (die veel langer in een vreemd land verblijven dan Nixon in Rusland) de taal ervan leren? Het antwoord ligt voor de hand: dat zullen ze zeker doen. Ze zullen zelfs niet de schijn willen wekken dat ze de taal van het gastland minachten, en die in zeer korte tijd dus leren verstaan en spreken. Dat is bovendien hun eigen belang omdat ze alleen dan kunnen begrijpen wat er leeft in het volk waarvan ze de gast zijn.

Omgekeerd zullen de gastheren zelf de ambassadeurs van tijd tot tijd in de vreemde taal toespreken; hoofsheid moet net als gewone liefde van twee kanten komen, ook taalhoofsheid.

En de gewone toerist? Is hij een eendagsvlieg en komt hij niet veel verder dan een restaurant en een museum, dan zal hij zich taalkundig weinig kunnen aanpassen aan de vreemde omgeving. Maar blijft hij wat langer en wil hij het vreemde land beter leren kennen, dan moet hij zeker enkele brokken van de vreemde taal leren. Dat geldt evengoed voor de Nederlandse toerist in Spanje als voor de Amerikaan in Nederland. Een zeer praktische maatregel is het uitdelen van kleine boekjes aan de grensposten. In zulke gidsjes kan een vreemdeling de betekenis leren van **uitgang, einde parkeerverbod, dank u wel, de eerste straat aan uw rechterhand, overstekend wild, verboden te zwemmen** enz. Het zou van onze kant een hoofsheid zijn als we zulke nuttige boekjes gratis ter beschikking stelden.

Sommige treinen hebben hier en daar meertalige opschriften. Het is de vraag of we hier niet te ver gaan. De hoofsheid heeft aan twee kanten grenzen: aan de praktijk en aan de wederkerigheid.

Zo zou het dwaas zijn als we **alle** officiële en onofficiële opschriften in **dertig** talen aanbrachten, omdat toeristen die spreken. Dat is ondoenlijk. Maar bovendien: we hebben eerder gezegd dat ook hoofsheid van twee kanten moet komen. We moeten dus geen Turkse of Franse opschriften aanbrengen, als Turkije noch Frankrijk in overeenkomstige gevallen Nederlandse teksten gebruiken. Hier moet wederkerigheid heersen: dat zijn we verplicht aan ons gevoel van eigenwaarde. Taalhoofsheid maakt de betrekkingen tussen de landen prettiger. Daarom noemen we enkele gevallen van onheusheid.

Onwillekeurig denken de meeste Nederlandstaligen dan aan het veelbesproken feit dat het Franse paviljoen op de Brusselse Wereldtentoonstelling tot kort voor de sluiting geen Nederlandse opschriften had, ofschoon het land waar de Fransen te gast waren in meerderheid Nederlands spreekt. Ook de bezoekers waren in meerderheid Nederlandstalig.

De Fransen hebben tenslotte hun spijt betuigd over deze zaak en alsnog voor Nederlandse opschriften gezorgd. We zouden daarom zeker dit geval niet meer genoemd hebben, als er geen andere kwesties aan vastgezet hadden. Sommige Franse grensdocumenten hebben behalve een Franse ook een Spaanse, Italiaanse en Duitse tekst. Alle aangrenzende taalgebieden zijn dus vertegenwoordigd, behalve... het Nederlands. Waarom die opzettelijke discriminatie?

Onze lezers weten dat er binnen Frankrijk zelf enkele minderheden wonen. Het Catalaans, het Baskisch, het Bretons en het Duits zijn allemaal op de Franse Lagere School toegelaten; alleen het Nederlands is er streng verboden. Waarom die opzettelijke discriminatie?

De Finse, de Zwitserse, de Belgische, de Engelse Spoorwegen maken ook in Nederland reclame; ze willen Nederlandse reizigers trekken en dat is uitstekend. Ook de Franse Spoorwegen maken in Nederland reclame. Zeer smaakvol, maar voor een deel met... Franse teksten. Ik neem aan dat de Fransen beledigd zouden zijn als de Duitsers of de Engelsen bij een Frans publiek in het Duits of Engels reclame zouden maken. Dat zou een omgekeerde uitwerking hebben. De Fransen zouden terecht redeneren dat niemand moet beginnen met een aspirant-klant te beledigen. Maar wat brengt ze dan tot de veronderstelling dat wij Nederlanders niet precies zo zouden reageren?

Nogmaals: we maken deze opmerkingen niet met de bedoeling om iemand onaangenaam te zijn, maar juist om oorzaken van wanbegrip en wrevel weg te nemen. We zijn beslist geen tegenstanders van culturele uitwisseling tussen de volkeren, en we verwelkomen ook de culturele ambassadeurs binnen ons taalgebied. Maar het wekt wrevel als die heren ons uitsluitend in hun moedertaal te woord willen staan en midden in het hart van Nederland zelfs na een verblijf van vele jaren nog

doen alsof ze geen woord Nederlands verstaan. We zijn er zeker van dat ze ons niet als barbaren willen beschouwen aan wie ze het licht van een almachtige cultuur komen brengen. Maar dan zouden we graag zien dat elke ambtenaar aan zo'n culturele organisatie zelfs de schijn vermeed van een dergelijke opvatting. Het is trouwens in het belang van het werk dat hij verricht.

Hoe staat het verder met de taalbeleefdheid in de zakenwereld? Een enkele keer zien we dat een Engelse fabriek in een Nederlands tijdschrift in het Engels adverteert; dat is een grove onbeleefdheid. Het gaat niet om de vraag of de lezers van het tijdschrift in kwestie misschien een mondje Engels kennen zodat ze de hoofdzaak van het verhaal wel begrijpen. De zaak ligt anders: wij, Nederlandstaligen, zijn hier klant, de klant is koning en klantetaal is dus koninklijke taal. Wat we zoëven opgemerkt hebben over de Franse propaganda, geldt hier precies zo. Zulke onbeleefdheden hebben de omgekeerde uitwerking van een normale advertentie omdat ze ons ergeren. We verdragen het meerwaardigheidsgevoel niet dat eruit spreekt.

Een klein aantal Scheveningse winkeliers heeft eentalig-Franse opschriften op zijn winkels. Dat is hun goed recht; ze mogen ook een Eskimo- of een Bantoetaal gebruiken. Daarmee drukken ze uit dat ze hun klanten uitsluitend willen vinden onder Franstaligen, Eskimo-sprekenden of Bantoes. Het ligt voor de hand dat Nederlandstaligen daar niet binnen zullen gaan. Stel u voor: misschien verstaat de winkelier niet eens Nederlands! Laten we dan liever een stukje doorlopen tot Nederlandse opschriften ons duidelijk maken dat de zaak in kwestie ons in onze moedertaal wil helpen. Het is wèl zo prettig!

Filmimporteurs passen hun producten aan het Nederlandse publiek aan door nasynchronisatie of door Nederlandse ondertitels. De eerste manier is verreweg de prettigste; waarom passen ze die zo weinig toe? In Duitsland en Frankrijk zijn de importeurs een stuk beleefder; daar is het percentage vreemdtalige films aanzienlijk lager dan bij ons. Onderschriften zijn erg vervelend voor de kijkers, al kosten ze waarschijnlijk minder.

Zeer on hoffelijk - om niet te zeggen dwaas - is de gewoonte om enkele filmtitels in de uitheemse taal aan te kondigen. Waarom doen sommige importeurs dat? Het is toch een zaak van elementair fatsoen dat al die titels vertaald worden?

De arme radio: moeten we daar ook nog wat over zeggen? De meest gecritiseerde instelling in Nederland? Laten we het dan heel kort houden. Het is onvermijdelijk dat af en toe interviews plaats vinden met buitenlanders die geen Nederlands spreken. In dat geval kunnen alle vragen tijdens de uitzending direct in het Nederlands gesteld worden; na tien of twintig seconden van het eerste antwoord, kan dat weggedraaid worden en vervangen door de rechtstreekse en volledige vertaling. Het heeft immers geen enkel belang of we een lang verhaal horen van een of andere Engelse voetballer of Franse boer, dat straks toch vertaald moet worden? Geef dan na enkele seconden direct het Nederlands en bespaar ons het vreemdtafgevoel. Het is zeer onbeleefd tegenover alle luisteraars, in het bijzonder tegenover die mensen die de vreemde taal in kwestie niet verstaan.

Er leeft in Nederland een taai stukje dom bijgeloof: de gedachte namelijk dat iemand zijn intelligentie bewijst door enkele brokjes van vreemde talen te spreken.

Het is heel nuttig om geheugen en verstand niet te verwarren. Wie ze allebei heeft, is een gelukkig mens. Maar wie weinig verstand en een sterk geheugen heeft, kan een 'talenwonder' zijn, althans voor zijn landgenoten. Er is immers vrijwel geen enkele Nederlander die de kwaliteit kan beoordelen van een vlug afgerateld stuk Grieks, Engels of Turks. Het zou een heel grove vergissing zijn als iemand de snelheid waarmee een landgenoot Engelse of Duitse fouten maakt als maatstaf nam voor de intelligentie van de polyglot! Domme pronkzucht kan dus alléén bij pubers nog een reden zijn om tegen de taalbeleefdheid te zondigen door onnodig gebruik van vreemde talen.

Dr. v. E.

Het zuiden in de woordenlijst

Ik heb 100 bladzijden van de woordenlijst bestudeerd om de typische Zuidnederlandse woorden te bestuderen en deel u hierbij mijn bevindingen mee.

Een woord als **aprilvis** begreep ik direct, omdat ik de uitdrukking in het Frans kende, en dus wist ik ook direct, dat het een typisch Vlaams woord was, zó uit het Frans vertaald. Ik heb er met potlood achter gezet Z.N. gallicisme. Zo zijn er nog véél meer: **aanvijzen** (van vijs = vis = schroef, dus óns woord aanschroeven) vind ik óók niet thuishoren in een woordenlijst van de Nederlandse taal.

Bedrieglijk is een woord als **koets**, schijnbaar een zuiver Nederlands woord, maar in zuid gebezigd in de betekenis van laag: **een koets verf** (une couche de peinture ou de couleur). Om dit soort reden betreur ik het ten allerzeerste, dat er **niet** in de lijst vermeld is of een woord A.B., Z.N. of gewestelijk is. Het komt namelijk nogal wat voor, dat een woord in het N.N. verouderd of gewestelijk is (wat vaak hetzelfde is), maar in het Z.N. nog volop leeft. Dan is het voor de man uit het gewest of uit Z.N. van belang te weten, dat hij niet begrepen zal worden in N.N. of buiten zijn gewest. Ik heb zelfs sterke vermoedens, dat vele woorden die Van Dale als vero. weergeeft, in het Z. nog volkomen gangbaar zijn.

Een ingewikkeld voorbeeld:

bureel (voor bureau) is verouderd - behalve in België. **burelist, bureliste** zijn daarvan afgeleid en leven in N.N. nog in de betekenis van kaartjesverkoper (-koopster) van een schouwburg enz. Maar bij de Ned. Spoorwegen is het woord verouderd en vervangen door **loket(e)**, en elders door **loketbeambte**. In Z.N. betekent burelist echter kantoorman, kantoorbediende, beambte en ambtenaar,

kortom: **bediende**. Zelfs zou de woordenlijst door verwijzingen met 'zie:' kunnen dienen om de Noord- en Zuidnederlanders elkaars taal beter te doen begrijpen.

Achterkeuken is in Z.N. synoniem met bijkeuken en heeft daar dus een andere betekenis, nl. die van de vertaling van arrière-cuisine. **Afmetsen, metsen, metser, metserdiender** (= opperman), **metserbaas, metsersstiel** zijn typisch Z.N. + gewestelijk? (Limb., N.-Br., Zeeuws Vl.)

Afwezendheid en **ambtsman** zijn verouderd (behalve in Z.N.?) **Allo** (voor Hallo) is puur Frans, **anakronisme** is de Franse uitspraak voor anachronisme, zoals **fabrikeren** ook duidelijk onder Fr. invloed staat, en **autaar, aroom, arseniek** (N.B. hier had men naar **arseen** moeten verwijzen). Dat **artist** niet, maar **artiest** wel is opgenomen, is jammer. Nu hebben we nog maar alleen de pejoratieve vorm over.

Aan **bakkalareaat** hebben we m.i. geen behoefte, het woord is te duidelijk van latijns origine. Meestal zou ik de vervanging van c door k alleen willen doen plaatsvinden, als daardoor het leren van vreemde talen niet moeilijker wordt gemaakt. Op die manier blijven de 'internationale' woorden van onze taal voor vreemdelingen gemakkelijker herkenbaar. **Bareel** en **bareelwachter** zijn alleen Z.N., vermoedelijk onder invloed van het Frans. **Barnen** is verouderd, behalve in Z.N., **barrage** is in N.N. onbekend, **baskuul** spreken wij **bascule** uit, **bediendenbelasting** heet hier loonbelasting. In N.N. is bediendenbelasting een ander ding. Het woord had dus 2 x in de lijst moeten staan. **Beendor** is in Z.H. gebruikelijk voor beendroog. **Behoef** (o.) is verouderd behalve in Z.N. **Beliefte** is bij ons kindertaal, in Z.N. gewone taal. **Beklapper** voor roddelaar is ook Z.N., **beluik** vermoedelijk ook net als **bendelen** voor bundelen. **Berkoen** is verouderd, **bestemmeling** is een vertaalde destinatoire (geadresseerde). **Beterkoop** is zeer ongebruikelijk behalve als vertaling van meilleur marché in Z.N. **Aren, aarde, geard** is in N.N. althans onbekend, **beerwegen** (w.w.) en **begankenis** zijn dat ook.

Bevernel is verouderd, **bifurkatie** voor tweekop, **vork** of **gaffel** (bijv. van een weg) is Z.N., een nauwelijks vermomd gallicisme. **Blinkdoos, bolwassing** (= standje) **brijzelen, bijhuis, bijlange, bijzig, binst, bister** (gallicisme), **blaffetuur, blindekoe spelen, blokmaker** (= klompenmaker), **bloktrein, bloktijd, bobijn** (= bobine) **bobijnklos** (= garenklos), **boetstraffelijk, bolbaan, bolspel, bornspuit, bot** (= laars, gallicisme), **boterstande, braai, bretoens** en **briefdrager** zijn alle Z.N. Verouderd, gewestelijk en (of) Z.N. zijn **bezie, plekken, boes, bonket, brijzel(tje), buil** (= bundel), **buizen, bronolie** (= petroleum, sommige Brabanders zeggen bromolie!) **bussel, busselen**, (= bosseler in 't Fr.), **butoor, caban, caracole** (in de Waalse betekenis), **carbureteur** (voor carburator) **carnet** of **karnet** (indien niet van een makelaar).

Burin staat in 2 betekenissen te boek: als burijn en als buurvrouw. Beide zijn in N.N. ongebruikelijk.

Ir. C.J. van Mansum

(Red.) De commissie voor de woordenlijst bestond voor de helft uit Zuidnederlanders. Zij zullen uitgemaakt hebben of een bepaald woord algemeen Zuidnederlands was of niet. De Woordenlijst is géén leerboek voor het A.B.N.! Hij moet óók dienen voor de spelling van in het Zuiden algemeen aanvaarde woorden. Natuurlijk zou het een ideale toestand zijn wanneer het Zuiden er géén aparte woorden op nahield, maar zover is het nog lang niet. Wij weten dat de commissieleden overwogen hebben bij deze soort woorden Z.N. te zetten, maar zij hebben het nagelaten om niet de schijn te wekken dat er **twee** officiële 'Nederlanders' bestaan. Ondertussen is daardoor wel een moeilijkheid ontstaan. De Zuidniederlander die zijn best doet om ABN te schrijven, staat vaak verbaasd te kijken als hij een woord nu 'gesanctioneerd' in de lijst vindt dat hij gewend was te vermijden. Nogmaals de woordenlijst is voor de spelling bedoeld en niet voor de woordkeuze. Uit vele gesprekken die wij hierover

met Vlamingen (niet-taalkundigen) over deze kwestie hebben gehad, is ons gebleken dat zij de aanduiding Z.N. op prijs zouden hebben gesteld; zij zouden dan geweten hebben waar zij aan toe waren.

Verzuchting over 's werelds onverstand door Arend de Querneuil

Eén uur van onbedachtzaamheid
kan maken dat men jaren schreit.

Die 't eerst 'atoombom' heeft gezeid
heeft heel de wereld mal misleid.
Al 't vuur, al van Prometheus' tijd,
die bliksem! Uit den hemel stal hij 't -
in velerlei verscheidenheid
van steenkool, olie, of houtmijt,
in 't gasfornuis der keukenmeid,
de plof waarmee de bromfiets rijdt,
de knal die 't vluchtend wild neerleit,
de springpatroon die rotsen splijt:
't was à l a t o o m vuur, t' allentijd.

Dat wat Prometheus nooit gedroomd heit:
der kernen van uranium breeksheid
geeft energie van helser heetheid:
vulkanische calamiteit,
die 't mensdom kopzorg nu bereidt,
waarvan de toekomst heil verbeidt.
Dat 's energie van k e r n e n , welgezeid.
Dat maakt hels-hemels onderscheid!

Wie kern atoom noemt, die verbreidt
een wanbegrip vol malligheid,
onnozel van onwetendheid,
die zonder blozen hij tentoonspreidt
als ware 't simp'le doodgewoonheid.
Die man is tussen ons gezeid:
slaaf van slome gewoonte-volgzaamheid

Soms 'beurt het, dat men jaren schreit
om één uur onberadenheid!

Parasiteren

1. Is **parasiteren** over- dan wel onovergankelijk, en moet dus gezegd worden:
insekt A parasiteert insekt B, dan wel: **parasiteert op insekt B**? of mag
beide?
2. Is overgankelijk gebruik ontoelaatbaar en daarmee eveneens: **A heeft B
geparasiteerd, B is geparasiteerd door A**; is dan wel aanvaardbaar: **A heeft
B beparasiteerd, B is beparasiteerd door A**?
3. Is goed: **parasitering door A, parasitering van B**, of moet het nu zijn:
beparasitering? Of mag beide?

(Red.) 1. Voor zover wij in woordenboeken en in enige biologische handboeken
hebben kunnen nagaan, is **parasiteren** een **onovergankelijk** werkwoord; betekenis:
als een parasiet leven. Daarmee vervalt de mogelijkheid **A parasiteert B** en moet
het zijn **A parasiteert op B**. 2. We geloven dat **parasiteren** zich geheel zal

ontwikkelen tot een overgankelijk werkwoord: dat ligt voor de hand; de betekenis brengt die ontwikkeling met zich mee. **Parasiteren** is niet zo maar **leven**; er is een object dat dit parasiteren **ondergaat** en daarmee is de stap naar het overgankelijke werkwoord gedaan. In dat geval is **beparasiteren** niet nodig. Als we moeten kiezen, liever: **parasiteren** overgankelijk maken dan het ietwat logge **beparasiteren** toelaten.

3. Als het werkwoord **on**overgankelijk is, kan het er bijbehorende zelfstandig naamwoord **niet** de aanwijzing met **door** verdragen. **Niet**: de slaap door hem, de strijd door hem, de aankomst door hem, **maar**: de slaap van hem, de strijd van hem enz. Bij overgankelijke werkwoorden kan **van** dubbelzinnig zijn: het uitschelden van de meester: de meester wordt uitgescholden of scheldt uit (meestal is zo'n dubbelzinnigheid maar theorie, omdat een zin altijd in een 'verhaaltje' is geplaatst dat de samenhang verduidelijkt). Welnu, hier brengt **door**, het voorzetsel van de lijdende vorm, redding. Dus

A parasiteert B
B wordt geparasiteerd door A
de parasitering van B door A

Oo of o?

Schooperen is een wijze van verzinking genoemd naar de uitvinder **Schoop**. Moet in het werkwoord de **oo** worden geschreven of wordt dit een enkele **o**?

Een niet geheel analoog geval is het volgende: als ik enige leden van de familie **De Groot** ontmoet, zou ik dan moeten schrijven: daar heb je de **De Grooten**, of: de **De Groten**?

(Red.) Zou, afgezien van alle oude en nieuwe spelregels, de naam Schoop nog werkelijk voor de taalgebruiker leven in de afleiding? De regel luidt voor aardrijkskundige namen (waarbij we hier de familienamen kunnen laten aansluiten): in afleidingen en in de verbogen vormen van afleidingen van zulke namen en van aardrijkskundige namen die dienst doen als afleidingen van die namen, volgt de klinker in de open slotlettergreep van de stam de nieuwe spelling, mits deze vormen geen deel uitmaken van een aardrijkskundige naam van Nederland of een der daarmee verenigde gebieden.

Hieruit volgt Sneek - Sneker meisjes
Mook - Moker hei
Schoop - schooperen
De Groot - de De Groten

Immers, **De Groot** is een eigennaam, **de De Groten** is een afleiding van die eigennaam en zelf geen nieuwe eigennaam.

Oxied?

(Dr. W.N.) 'Oxyde' wordt tegenwoordig in de chemische vakliteratuur altijd als 'oxide' geschreven. Wetenschappelijk is dit juist, want het is een -ide evenals chloride, sulfide, enz. In de spreektaal laat men echter vaak de laatste letter (de stomme e) weg. Moet ik dan schrijven: oxied?

(Red.) Het is de vraag of u als wetenschapbeoefenaar uw laboratoriumuitspraak tot standaard voor de spelling van de woorden in uw artikelen wilt verheffen.

Maar **als** u dat wilt, dan moet het zijn, naar de stellige mening van een door ons geraadpleegd scheikundige: oxied. Wij hebben onder c in de woordenlijst gelezen: carbid... Men leze de regel in de Nieuwe Spelling (Wolters, Groningen 1955, blz. 67): een niet als y geschreven vrije i in de eindlettergreep van een bestaand woord wordt alleen in maandnamen, in woorden op -ische en in geheel vreemde woorden als i geschreven, in alle andere gevallen als **ie**. Zoals we van souvenir souvenirte maken, maken we van oxide oxied.

De zachte g

Verschillende leden uit het zuiden hebben er hun teleurstelling over uitgesproken dat Dr. Damsteegt de zachte g van de zuiderling wel niet onbeschaafd maar ook niet helemaal in orde vond. Wij geloven dat de inleider met zijn opmerkingen niets kwaads heeft bedoeld. De zachte g valt in het westen op. Dat wilde hij zeggen en niets meer. Zelf komen wij uit dat westen en we doen waarachtig jarenlang pogingen om die zachte g aan te leren want die gggg is in ons oor ook lelijk. Maar het gelukt ons niet.

Refter

(E.v.d.C.) In het nummer 6 van deze jaargang lees ik, op de laatste bladzijde, de vraag naar het juiste woord voor **refter**. De Belgische wettelijke voorschriften betreffende de 'veiligheid, hygiëne en verfraaiing van de werkplaatsen' leggen aan de ondernemingen op het inrichten van 'refters' voor het personeel. In de Franse tekst heet dat **réfectoire**, in de Nederlandse **refter**. Voor het Franse woord bestaat er geen twijfel (lieu où l'on se réunit pour prendre les repas en commun - Dictionnaire Quillet de la langue française). Een dergelijke algemene betekenis treft men niet aan in de Noordnederlandse woordenboeken.

Woordenboek der Nederlandse taal: refter, gemeenschappelijke eetzaal in een klooster; vervolgens ook in andere geestelijke gestichten en derg. (b.v. kostscholen).

Van Dale: refectorium, eetzaal in een klooster, - ook refter, refectorium.

reftermeester, die in een klooster, **enz.**, belast is met alles wat de voeding betreft.

Let eens op **enz.**, dat dan toch duidt op uitbreiding van betekenis.

Koenen: refectorium, eetzaal in een klooster of school; ook refter.
refter, zie refectorium.

Hier heet dus de eetzaal van een school ook refter of refectorium.

De Zuidnederlandse woordenboeken gaan verder.

Modern woordenboek (Prof. Dr. J. Verschuere S.J., uitg. Brepols):
refter, gemeenschappelijke eetzaal in kloosters, kolleges, enz.

Dus: reeds méér dan twee betekenissen. In Vlaams België wordt de eetzaal van een kostschool zonder uitzondering **refter** genoemd. Zo ook de eetzaal van een onderneming. Wij vinden dat hier een duidelijk en gemakkelijk woord. **Kantine** lijkt me niet geschikt: daar wordt gekocht wat men wil gebruiken, terwijl in de refter van het bedrijf, - behoudens uitzonderingen, - de medegebrachte (brood) maaltijd wordt verorberd. **Restaurant** is om dezelfde reden niet gewenst, tenzij daar waar men

maaltijden zou bereiden en verkopen. Als refter geen genade zou vinden (waarom?), geloof ik dat **eetlokaal** of **eetzaal** goede benamingen zijn. **Rollende refter** zou ik vervangen door **ambulante refter**. Is ambulante wel zo gezocht? Vgl. ambulance, ambulante troep.

Maternity

Ontvangen: blijde kleding, ooievaarkleding, genesiskleding, blijde-inkomstekleding, blijde-verwachtingkleding, vreugdekleding, anti-malthuskleding (!), (uit Vlaanderen:) drachtkleding, verwachtingkleding, positiekleding.

(Red.) Het probleem is hiermee niet opgelost. Van de de hierboven genoemde woorden bevalt ons ooievaarkleding nog het best, maar we vrezen dat men het te kinderachtig vindt en we hebben gemerkt dat er een Duitse merknaam voor deze kleding (Storchkleid) bestaat. We zouden het echt jammer vinden als de naam maternitykleding ingang gaat vinden. Tegen een vreemd woord hebben we heus geen bezwaar (**baby** is ook al lang geleden een goed Nederlands woord geworden), maar in dit geval wel. Waarom hier zo'n raar, voor Nederlandse monden moeilijk uitspreekbaar woord? Mag er in die blijde sfeer van elk jong gezin waarin een kind wordt verwacht, geen zonniger woord komen? Eerlijk gezegd voelen we het meeste voor het eenvoudige **moederkleding**, al dekt het woord niet precies het begrip.

Verslaglegging

(A.B.F.) In de vaktaal van de accountants is de laatste jaren het woord **verslaglegging** opgekomen als samenvatting van 'financiële overzicht', het hierbij behorende 'toelichtende verslag', het 'verslag omtrent de stand der werkzaamheden en omtrent de bijzonderheden die zich in de verslagperiode hebben voorgedaan.' Onder **rapporteren** wordt in dezelfde vaktaal verstaan het doen van een verslag omtrent bevindingen, bij een onderzoek opgedaan.

Verslag wordt dus gebruikt als het algemene woord; **rapport**, als het verslag betrekking heeft op de bevindingen van een onderzoek. Hetzelfde ziet men bij verslagen en rapporten van commissies.

Verslaglegging wordt echter in accountantskringen niet algemeen aanvaard. Voor zover ik weet, komt het in publikaties van het Ned. Inst. van Accountants niet voor. Voor hetzelfde doel daar wel 'het verstrekken van informaties'. Een synoniem van verslaglegging is **verslaggeving**.

Hij en zij

Een mooie zin geknipt uit Elseviers Weekblad 11-7-59. U kunt eruit zien hoe moeilijk we het onszelf kunnen maken met **hij** en **zij**. Het artikel gaat over de beroemde journalist H.W. Ross, hoofdredacteur van The New Yorker. The New Yorker is een weekblad; **het** blad. De schrijver van het artikel heeft het soms ook over **het** magazine.

De 'New Yorker' heeft een internationale revolutie op h a a r terrein geschapen: men kan zonder overdrijving spreken van pre- en post-New Yorker-journalistiek. Sterker: de New Yorker is in de literatuur van de V.S. een potentie geweest, zo groot dat zij zich uit de huidige Amerikaanse letterkunde niet weg laat denken. En het woord 'zij' in de laatste zin wil voor een groot deel zeggen: Ross.

(spatiëring van O.T.)

Norm-ale taal?

Uit het blad Normalisatie, juli 1959, blz. 91

Een kostenvergelijking werd besproken tussen een houten vloer met impregnering en een steenachtige vloer. Een plan voor een onderzoek naar de omstandigheden van bederf van hout wordt nader besproken. Wetenschappelijke gegevens dient men te verzamelen voordat het mogelijk is aanwijzingen te geven die ook wetenschappelijk verantwoord zijn.

Opsommingen

Geef bij een opsomming alle delen dezelfde vorm, zodat ze op dezelfde manier op de aanloop passen.

niet: Bij controle bleek 1 dat de kwaliteit van de pakking inferieur was, 2 de onoordeelkundige behandeling van de pakking. maar: Bij controle bleek 1 dat de kwaliteit van de pakking inferieur was, 2 dat de pakking onoordeelkundig was behandeld.

Worden de delen van de opsomming te lang, dan doet men er beter aan, ze in te leiden met een aparte zin en ze als aparte zinnen onder elkaar te zetten.

niet: Om een nauwkeurige uitkomst te verkrijgen werd ervoor gezorgd dat

1. een der bascules in de middenstand geblokkeerd werd zodat enz.
2. de bascules voortdurend gecontroleerd werden terwijl enz. maar: Ter verkrijging van een nauwkeurige uitkomst werden de volgende maatregelen getroffen.
  1. Een der bascules werd in de middenstand geblokkeerd zodat enz.
  2. De bascules werden voortdurend gecontroleerd terwijl enz.

Los en vast

(Dr. W.N.) Het los van elkaar schrijven van woorden die aaneen behoren, is een veel gemaakte fout. Onder invloed van het Engels en van de stenografie neemt het euvel steeds grotere omvang. Als regel heb ik er zelf weinig moeite mee, omdat het accent wel aangeeft hoe men moet doen. Er zijn echter gevallen waarin ik ook twijfel,

omdat men niet zeker weet of het zinsaccent ook als woordaccent moet worden opgevat. Bijvoorbeeld: **dienst doen** of **dienstdoen**? In het deelwoord (**de dienstdoende chef**) lijkt me aaneenschrijven nodig (denk ook aan: **een geruchtmakende zaak**, enz.) En met **berlijnsblauw** (stofnaam), **bremergroen** (idem)?

Een zeer moeilijk geval lijkt me tenslotte **warmspuiten**. Bedoeld is het spuiten (van auto's bijv.) met verf die van te voren is verwarmd. Het werkwoord bestaat alleen in de onbepaalde wijs, althans tegenover een vervoeging staan we onwennig. Als zelfstandig naamwoord beschouwd, is het aaneengeschreven misschien verantwoord. Het bestaat dan tegenover **koudspuiten**.

(Red.) De regel is zo eenvoudig dat de moeilijkheden voor het oprapen liggen. **De delen van samenstellingen worden aaneengeschreven**. Onder samenstellingen (huisdeur) kunt u voor deze regel ook rekenen koppelingen (hogeschool) en samenstellende afleidingen (uitheems). Aan de moeilijkheden bij de toepassing kan een heel nummer van Onze Taal worden gewijd: **ten minste, tenminste, zo dat, zodat, lagedrukgebied, kleine-boerenpartij, eromheenpraten, er omheen praten**, enz.

Inderdaad, het is waar dat onder Engelse invloed veel te veel los van elkaar wordt gezet, vooral in namen: **Uitgevers Maatschappij, Studenten Toneelvereniging**: dit zijn anglicismen in de spelling. In het Nederlands moeten deze woorden aan elkaar worden geschreven. Bij twijfelgevallen moet u van de gedachte uitgaan dat een samenstelling alleen een samenstelling is als de delen in de zin tezamen een betekenis hebben die niet optreedt bij afzonderlijk gebruik. Daarom vooral **dienstdoend, geruchtmakend, berlijnsblauw** enz. Als u het niet zeker weet, kan geen mens dat u kwalijk nemen: er moet in het taalgebruik ook vrijheid zijn.

De technische woorden zijn **niet** moeilijk. Zonder uitzondering aan elkaar! Ze staan op een lijn met **buikspreken, zweefvliegen** enz. Van een vervoeging is géén sprake. Het zijn woorden voor processen, procédés enz. Een binding tussen onderwerp en gezegde komt niet voor; **ik booglas** bestaat niet. Deze soort woorden leven vrijwel alleen als zelfstandig naamwoord: **het puntlassen, het spinverven**. Wel is soms behoefte aan het deelwoord. Dan ge- vooraan! Dus: **gepuntlast, gespinverfd** enz.

Professor baron

Op ons verzoek heeft de secretaris van de Hoge Raad van Adel uitspraak gedaan in het geschil over de vraag hoe de titulatuur is van adellijke personen met een academische graad of titel. Het moet zijn:

Prof. dr. E.H. Baron van Esbeek
Prof. jhr. dr. E.H. van Esbeek.

[Nummer 8]

De wereldtaal

Het artikel over **taalbeleefdheid** in het vorige nummer heeft menige reactie opgewekt. Sommigen deelden geestdriftig de zienswijze van de schrijver, anderen waren het met hem niet eens. 'Het Nederlands is nu eenmaal een taal met een beperkt gebied - schrijft N.v.L. - waarom zouden wij de vreemdeling niet zoveel als we kunnen, tegemoet komen? Als andere volken zo eigenwijs en trots zijn dat ze geen vreemde taal willen leren, daarom behoeven wij hun niet met gelijke munt te betalen? Laten wij de hoogmoedigen een voorbeeld geven, zonder ons te verlagen.'

Wij hadden op deze reactie gerekend en we willen er nog eens op terugkomen, maar deze maand moeten we ons bezig houden met een verwijt dat we niet hadden verwacht: waarom maakt Onze Taal, dat zo van nabij de moeilijkheden in het taalverkeer kent, geen uitgebreide propaganda voor het Esperanto; het gebruik van Esperanto, immers, is echte taalbeleefdheid: niemand kan zich in de eer van zijn moedertaal aangetast voelen en iedereen is overal verstaanbaar.

Het antwoord kunnen wij onmiddellijk geven. Onze Taal is bedoeld als hulp voor het gebruik van de moedertaal en Esperanto is onze moedertaal niet. Voor de verbreiding van het Esperanto zijn, voor zover wij weten, verenigingen en bladen in ons land genoeg. Propaganda maken voor Esperanto ligt daarom niet op onze weg. Maar aan de andere kant hebben wij niet de geringste reden om ons tegen het Esperanto te verzetten. Er zijn esperantisten die actief lid zijn van Onze Taal.

Dat de wereld **op den duur** een wereld(hulp)taal niet langer zal kunnen ontberen, staat wel vast. Het is geen toer, een beeld te schetsen van de geweldige taalmoelijkheden in het internationale verkeer, moeilijkheden die met de dag ernstiger worden. De Organisatie van de Verenigde Volkeren kent nu Engels, Russisch, Chinees, Spaans en Frans als officiële talen. Duits en Japans (in aantal sprekers elk groter dan het Frans...) zijn de talen van de in 1945 overwonnenen. Wat moet er gedaan worden als straks het Hindustani (200 miljoen), het Maleis (tachtig miljoen), het Arabisch (50 miljoen) hun rechten opeisen? En wat als 'onderontwikkelde talen' als het Swahili in Afrika erkend willen worden? Wie garandeert dat het Engels, de internationale taal voor de ene helft, en het Russisch, de internationale taal voor de andere helft, nog een eeuw lang boven de andere zullen staan? Vragen te over...

Het probleem is evenwel niet nieuw. Er zijn in de loop der eeuwen (uiteraard vooral in de laatste anderhalve eeuw) **honderden** voorstellen ter oplossing van het talenvraagstuk gevaar. In grote lijnen kunnen deze voorstellen worden verdeeld in aanvaarding van één **dode taal**, van één **levende taal**, van één **kunsttaal**.

Van de dode talen komt het Latijn het meest in aanmerking. Latijnse, pseudo-Latijnse, Latijns-Griekse woorden en woordstammen zijn reeds bij honderden gemeengoed geworden in de internationale (inter = tussen, natio = volk) terminologie. Latijn is de 'moeder' van de Romaanse talen en is door het Frans weer met het Engels verbonden; in de tegenwoordige praktijk is het Engels reeds wereldhulptaal... De Katholieke Kerk heeft het Latijn al eeuwenlang als voertaal. In vereenvoudigde vorm, het zg. Latino sine Flexione (Latijn zonder verbuiging), zijn alle grammaticale

moeilijkheden verdwenen. Iedereen kan het leren... Is dat echter zo? En **wil** iedereen het? Ook een Arabier, een Chinees?

Zo er eenstemmigheid **zou kunnen** bestaan ten aanzien van het Latijn of het Latino sine flexione, hopeloos verdeeld zouden de meningen zijn over het gebruik van een levende taal. Er zijn maar zeven talen met meer dan 90 miljoen sprekers: Chinees, Engels, Hindustani, Russisch, Spaans, Duits en Japans. Gelden de meeste 'stemmen', dan is het Chinees de wereldhulptaal, maar... het heeft geen uitgespreidheid over de wereld, het is in zeer veel dialecten te verdelen, het heeft geen algemeen aanvaardbaar schrift, de Chinezen hebben weinig bijgedragen (tot nu toe) aan de ontwikkeling van moderne wetenschappen. Geldt dan de verspreiding over de aarde? Het Engels dus. Maar... Laten we maar niet eens normen aansnijden als: politiek belang voor de toekomst, hoogste peil van beschaving, schoonste klanken, makkelijke spraakkunst.

Soms heeft men, om alle rivaliteit tussen de groten te vermijden, aan een sterk geïsoleerde Europese cultuurtaal als het Hongaars of het Fins gedacht. Zelfs het Nederlands is ter sprake gekomen, maar het lijkt teveel op het Duits... Evenals bij het Latijn, is bij sommige levende talen een vereenvoudigde vorm voorgesteld en uitgewerkt. Het bekendste voorbeeld ervan is het zg. Basic English, een taal met een gering aantal basiswoorden en een minimum aan grammatica. Een succes is het niet geworden, evenmin als andere op voorbeeld van het Basic English versimpelde levende talen. Vooral Afrikaanse en Aziatische volken zien in al die (ongetwijfeld goed bedoelde) pogingen een streven om de cultuursfeer en daarmee de machtsfeer van een Europees land uit te breiden. India, Pakistan, Ghana, de Filippijnen zijn juist bezig zich te bevrijden van het Engels, ook al zien zij heel goed in dat zij zich daardoor taalkundig in een moeilijke positie plaatsen.

Soms is getracht een mengsel van twee of meer levende of dode talen tot wereldtaal te maken. Bekend is bijvoorbeeld het Interglossa (uit 1943), een mengsel van Grieks-Latijnse woorden zonder buigingen enz. in een Chinese volgorde. Een groots plan is in 1951 door een paar Fransen opgezet: de Monde Bilingue. Alle Engelssprekenden moeten Frans leren, alle Franssprekenden moeten Engels leren. De rest van de wereld zou dan wel volgen. Gedacht is ook aan het verdelen van de wereld in zones, bijv. een Franse, Engelse, Russische, Arabische, Chinese, waaruit geleidelijk een wereld(hulp)taal tevoorschijn zou komen. In een beroemd artikel van Stalin in de Prawda (1950) wordt over zo'n plan gesproken. Tenslotte de kunsttalen. Men onderscheidt daarin geheel oorspronkelijke talen en talen die gebruik maken van aanwezig materiaal uit levende en dode talen. Daartussen zijn nog verschillende combinatiemogelijkheden. Grote denkers als Francis Bacon, Descartes, Leibniz hebben beschouwingen gewijd aan de ideale kunsttaal. Zo'n absolute kunsttaal zou een afschuwelijke belasting voor het geheugen betekenen. In het begin van de negentiende eeuw is door een Fransman een muzikale wereldtaal bedacht: alle woorden waren opgebouwd uit do, re, mi, fa, sol, la, si. Bijna 12000 woorden kan men met die 7 lettergrepen maken, als men niet meer vijf lettergrepen toestaat: dore = ik, domi = jij, doredore = tijd, sollasi = naar boven gaan, silasol = naar beneden gaan. Nog in 1957 is een kunsttaal door een Amerikaan voorgesteld, het Suma, dat opgebouwd is uit tweelettergrepige woorden: kato = jongen, kito = meisje, de tien telwoorden zijn baba, dia, fua, goa, kea, lai, mimi, nui, poi, rei. Groot succes had aanvankelijk het Volapük (1879), een systeem van een Duitse geleerde. Het was een taal die in woordenschat dikwijls op het Engels was geïnspireerd: vol (world) = wereld, pük (speak) = spreken. De spraakkunst met veel voorvoegsels en achtervoegsels was echter vrij ingewikkeld. Zo luidt het begin van het Onze Vader in het Volapük: O fat obas, kel binol in süls, paisaludomöz nem ola, kömomöd monargän ola.

Zonder twijfel is van alle kunsttalen het **Esperanto** van de Pool Louis Zamenhoff nu het meest bekend en verreweg het best verspreid. Deze kunsttaal wordt intensief beoefend door enige miljoenen mensen over de hele wereld; er bestaan tijdschriften in Esperanto; op sommige scholen en universiteiten is het als vak toegelaten. Ook in ons land zijn er verenigingen van esperantisten: u kunt er zoveel inlichtingen

krijgen als u wilt, zodat wij in dit nummer u geen kenschets van die kunsttaal behoeven aan te bieden.

Komt er nu ooit een door iedereen aanvaarde wereldtaal of niet? En wanneer? En welke zal dat zijn? Ja, wie kan daarop antwoord geven? Komt er ooit een wereldregering? Komt er ooit een tijd dat de wereldbewoners **in werkelijkheid** elkaars gelijken zijn in cultuur, welvaart, gezondheid, macht, rechten, enz.? Sommige geestdriftige voorvechters van een wereldtaal doen het voorkomen of de inschakeling van zo'n taal een administratieve maatregel is, zoiets als het aanvaarden van een wereldpostunie. Zo eenvoudig is - de feiten bewijzen het - de zaak niet. De Amerikaanse taalkundige Mario Pei¹⁾ heeft genoeg van alle geprobeer, alle voorstellen, alle studiec commissies: één wereld(hulp)taal moet er komen, of het nu Esperanto is dan wel Swahili, **als** er maar een komt. Hij wil een internationale vergadering bijeenroepen van officiële, door regeringen gevolmachtigde vertegenwoordigers van alle talen die de kroon begeren. Er moet een beperkte spreektijd pro en contra zijn voor elke mededinger. Daarna komt de stemming. Steeds meer talen vallen af. Ten slotte blijft er één over. De vlag wordt uitgestoken, niemand trekt zich mokkend op de puinhopen van zijn taal terug. De uitverkoren taal wordt wat bijgepolijst door deskundigen, onderwijzers worden opgeleid en na vijf jaar begint het systematische onderwijs... in de kleuterschool, want de jeugd zal zo vroeg mogelijk moeten beginnen; pubers en volwassenen kunnen niet meer tweetalig worden gemaakt. In het jaar 2000 zal de jeugd van de wereld de nieuwe taal beheersen, in het jaar 2050 zal iedereen haar spreken. En de moedertaal? Ze zullen nog **eeuwenlang** blijven bestaan, naast de wereldtaal; de opzet was niet de moedertalen te verdringen, maar naast de moedertaal een hulptaal als internationale voertaal te aanvaarden. De moderne, internationale mens is tweetalig: moedertaal + wereldtaal. Wie nog meer talen wil leren, kan dat doen, maar nodig is het niet meer. Met grote nadruk wijst Mario Pei erop dat de aanhangers van een of andere wereldtaal, om het even of het nu Engels, Latijn, Esperanto, Ido, Interlingua, Occidental, Suma dan wel Cosmoglotta is, het **doel** moeten trachten te bereiken en niet het **middel** moeten aanbidden. Met andere woorden, als iemand erin zou slagen de hele wereld ervan te overtuigen dat bijv. Tagalog, de taal van de Filippijnen, de wereldtaal moet zijn, zou het doel bereikt zijn maar dan zouden ook de Interlinguïsten en de Esperantisten daarover verheugd moeten zijn.

Aanhangers van het streven naar een wereldtaal, vooral van het streven naar een kunstmatige wereldtaal, lopen misschien het gevaar de toekomst van de mensheid te optimistisch te beschouwen. Een wereldtaal brengt inderdaad de mensen dichter tot elkaar, maar de geweldige politieke, economische, levensbeschouwelijke spanningen worden erdoor niet weggenomen; een onderdrukt, arm volk wordt erdoor niet vrij en rijk; een arrogant, heerszuchtig volk wordt erdoor niet bescheiden en met zichzelf tevreden.

Er is nog een aspect in de discussie over een wereldtaal, dat men menigmaal vergeet. Achter de woorden staan de begrippen en wat helpt het ons als de woorden wel gelijk maar de begrippen geheel of ten dele verschillend zijn? In de techniek is men sinds lang bezig aan de ordening van de begrippen vóór de ordening, vertaling of gelijkmaking van de woorden. Met andere woorden: we moeten eerst weten wat wij allen onder een **potlood** verstaan, welke kenmerken dat ding moet hebben om onder het begrip te vallen, voor wij het officieel een **potlood** noemen.

Overeenstemming dienaangaande moet bereikt zijn in de moedertaal, tussen de moedertalen en dan pas kan het wereldtaalwoord worden geijkt. Zelfs dan is er nog gevaar voor verwarring, want een woord roept een beeld op, een associatie die, afhankelijk van levensgewoonte, klimaat, godsdienst, ervaring, ontwikkeling enz. enz., bij een Italiaan anders is dan bij een Fin, ja zelfs bij Italiaan-1, anders is dan bij Italiaan-2 en bij Fin-1, anders dan bij Fin-2. Het ligt voor de hand dat bij eenvoudige, aanwijsbare, concrete zaken als **potlood**, **pink**, **polshorloge** het gevaar voor verwarring niet zo groot is, hoewel men heel vaak van sprekers van dezelfde moedertaal gesprekken kan horen als: 'O, noem je dat een **touw**? Dàn heb je

gelijk. Maar dat noem ik geen touw maar een **koord** en dan heb ik gelijk...' Hoe oneindig veel moeilijker wordt de situatie als het woorden voor niet direct aanwijsbare, ingewikkelde, abstracte begrippen betreft. Zouden een Chinese Boeddhist en een Engelse Calvinist met de wereldhulptaalwoorden voor **ziel, leven, offer, verlossing** elkaar begrijpen? Zouden een Amerikaanse fabrieksdirecteur en een Russische kolchos-leider met de wereldtaalwoorden voor **vrijheid, democratie, kapitalisme, volksvertegenwoordiging** elkaar begrijpen? De woorden zijn gelijk: in China, Engeland, Amerika en Rusland is het woord a, maar a staat voor begrip p, begrip q, begrip r... Wat moeten we doen met begrippen die buiten een bepaalde cultuur geheel onbekend zijn? De Japanse **obi** kan men nog omschrijven als een kledingstuk voor vrouwen dat bestaat uit enz. Er kunnen tekeningen, foto's bij, desnoods doen we er een obi zelf bij, dan kan iedereen zien wat een obi is.

Prof. dr. H. van Straelen s.v.d., een Nederlandse universiteitsprofessor in Japan, schrijft in zijn kort geleden verschenen Aziatisch Dagboek (Uitg. Foreholte, Voorhout) over de moeilijkheden bij de prediking van het Christendom in Japan. 'Een gesprek over de tien geboden of over welk ander gebod ook wordt geenszins geapprecieerd, ja wordt verafschuwd als **Yabo**, een gebrek aan een zekere rijpe genoegzaamheid, als een duidelijk teken dat men niet gedistingeerd is.' Hoe zou dit begrip 'yabo' dat prof. Van Straelen met zestien woorden moet omschrijven (en dat kennelijk niet precies omschreven kan worden), in een wereldhulptaal moeten worden opgevangen? Natuurlijk is er een woord voor te vinden: men kan het esperantoword voor 'ongemanierdheid' nemen, maar zou men elkaar hiermee werkelijk begrijpen? Natuurlijk bestaan in elke taalgemeenschap, bij elk vertaalcontact van taalgemeenschappen dergelijke moeilijkheden. Onze eigen ervaring in discussies met esperantisten is dat zij al te zeer geneigd zijn begripsverschillen weg te wuiven. Met één wereldtaal zou er geen enkele mogelijkheid van verwarring meer zijn, want een wereldtaal is Nederlands-met-andere-woorden. Even veel of even weinig als er kans op misverstand bestaat in de moedertaal, is er kans op misverstand in de wereldtaal. Wie zo redeneert, maakt een fundamentele fout. De wereldtaal is een **hulptaal**. Zelfs bij absolute tweetaligheid (moedertaal en hulptaal) is de kunstmatige hulptaal verre in de minderheid. Als rationeel produkt, geschapen door één mens, herzien en verbeterd door commissies, afhankelijk van nog niet eens een driekwart eeuw ervaring, gebruikt op beperkt gebied, kan zij niet vergeleken worden met een moedertaal, natuurlijk produkt van honderden miljoenen mensen, uit vele eeuwen, gebruikt in alle omstandigheden.

Van een werkelijke wereldtaal kan pas worden gesproken als **allen** op de wereld één en dezelfde taal spreken, als er eenvoudig **geen enkele andere taal** meer bestaat, als de herinnering daaraan volkomen is weggevaagd, als het laatste papertje met de laatste inktspatten in de voorlaatste moedertaal is verdwenen. Zou het ooit zover komen? Misschien, als overal op de wereld hetzelfde klimaat heerst, als alle mensen dezelfde huidskleur hebben, als, als, als, als... Wie dan leeft, die dan zich verheuge. Zelfs dat kan onze verre nazaat niet doen, want hij kan niet weten waarover hij zich moet verheugen.

Eindnoten:

- 1) Pei, Mario: One Language for the world, New York, Devin Adair, 1958

Nozem

Opgetekend in de maand september de volgende woorden die de krant gebruikte om de jongelieden te typeren 'waarover zoveel te doen is (was)'.

nozems
achtergeblevenen
onderontwikkelden
straatslijperts
spijkerbroeken
snotjongens
kwajongens
schooiers
bromkluivers
prethemden

Het woord nozem wordt zelfs al gebruikt ter vervaardiging van nieuwe: **bromnozems** (op de bromfiets), **verfnozems** (jonge artistiekelingen die graag 'abstract' doen in de schilderkunst), **waternozems** (aan de Loosdrechtse plassen), **letternozems** (would-be 'moderne' dichters). Het persagentschap Belga in Den Haag deelde ons mee dat het woord nozem in Vlaanderen onbekend is omdat het verschijnsel er niet bestaat! Gezegend land... Er is een Europees woordenlijstje van te maken: **nozems, Halbstarken, teddyboys, blousons noirs, vitelloni, stiljagi, hooligans, Schlürfe, zazous...**

Men heeft wel eens vermoed dat het woord nozem uit de onderduikperiode tijdens de oorlog stamt. Het zou een Joods woord zijn voor onderduiker. Dr. Max Reisel, docent aan de School voor Hebreeuwse Taal- en Letterkunde en Judaica te Rotterdam, heeft op ons verzoek het woord eens bekeken en komt tot de conclusie dat het **niet** het Joodse woord voor onderduiker is. In Spr. 11:22, aldus dr. Reisel, wordt een mooie domme vrouw vergeleken met een gouden neusring in een varkenssnuif. Het woord voor die neusring is **nezem**. Mogelijk is nu dat dit woord gebruikt is voor de abstractie 'van buiten mooi, van binnen leeg'. De klank o kan volgens Hebreeuwse klankwetten te danken zijn aan het gebruik als abstractie of aan de 'pausale' vorm, d.w.z. de plaats van het woord op het eind van de zin. Hij wijst op een merkwaardige 'parallel'. Het nieuw-Hebreeuwse woord voor 'vertegenwoordiger van de Israëliëse rijpere jeugd' is **tsabre**. Eigenlijk betekent het **cactus**. Dus juist andersom: van buiten hard, stekelig, stug, van binnen zacht, edel, idealistisch. Of nezem-nozem inderdaad het grondwoord is voor ons nozem, kan dr. Reisel niet beslissen, maar hij meent dat men de mogelijkheid niet mag uitsluiten.

Nederlands in de film

I. Ik dank u dat u door middel van het artikel in juli-augustus eindelijk eens een lans hebt gebroken voor de nasynchronisatie in het Nederlands. Zijn de films alleen bestemd voor de mensen die het voorrecht hebben gehad goed vreemde talen te leren? Als ik rondom me kijk in de bioscoop, schat

ik dat 75% **niets** van de oorspronkelijke taal begrijpt; 20% heeft nog een vage schoolkennis, 5% begrijpt wat er wordt gesproken. Althans, Frans, Duits of Engels. Ik vind het ondemocratisch dat aan het volk zoveel aan vreemde talen wordt aangeboden. Ik zelf noch mijn man noch mijn kinderen hebben het geluk gehad meer dan de eenvoudige lagere school te mogen volgen. Ik ben erg blij dat er ten minste een Nederlandse ondertitel bij staat. Geloof u niet dat **het grootste deel van het publiek is als ons gezin**? Als de bioscoopeigenaars moesten leven van de paar mensen die de gesproken filmtekst wél geheel kunnen volgen, zouden zij allen failliet gaan. Laten zij daarom aan ons denken. Voor wie een film in zijn originele gesproken tekst wenst te horen, moeten aparte bioscopen of voorstellingen komen. Anders moeten zij maar tijdens hun buitenlandse vakanties naar de bioscoop gaan.

J.J.V.-B.

II. Zelden heb ik een vervelender voorstel gezien dan dat van de nasynchronisatie in het Nederlands van de films. Moeten wij de woede van een Italiaan voortaan in Nederlandse scheldwoorden aanhoren? Moeten wij de typisch Engelse zinsmelodie missen? Voor een Amerikaan is toch die 'kauwende', slordige uitspraak kenmerkend? Bij het aanhoren van een Russische, Hongaarse, Spaanse film bijvoorbeeld, is de vreemde taal (die ik **niet** kan verstaan) voor mij een genot. Ik zou het verschrikkelijk vinden die te moeten missen. Met ondertitels is toch iedereen geholpen? In een film is **beeld** en **geluid** een twee-eenheid. Ik heb de film *Les Amants* in Duitsland gezien. Wel om aan te zien, maar niet om aan te horen... Als ik me niet vergis, klagen ook de Duitse filmcritici over de nasynchronisatie in het Duits. De film wordt erdoor verknoeid.

B.Th.K.

Redactie: Wat nu? Wie heeft gelijk? Wiens argument weegt het zwaarst?

De krant zij

(W.R.M.) Wat u schrijft op blz. 40 van de lopende jaargang doet bij mij een vraag rijzen en wel deze, of wij dan misschien over *The New Yorker*, het maandblad, moeten spreken als van **het** of van **hem**.

En, wanneer het Nederlandse persorganen betreft, van *De Echo* en *De Telegraaf* als van **zij**, van *Het Nieuws* als van **het** en van de *Maasbode* als van **hij**. Natuurlijk doen wij dit niet, maar omschrijven: dit blad, deze krant enz.

In het Engels, dat geen geslachtsonderscheid voor de zelfstandige naamwoorden kent, spreekt men van een schip als van *she* - en, naar ik meen, is ook de krant in het Engels een *she*. Is dit laatste juist, dan zou dit een excuus vormen voor Elsevier.

The New Yorker is geen magazine (periodical in bookform). Of wél? In ieder geval heeft het Engelse woord, in deze betekenis, geen 'geslacht'. Maar, zou men in het Engels, sprekend over *The Nautical Magazine*, niet het pers. voornaamw. **it** gebruiken? Dat zou dan ook weer een winstpunt voor Elsevier zijn.

Praat

(J. van V.) In het artikel over **praten** staat de constructie **ik kom morgen kom ik** vermeld als 'in de geschreven taal taboe'. Gaarne vestig ik uw aandacht op een regel uit J.B. Charles' *Gedichten* (blz. 69):

'Ik laat mijn dagdroom die het niet kan laten

nog na te blijven gonzen laat ik praten...'

Een typische praatconstructie (in dubbele zin nog wel!), dus in de **geschreven** taal. Terecht schrijft Dinaux dan ook: de poëzie van Charles is één en al **parlando**.

Gelijk

(F.V.) **Gelijk** komt, naar mijn taalgevoel heel verkeerd, steeds meer voor in de betekenis van **tegelijktijd**: wij hopen dat u spoedig eens in Amsterdam komt dan kunt gelijk onze nieuwe hond eens zien.

(Red.) Wij kennen het uit Brabant (ergens anders ook?) in de betekenis van **meteen, onmiddellijk**. Pas op, anders wordt hij **gelijk** boos! Bekend is natuurlijk **tegelijktijd** wanneer twee of meer omstandigheden in de tijd samenvallen: de brieven kwamen **gelijk** aan. Wij kunnen het woord in de betekenis **tegelijktijd** of **meteen** niet afkeuren. Het W.N.T. drukt die laatste betekenis aldus uit:

'in toepassing op eene oogenblikkelijke gelijktijdigheid, om aan te duiden dat, zoodra de eene omstandigheid een aanvang neemt, eene andere terstond volgt.'

Invloed van steno?

(J.d.W.) In Onze Taal van juli-augustus schrijft Dr. W.N. onder Los en vast, dat het los van elkaar schrijven van woorden die aaneen horen, een veel gemaakte fout is, een fout die onder invloed van het Engels en de stenografie meer en meer gemaakt wordt.

Mijn vraag is deze: Wat bedoelt Dr. W.N. met 'de stenografie'. In ons land worden gebruikt het stelsel Pont, dat gebaseerd is op de woordvorming en in welk stelsel de z.g. fraseografie en zinverkorting sterk worden toegepast en het stelsel Groote, dat geen fraseografie kent en zijn toevlucht neemt tot het los van elkaar schrijven van samengestelde woorden. Ik beschik niet over cijfermateriaal van de laatste jaren, maar ik weet wel, dat Pont veel, zeer veel wordt gebruikt. Wellicht zal schrijver bedoeld hebben, dat het euvel steeds grotere omvang aanneemt, vooral onder de mensen, die stenografie Groote hanteren.

Plantevoedsel?

Wij blijven het (een beetje maar) betreuren dat de tussenklankwestie in 1954 niet definitief uit de Nederlandse spellingwereld geholpen is. Veelvuldig zijn nog steeds de twijfelgevallen.

Is het plantevoedsel of plantenvoedsel. Wij dachten aan voedsel voor een plant (niet voor één plant), voor zo maar een plant, dus niet noodzakelijk voor planten.

Maar, zegt de **plantkundige** (zonder e, zonder en), 'ik zoek naar vergelijkbare woorden. Planteboter, -cel, -gif, -haar, -ziekte e.d. vertrouwde ik niet geheel, daar dit allemaal "van"-woorden zijn; boter **van** planten, cel **van** planten enz., terwijl plantevoedsel voedsel **voor** planten is. Bij plantegif kwam ik voor de vraag of dat gif **van** een plant of **voor** een plant was. Mijn gedachten kwamen toen bij tarwe **voor** muizen en kruit **voor** ratten. Ik zocht in de woordenlijst en vond muizentarwe en, zeer tegen mijn verwachting in, rattenkruit, en rattenvergif. Ik dacht toen de oplossing te hebben gevonden en nu heb ik plantenvoedsel gebruikt. Nu schrijft u helaas dat het plantevoedsel moet zijn. Ik zit nu met rattenkruit, rattengif, rattenvergif en muizentarwe als muizenissen in mijn hoofd.'

Nee, dat verschil met **van** en **voor** is ondeugdelijk om uit te maken of er **e** dan wel **en** moet komen. De hoofdzaak is: noodzakelijk meervoud of niet?

Trend

In het **Correspondentieblad**, orgaan van de Centrale van Hogere Ambtenaren en van de Centrale van Hogere Gemeenteambtenaren (sept. '59, blz. 145) lezen wij in een persbericht van het Min. van Binn. Zaken weer eens het al meer door ons gesignaleerde woord **trend**, nl. **de trend van de loonontwikkeling**. Bedoeld is de loop, de gang, de tendens, die op grond van de beschikbare gegevens moet worden verwacht. De redactie van dit blad gaat op het persbericht in, maar weet kennelijk (evenmin als wij) weg met het woord. Zij zet het telkens tussen aanhalingstekens: de 'trend' geldt, achter de 'trend' aanhobbelen, de 'trend' tekent zich af. Ironisch zegt zij ten slotte: wij zijn van mening dat het privé-gebruik van een auto, een goede vakantiereis, een behoorlijk eigen huis tot de 'trend' van onze niveaugenoten in de maatschappij behoren. U ziet hoe het woord een leventje op zichzelf is gaan leiden. 'Trend' betekent niet meer 'trend'. Het Engelse woordenboek helpt u niet. Daarom liever weg ermee; laat het over aan de vaktaal van de economen die beweren dat het onmisbaar is.

[Nummer 9]

Met en zonder uitgang

Van tijd tot tijd duikt weerzin op tegen vormen als **raadgevend ingenieur**, **controlerend arts**. Het Nederlands, zo denkt men, is in een toestand van langzame aftakeling. Eerst is de naamvals-**n** verdwenen, nu wordt de hele uitgang aangetast. **De jong ingenieur** is voorlopig nog onmogelijk, maar zodra **de raadgevend ingenieur** is aanvaard, is in **alle** gevallen de **-e** misbaar. Want: waarom hier wel een **e** en daar niet een **e**? Deze weerzin strekt zich soms uit tot de.. hele Nederlandse spraakkunst. In de vreemde talen is vastheid, ieder weet waar hij aan toe is, de rijtjes en regels zijn onaantastbaar; in het Nederlands weifelt men slag op slag: is het **een knappe schrijver** of **een knap schrijver**?

Inderdaad, twijfelgevallen zijn er genoeg. Wij hebben echter op onze school van de vreemde talen alléén de zekere dingen geleerd, het allernoodzakelijkste skelet van de spraakkunst. Als we lang genoeg in het buitenland zijn, weten we dat ook in de vreemde talen onzekerheden te over zijn. Bij de ene taal in de zinsbouw, bij de andere in de buiging, bij weer een andere in weer iets anders.

We staan soms voor een keuze, bijvoeglijk naamwoord **met -e** of **zonder -e**.

een knappe schrijver	- een knap schrijver
ons telefonische onderhoud	- ons telefonisch onderhoud
een ouderwetse pianiste	- een ouderwets pianiste
elke schoolmeester	- elk schoolmeester
algemene secretaris	- algemeen secretaris

Zo kennen we **een voortreffelijk spreker (spreekster)** en **een voortreffelijke spreker(spreekster)**, **een ontwikkeld man** en **een ontwikkelde man**, maar bij **vrouw** is **een ontwikkelde vrouw** gerust mogelijk en klinkt **een ontwikkeld vrouw** dwaas. Het lijkt of er geen regelmaat is te vinden, of alles mag: **mijn geliefd(e) kind**, **mijn goed(e) recht**, **ieder(e) dapper(e) matroos**. Nu eens is de **-e** onmisbaar, dan weer niet.

Wie een regel tracht op te stellen, voelt de neiging om er het altijd handige kluitje-in-het-riet 'in het algemeen' bij te zetten. Bijvoorbeeld: **in het algemeen** krijgen de bijvoeglijke naamwoorden een **-e**. Bij zelfstandige naamwoorden in het **meervoud** is er geen twijfel: **oude** boeken, de **oude** boeken, geen **oude** boeken. Maar **de civiel ingenieurs**? De woorden **veel** en **weinig** (**veel** mensen, **vele** mensen) onttrekken zich aan de triomfantelijk opgestelde regel, maar dat komt door iets anders. Bij de **het**-woorden in het enkelvoud is er geen twijfel als er niets of **een**, **geen**, **menig**, **zo'n**, **ieder**, **elk**, **welk**, **veel**, **weinig** voor het bijvoeglijk naamwoord staat:

oud brood	- oude	onmogelijk
een lief wijf	- lieve	onmogelijk
menig slecht bericht	- slechte	onmogelijk
zo'n idiot voorstel	- idiot	onmogelijk

ieder (elk) vuil schrift	- vuile	onmogelijk
welk mooi meisje	- mooie	onmogelijk
veel oud ijzer	- oude	onmogelijk
weinig rot hout	- rotte	onmogelijk

Al te veel hoofdbrekens moet men zich nu ook weer niet maken over die **-e** erbij of eraf. We moeten toch een beetje tierig kunnen blijven en niet voor elk pietluttigheidje met de ene hand in een woordenboek en met de andere in een spraakkunst bladeren. In de keuze **met of zonder** lopen allerlei dingen door elkaar. Zo bestonden vroeger een zg. **sterke** verbuiging en een **zwakke** verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord. Keuze tussen zwakke en sterke verbuiging hing af van het woord **voor** het bijvoeglijk naamwoord, bijvoorbeeld: **de** (bepalend, dus nu zwakke verbuiging) **wijze man, een** (niet-bepalend, dus nu sterke verbuiging) **wijs man**.

In heel ouderwetse spraakkunsten kunt u daarvan nog mooie rijtjes vinden, die u zullen herinneren aan uw afschuwelijke inspanning om de Duitse rijtjes meester te worden.

sterk

m.e.	v.e.	o.e.	meerv.
goed	goede	goed	goede
goeds	goeder	goeds	goeder
goeden	goeder	goeden	goeden
goed	goed	goed	goede

zwak

goede	goede	goede	goede
goeden	goede	goeden	goede
goeden	goede	goeden	goeden
goeden	goede	goede	goede

Zo iets ziet er indrukwekkend genoeg uit.... Als u echter wat meer werken uit oudere taalperioden hebt gelezen, zult u eraan twifelen of deze verschillen in uitgangen heus zo prachtig in rij met paradepas kunnen worden opgesteld. De Nederlander heeft met uitgangen nooit zo goed overweg gekund; aan een drilsysteem had hij een broertje dood. In zekere zin had hij daar, wat de bijvoeglijke naamwoorden betreft, gelijk aan: de uitgangen van de bijvoeglijke naamwoorden, dekken, in tegenstelling met die van de zelfstandige naamwoorden, géén verschil in functie of betekenis, m.a.w. in **des goeden heren** drukken **des** en **heren** al voldoende de tweede naamval uit. Resten van dit oude systeem, zo het al in volle glorie moge hebben bestaan, vindt u nog in oude uitdrukkingen als **blootsvoets, in koelen bloede, langzamerhand, van ganser harte, allerwegen**.

Dat de -n geen rol meer ging spelen, is duidelijk als men weet dat deze in slotpositie toch vrijwel nooit in het westen werd uitgesproken. Nu hangt in veel gevallen de keuze tussen **met -e** en **zonder -e** af van welluidendheid en ritme.

Gorter schreef in het begin van zijn grote gedicht Mei:

En **menig moe man** die zijn avondmaal
Nam, luisterde als naar een oud verhaal..

Had hij **moeten** schrijven **menige, moeë man**? Van Leopold is de regel:

Om **mijn oud woonhuis** peppels staan..

Had hij **moeten** schrijven **mijn oude woonhuis**? Onze keuze is eigenlijk altijd onbewust. Voor mijn eigen taalgevoel is de vorm op **-e** natuurlijker dan die zonder **-e**. Ik geloof dat we veel eerder zullen zeggen: **kijk, daar loopt een oude man in ons nieuwe huis**, dan: **kijk, daar loopt een oud man in ons nieuw huis**.

Daarmee zou **de raadgevend ingenieur** veroordeeld zijn, ware het niet dat de taalfeiten ons nog meer te overwegen aanbieden. Ik vestig uw aandacht op drie dingen. 1. Men moet als feit uit het moderne taalgebruik aanvaarden dat er verschil in betekenis **kan** optreden tussen bijvoorbeeld: een **goede** secretaris - een **goed**

secretaris. Met de verbogen vorm (goede) kan ik zeggen dat de secretaris goed is als mens, een 'goeie kerel' is, met de onverbogen vorm (goed) kan ik uitdrukken dat hij goed is als secretaris: hij schrijft uitstekende brieven en notulen. Zo **zouden** we kunnen beweren: hij is wel een **knappe** schrijver, maar geen **knap** schrijver. Een spitsvondige en tegelijk ook wat gekunstelde omschrijving voor: die schrijver weet heel veel, maar schrijft beroerd. (Mogelijk is ook nog: die schrijver heeft een mooi gezicht, maar enz.) Nee, met **een knap meisje** gaat dit foefje niet op, want het is niet **de** maar **het** meisje.. Zo kunt u met die wisseling van **-e** het verschil krijgen tussen lichaamsgrootte en een andere kwaliteit. Bijvoorbeeld: een **grote** soldaat (d.i. een soldaat langer dan 1,90 m) en een **groot** soldaat (Napoleon was klein van stuk, maar een **groot** soldaat; d.i. hij bezat voortreffelijke vechteigenschappen).

2. Het is duidelijk dat de keuze zo dikwijls voorkomt wanneer we een bijvoeglijk naamwoord zetten bij namen van mannelijke personen. Twijfel tussen **een grote boom** en **een groot boom** is onmogelijk; tussen **een grote buikspreker** en **een groot buikspreker** hebben we de keuze. Deze keuze dringt zich vooral op als het persoonsnamen betreft die met een werkwoord samenhangen. Immers, we kunnen de kwaliteit van de mens aangeven en de kwaliteit van het 'werken'. Geven we de kwaliteit van het werkwoord aan - **een uitmuntend dirigent** - dan komen we vlak naast het onverbogen bijwoord: **hij dirigeert uitmuntend! Een slecht onderwijzer** is iemand die wel slecht onderwijst, maar een hart van goud kan hebben; **een slim voetballer** voetbalt slim, maar kan thuis misschien nog niet tot tien tellen. Dit 'bijwoordelijke' gebruik heeft zich uitgebreid tot de namen van vrouwelijke personen, maar daarbij zijn er niet zoveel mogelijkheden. We mogen het hebben over **een beroemd zangeres**: zij is beroemd door haar zingen! We spreken over **een vlot typiste** (zij tikt vlot) maar **nooit** over **een lief typiste**, want zij tikt niet lief maar **is** lief! Het lijkt me niet uitgesloten dat een tevreden echtgenoot zegt: **zij is een voortreffelijk huisvrouw**. Onmogelijk kan hij zeggen: **zij is een voortreffelijk vrouw**, want **vrouw** wekt niet de gedachte aan een werkzaamheid, een functie, een beroep op. **Man** schijnt dit echter wel te doen want de zoëven gevleide vrouw **kan** van hem zeggen: **en ik heb een voortreffelijk man**.

3. Achter de bepalende woorden **de**, **die**, **onze** e.d. kan eveneens verschil in betekenis komen, door weglating van de **-e**. In dat geval krijgen we een geïsoleerde uitdrukking voor een bepaald beroep of een bepaalde functie. Daarom geloof ik dat we goed moeten rekenen vormen als:

de waarnemend burgemeester
de raadgevend ingenieur
de controlerend geneesheer
de maatschappelijk werkster

Bijvoorbeeld, **de (een) raadgevend ingenieur** is niet de (een) ingenieur die een keertje raad geeft, maar de (een) ingenieur die hetzij zelfstandig, hetzij in een bureau ervan een beroep maakt, anderen in speciale gebieden van de techniek van advies te dienen. Hij behoort tot **de raadgevend ingenieurs**. Dat sommigen ertoe overgaan in deze gevallen een streepje te gebruiken (**raadgevend-ingenieurs**, **civiel-ingenieurs**) is een jammerlijk maar begrijpelijk misverstand: de twee woorden zijn zo nauw verbonden dat men ze ook in het schrift is gaan verbinden.

De **controlerend geneesheer** is niet een huisarts die eens komt kijken, maar de arts die in dienst van verzekeringsmaatschappijen, grote bedrijven e.d. optreedt in de functie-van-het-controleren.

J.V.

Nozem II

Voor zover wij tot nu toe kunnen beoordelen, dreigt de afkomst van **nozem** dezelfde geschiedenis te krijgen als de afkomst van **fiets**. We hebben, na de verklaring van dr. Reisel, inmiddels een paar andere ter overweging gekregen. Sommigen zoeken het in een verbastering van het Latijnse **novum**, het nieuwe, het buitenissige of 'groentje'. Een ruim 61-jarige beweert dat hij het in die betekenis al ruim 45 jaar kent. Anderen zien een verbinding met een Hebreeuws woord voor inwoner van Nazareth, christen. Een kenner die het Hebreeuws kent als wij het Nederlands, verwerpt deze opvatting verontwaardigd. Wat nu?

Zich opstellen

(G.) In een krant lees ik na de vermelding van voornemens en opvattingen der Regering ten aanzien van de landbouw als veronderstelling der redactie: 'zodat de agrariërs zich voorshands toch nog wel gereserveerd zullen blijven **opstellen**'.

Deze term heb ik ook wel gebruikt gezien door regeringspersonen, wanneer zij vermeldden dat zij zich met betrekking tot een of andere aangelegenheid op een bepaalde wijze hadden 'opgesteld'.

Naar het mij wil voorkomen, is dit geen goed, althans (nog) geen gangbaar, Nederlands en zou men (vooralsnog) dienen te blijven zeggen, dat men met betrekking tot die aangelegenheid een zeker standpunt inneemt. En zo had deze krant, dunkt mij, fraaier Nederlands geschreven, wanneer zij haar zin aldus had geformuleerd: zodat de agrariërs ten aanzien van de inzichten der Regering voorshands nog wel een gereserveerd standpunt zullen blijven innemen.

Uit een vraaggesprek met de voorzitter van een jubilerende vakvereniging: 'Wij hebben ons altijd vrij van iedere partijpolitiek **opgesteld**'. Bedoeld is zo ongeveer: Ten opzichte van de ons verwante politieke richting hebben wij altijd een onafhankelijke positie voor onszelf gehandhaafd.

(Red.) Tegen 'zich opstellen' bestaat geen taalkundig bezwaar. Het werkwoord is hier in een vorm van beeldspraak gebruikt. Deze beeldspraak maakt een krijgshaftige indruk: legers stellen zich op tegenover elkaar om de strijd te beginnen. Nu wordt er in ons land hartstochtelijk gebekvecht tussen de verschillende 'blokken', maar dat is nog geen reden om ons zo raar aan te stellen dat we ons moeten opstellen. Als we opgesteld zijn, gaan we dan op een kwade dag marcheren, ten strijde tegen hen die onze mening niet delen?

De film III (slot)

(M.V.) Ik wil de huisvrouw die voor nasynchronisatie in het Nederlands pleit, met alle kracht ondersteunen. Mijn eigen ervaring in dezen is dat de mensen Engels e.d. in de film willen horen niet omdat ze het Engels zo mooi vinden, maar omdat ze hun eigen moedertaal minderwaardig vinden. Het Nederlands zou niet in staat zijn al datgene weer te geven, wat de vreemde taal weergeeft. Ik geloof dat deze zienswijze een onuitroeibaar bijgeloof is. De Nederlandse film (èn de 'film' in de televisie) betekent een ongeëvenaard krachtig stuk beschavingspropaganda. Hoe is het toch mogelijk dat in veel kleine taalgebieden, bijvoorbeeld Denemarken, Zweden, Finland, **wel** een eigen uitgebreide produktie van speelfilms in de landstaal bestaat en dat Nederland op dit punt zo volkomen verstek laat gaan? Het ontbreekt ons toch niet aan goede filmers? Filmcritici hebben we genoeg... Of zou achter alle zogenaamde officiële moeilijkheden met geld, spelers, commissies e.d. toch niet

een diep geworteld besef van minderwaardigheid van eigen beschaving en taal schuilen?

(J.E.G.-K.) Ik verzoek u in het belang van de vele doven - die slechts iets aan een film hebben als ze de vertaalde tekst van het gesprokene kunnen lezen en, als ze de vreemde taal machtig zijn, ter ondersteuning het gesprokene van de lippen der sprekers kunnen lezen - **niet** door te drijven dat de buitenlandse films in het Nederlands worden uitgesproken. Er zijn in ons land zeer vele doven; voor hen en misschien ook voor andere toeschouwers is het een kwelling de monden op het doek te zien te krijgen en iets heel anders te horen te krijgen.

Advertenties in het Engels

Hand over hand neemt de vreemdsoortige zede toe om advertenties waarin om de Engelse taal sprekend personeel wordt gevraagd, **geheel** in het Engels te zetten. Waartoe dient deze merkwaardige manier van doen? Een Engelse of Amerikaanse firma die in ons land adverteert om personeel te werven voor haar bedrijven hier of in het buitenland, dient onzes inziens dit te doen in de **landstaal van de gastheer**. De kennis van de Engelse taal, die de kandidaat voor de vacature moet bewijzen, zal toch wel groter moeten zijn dan de kennis die nodig is om de advertentie te lezen? De grote weekbladen hebben ons de laatste weken deze soort advertenties ook al in het Frans en in het Duits laten lezen...

Mevrouw de voorzitter!

Nu het geen ongewone zaak meer is dat een vrouw vergaderingen voorziet die vroeger uitsluitend door mannen werden voorgezeten, vraagt men zich af hoe men deze vrouw dient aan te spreken. In de Kamer is al gepleit voor '**mevrouw de voorzitter**'. Wij sluiten ons gaarne bij die opvatting aan. Het betreft hier een 'neutrale' functie die zowel mannen als vrouwen kunnen bekleden. Vergelijkbaar ermee is het woord **arts** of **dokter**. Het woord zou zich dan kunnen voegen bij de zg. gemeenkunnige woorden, ondanks het mannelijke -er. Het vrouwelijke -ster maakt een woord als voorzitster of wethoudster er niet mooier op. Geldt het een officiële maatregel waarbij iemand een officieel ambt wordt opgelegd, dan is er zelfs geen ontkomen aan: **professor, hoogleraar, lector**, dus **niet**: hooglerares, lectrice. Enige soepelheid moet men intussen wel kunnen betrachten. Wordt een vrouw benoemd in de functie van **geneesheer-directeur** van een ziekenhuis, dan wordt haar titel... Scholen kennen naast de directeur een directrice, naast de rector een rectrix of rectrice. Een vrouw als redacteur is een redactrice, een vrouw als acteur is een actrice, maar de vrouw als auteur? Goede smaak en gevoel voor stijl moeten ons leiden.

Spelen

De zeventien betekenissen die het grote woordenboek aan **spelen** hecht - 'zich bezighouden met een dartzel of bedrijvig vermaak waarbij een zekere wedijver of de verbeelding betrokken is' - moeten met een achttiende worden uitgebreid. We bedoelen de betekenis die u duidelijk wordt uit moderne zinnen, als de volgende.

Hoe zullen we dit **spelen**?

Als we het op die manier **spelen**, bereiken we ons doel.

Nu we dit weten, zullen we het zo **spelen** dat hij er niets meer van begrijpt.

Het gaat niet om het resultaat, het had anders **gespeeld** moeten worden.

Dit is geen principiële kwestie, het is alleen maar belangrijk hoe het **gespeeld** wordt.

Natuurlijk hebben jullie gelijk, maar jullie hadden het beter moeten **spelen**.

Wij moeten eerlijk bekennen er niet in geslaagd te zijn een precieze omschrijving van dit **spelen** te geven, al weten we drommels goed wat ermee wordt bedoeld. Iemand moet uit een positie worden verdreven, maar als de rechte weg met een ontslagbrief en duidelijke opgave van redenen bewandeld moet worden, zouden er wel eens onaangename consequenties kunnen opduiken en daarom: het staat vast dat hij de laan uit moet, maar hoe zullen we het **spelen**?

Het is duidelijk dat de rekening van de loodgieter te hoog is, maar als we die zo terug sturen, krijgen we een hoop narigheid; we zullen daarom de loodgietersbazenbond kwasi om advies vragen; als we het zó **spelen**, hebben we kans op succes. Ze hebben mijn overuren niet betaald, zogenaamd omdat ik geen vergunning had, maar als ik het langs de bedrijfsingenieur **gespeeld** had, was er geen vuiltje aan de lucht geweest.

Ons leven is geregistreerd van de geboorteaangifte, langs honderden kaarten, invulformulieren, vergunningen, afwijzende beschikkingen, contracten, diploma's, bevoegdheden en vragenlijsten tot onze overlijdensakte toe. In artikel 16, 4e lid sub d wordt verwezen naar artikel 9, 5e lid sub h. De mens is gedwongen om **het te spelen**.

Maat en afmeting

Maat (WNT):

1. vat van bepaalde inhoud om hoeveelheden te meten, vgl. de uitdrukking: de maat doen overlopen;
2. de inhoud waarmee andere inhouden worden vergeleken, maat is dan inhoudsmaat, een wet van 1809 spreekt nog van maten, ellen en gewichten (dus inhoud, lengte, zwaarte);
3. ruimer opgevat: ook voor eenheid van lengte en vlakke-uitgebreidheid, dus: maten en gewichten;
4. eveneens bruikbaar als eenheid voor grootheden van andere soort dan inhoud en lengte: kilowatt;
5. de afmeting, de gemeten hoeveelheid, bijv. 40 cm is mijn maat niet;
6. de juiste afmeting, bijv. onder de maat blijven, schoenen met maat 39;
7. figuurlijk: de mens is de maat van alle dingen;
8. gebruikelijk in muziek (driekwartsmaat) en poëzie (metrum).

Afmeting (WNT):

1. de handeling van het afmeten;
2. het resultaat van het afmeten, dus hetgeen in eenheden (meestal van lengte) wordt genoteerd; gelijke betekenis als maat 5;
3. dimensie; eigenlijk verkeerd, want men meet **niet**, maar geeft een voorstelling van een uitgebreidheid in een bepaalde richting.

Conclusie:

1. maat is ruimer van betekenis, o.a. inhoud (1-2), norm (6);
2. men meet met een **maat**, het resultaat is een **afmeting**;
3. **maat** reserveren voor de eenheid, de norm;
4. liever spreken van **afmetingen** als het om opgave van gemeten hoeveelheden gaat, van **maat** als het een genormaliseerde eenheid betreft, dus: een balk van **maat** nr. 10 heeft de afmetingen $4 \times 8 \times 10$.

U vraagt

Wat een **scramasax** is. Wij die alles weten, weten dat dit een kort ijzeren Frankisch zwaard is, nu nog alleen te zien in musea. Goed woord voor kruiswoordraadsels.

□ 'Hij stelde zich diametraal tegenover dit voorstel op'. Sweereswatanders voor 'hij was ertegen'. □ In april hebben wij de betreuenswaardige lotgevallen verhaald van een Nederlander die aan Belgische officiële instanties in het Frans had geschreven. Wij kregen nu ter inzage een afschrift van een brief uit de andere richting: 'wij **flikflooien** ons met de hoop dat u op onze aanbieding wilt ingaan.'

Woordenboekentaal, zo absurd dat wij aan het twifelen zijn geslagen. □ De staande uitdrukkingen blijven ons zorgen baren: **bij dezen** en niet bij deze. Het criterium van de uitspraak van de -n is o.i. onbruikbaar. De uitdrukking als geheel is oud en daarmee staand; (bij) **dezen** kunt u beschouwen als een naamvalsvorm van (bij) **dit**; dus **hierbij**. □ Geheel nieuw was voor ons het woord **stilleplaat**. Dit is een grammofoonplaat (voor de 'jukebox') die helemaal niets geeft. Wie van rust houdt koopt ermee een paar minuten stilte. □ Wij schrijven eigenwijs **grammofoonplaat** met tweemaal m, omdat wij aan het Griekse gramma verknocht zijn. De Engelsen doen het met één m. Oorspronkelijk (1878) heette het geluidsding van Edison een 'phonograph' (= ik schrijf geluid). Tien jaar later bracht een Duitse firma het bekende toestel in de handel onder de naam grammophon. De woordenlijst schrijft ons eveneens de **mm** voor. Daarop houden we het dan maar. □ **Hi-Fi** is een reclameterm bij allerlei versterkers en ontvangtoestellen. Betekenis high fidelity, hoge getrouwheid (van natuurabootsing). De uitspraak is ons niet duidelijk: hie-fie, haai-fie, haai-faai? □ **Tiener** hebben wij een duidelijke en aardige vernederlandsing gevonden van **teenager**. Sommigen vinden **tiener** lelijk; nu is zowel vinden als aardig en lelijk maar betrekkelijk. Tiener is naar vorming goed Nederlands.: telwoord + uitgang = afleiding. Steun bij: een vijftiger enz. Geen Duits! Moeilijk wordt het met de **twenties**, de tieners die nog niet zesentwintig zijn. De Duitse klerenreclamisten hebben het woord **twen** verzonnen. Een opmerking van Joachim Stave in Muttersprache (oktober 1959): Die Twenmacher haben sich da ein Sprachkleid gestrickt das genau so künstlich ist wie die Bilder auf denen junge Menschen die neue Mode vorführen. Auf dem Laufsteg der Twensprache herrscht die Pose die man in Werbekreisen als Snob-Appeal bezeichet. (Mogen we het onvertaald laten?) Desondanks: **tiener** blijft onze sympathie houden. En **twenties**? 'Twintigers' gaat niet, die zijn te oud en afgezaagd. Twinners? Vol spanning zullen we volgende week het ochtendblad opslaan om onze oude inborst te verwarmen met de grote advertenties vol tieners en tot-25-ers. Als we in ons fotoalbum bladeren om onze eigen gestalte in onze jeugd 15-25 te bewonderen, beginnen we ons te schamen. Wat zagen we er toen al wormstekig uit... □ Het meervoud van **studente** is **studenten**. Daarmee is het vrouwelijke in de massa opgegaan. Liever **meisjesstudenten**. □ In het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer over de begroting van Algemene Zaken wordt erop aangedrongen de Troonrede voortaan te doen bestaan uit kortere zinnen dan die van de laatste Troonrede. Uit dit A.N.P.-bericht maken wij op dat vele Tweede-Kamerleden Onze Taal lezen. □ Op de adresbandjes van Onze Taal staat o.a. 'terug aan afzender s.v.p.'. Dat zet kwaad bloed, daar s.v.p. a.u.b. is. We hebben onze administratieve jongens op de vingers getikt. Zij hebben nog een voorraad voor drie maanden. Daarna is het a.u.b. □

Belangrijk bericht

Tijdens de ledenvergadering van dit jaar is met algemene stemmen besloten, de contributie- en abonnementsgelden te **verhogen**. Gedurende de laatste jaren zijn de lonen en prijzen zo gestegen dat het Onze Taal **onmogelijk** is geworden nog langer de oude 'tarieven', die ten dele nog van vóór de oorlog dateren, te handhaven. Iedereen zal begrijpen dat het bestuur tot het laatste ogenblik met de verhoging heeft willen wachten; het is nu eenmaal altijd onaangenaam meer geld te moeten vragen. Het bestuur is er echter van overtuigd dat deze verhoging **dringend noodzakelijk** is; het is er eveneens zeker van dat de leden en lezers de redelijkheid van het besluit zullen inzien.

Nu bedraagt de minimum contributie voor de leden f 2,50, de abonnementsprijs voor lezers f 2, -, de abonnementsprijs voor groepslezers f 1, -.

Met ingang van 1 januari 1960 zal gelden:

minimum contributie voor leden	f 4, -
abonnementsprijs voor lezers	f 2,50
abonnementsprijs voor groepslezers	f 1,25

[Nummer 11]

Onbepaalde wijsheid

In de Nederlandse spraakkunst bezitten we een aantal termen dat de Nederlands lerende buitenlander tot wanhoop kan brengen: gezegde, meewerkend voorwerp, lijdende vorm. Een van die termen waaraan wij zo gewend zijn, is **onbepaalde wijs**. Men bedoelt ermee de vorm van het werkwoord, waarvoor men soms **te** kan zetten en waarmee men noch de tijd (ik wandelde), noch de persoon (hij wandelt) uitdrukt. Onbepaald dus. Deze onbepaalde wijs komt ons in vele gevallen van pas:

ik moet **schrijven**
spreken is zilver
 ik had dat **willen weten**
 geen manier van **doen**
 het is moeilijk dit **te weigeren**

De onbepaalde wijs kan voorzien worden van een lidwoord: de kunst van **het** beminnen, een goed gebruik van het Nederlands waartegen men zich bezwaarlijk kan verzetten; een zelfstandig naamwoord als '**het leven**' is zelfs zo zelfstandig dat we er **het leventje** van kunnen maken; met **het beminnen** is dat onmogelijk.

Het valt ons op dat in de laatste jaren de onbepaalde wijs als zelfstandig naamwoord een onevenredig grote plaats gaat krijgen in de 'officiële' stijl. Het is alsof men bang is voor een zin waarin een daad wordt uitgedrukt; de persoon en de actie worden uit de zin getild en de koele, zakelijke, onaantastbare onbepaaldheid komt ervoor in de plaats.

Het hier plaatsen van rijwielen is verboden!

Bijwoord (hier) en voorwerp (rijwielen, beter: fietsen) om de onbepaalde wijs heen. Veel pakkender zou klinken:

Hier mogen geen fietsen staan!
 Fietsen mogen hier niet worden neergezet!
 U mag hier niet uw fiets neerzetten!

De taal van de overheid en van de wetenschap is er maar al te dikwijls op uit om het persoonlijke te verwijderen. Een overmaat van onbepaalde wijzen als zelfstandig naamwoord maakt een stijl griezelig vaag en pruisisch militair. Vooral als het onbepaalde wijzen van werkwoorden betreft die bewegingen, daden, gebeurtenissen omschrijven. Zo hebben wij deze maand gevonden:

Het al of niet zich kunnen aanpassen aan het onvermijdelijk in levenspraktijk belemmerd worden door langdurige ziekte hangt af van het bewust aanvaarden en het persoonlijk beleven van de situatie.

Wij laten graag onze lezers over om van **het zich kunnen aanpassen**, **het belemmerd worden**, **het aanvaarden** en **het beleven** een andere taalvorm te maken die duidelijker aangeeft dat de bedoeling van de schrijver is. Uit de technische literatuur nog de volgende twee zinnen:

Het kiezen van de schaal is te bepalen door **het van toepassing zijn** van de wetten op **het bewegen** van het model dat moet dienen tot **het berekenen** van de gevraagde waarde.

Het niet mogen breken van de draad tijdens **het opspoelen** van de draad speelt een voorname rol bij **het bepalen** van de constructie die de voorkeur verdient.

Ziet u hoe de onbepaalde wijs de stijl op verregaande wijze verontpersoonlijkt? Merkt u hoe dodelijk vermoeiend de lectuur van dergelijke zinnen op den duur wordt? Doe het zelf eens beter; gun u vandaag nog een kwartiertje indoortraining om van deze onbepaalde wijsheden pittig, concreet Nederlands te maken! We behoeven ons heus geen stijl aan te wennen die de Duitse wijsgeren zo voortreffelijk ten beste geven: das Schon-sein-in-einer-Welt, das Sein-bei-innerweltlich-Zuhandenem, das Sich-vorweg-sein, das Nichteingehen-wollen, das Sich- bewähren-können.¹⁾

1) Zulke moeilijk vertaalbare en voor een Nederlander belachelijke onbepaalde wijzen neemt Karl Korn prachtig op de korrel in zijn boek Sprache der verwalteten Welt, Freiburg, 1959, blz. 162.

Het Zuidnederlandse taaleigen voor het Noordnederlands taalgevoel

Men krijgt de indruk dat over ons onderwerp niets nieuws valt te zeggen. Er zijn immers in de loop der jaren, vooral na de stichting van de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal in België, vrij veel artikelen verschenen die aangeven op welke punten het Zuidnederlands afwijkt van het Noordnederlands. U kunt met die artikelen een goed gerubriceerd overzicht opstellen: gallicismen, purismen, particularismen enz. Ik heb een andere weg gekozen en alleen niet-taalkundigen hun oordeel over de verhouding noord-zuid in de taal laten geven.

We moeten maar aannemen dat we onder Zuidnederlands, Noordnederlands, taaleigen en taalgevoel ongeveer hetzelfde verstaan; anders putten we onze krachten uit in een gevecht over de terminologie. Zelf zal ik de eigenlijk onjuiste termen 'Vlaams' en 'Nederlands' gebruiken, niet alleen omdat in mijn eigen taalgebruik Noordnederlands bij Zwolle begint en Zuidnederlands bij de Moerdijk, maar ook omdat de zo heftig omstreden termen voor Noordnederlandse niet-taalkundigen vrijwel de enige gebruikelijke zijn in deze materie.

Het taalgevoel van de taalkundige is wellicht wat anders dan dat van de gewone taalgebruiker. De taalkundige is gewend het taalgebruik scherper te observeren; afwijkingen vallen hem eerder op. Daarbij komt nog dat een taalkundige niet de afschuwelijke hoogmoed mag bezitten met te zeggen dat hij de vertegenwoordiger is van het Nederlandse taalgevoel. Ik heb vijf weken lang vier Vlaamse dagbladen gelezen, uit verschillende streken, van verschillende politieke kleur. Uit die dagbladen heb ik zelf materiaal gehaald. Mijn voornaamste werk was echter die dagbladen te laten lezen door vijftien ontwikkelde Nederlanders; tien van hen hadden een academische opleiding gehad. Ik had ze de 'opdracht' gegeven: kijk eens naar wat niet met uw taalgevoel overeenkomt en probeer te omschrijven waarom dit zo is. Het resultaat daarvan was dat ik vele tientallen krantenknipsels heb vergaard. Deze heb ik met mijn 'proefpersonen' besproken. Ik heb uiteraard getracht mijn ondervraging zo neutraal mogelijk te houden. Ik heb dus geen historische verklaring gegeven met allerlei taalkundige termen. De mensen vroegen daar trouwens ook niet om. Wat zij 'vreemd' vonden, bleven zij 'vreemd' vinden.

Nu is het wel boud te beweren dat de Vlaamse krantetaal het Vlaamse taaleigen vertegenwoordigt. Een andere weg was er evenwel niet. Ik kon niet met mijn vijftien helpers een maand lang per bus door het Vlaamse land rond toeren. Wel heb ik nog vrij veel naar de Brusselse radio geluisterd, als dit mogelijk was met mijn ondervraagden, maar ik heb de indruk gekregen dat deze uitzendingen ons naast de krantetaal niet veel anders gaven. Een uitzondering moet echter gemaakt worden voor de Brusselse nieuwsuitzendingen, waarin men maar weinig afwijkingen hoorde. Litteraire taal hebben we over het algemeen buiten beschouwing gelaten. U moet ook niet vergeten dat de Nederlander het moderne Vlaams meestal via de 'krantetaal' ontmoet. Hij leest officiële teksten, prospectussen van Belgische firma's, hij ziet wat op de Belgische trams en in de stations te lezen is. Voor hem is de Vlaamse 'krantetaal' gewoon het Vlaams. Een rechtgeaarde Zuidnederlandse neerlandicus kan een rilling van afgrijzen over de rug gaan als hij bij een officiële rondleiding door het Brusselse stadhuis het Nederlands hoort radbraken, voor de Nederlandse (niet-taalkundige) toehoorder is dit 'het Vlaams'. Natuurlijk is de frequentie van de afwijkingen ons onbekend; evenmin weten wij iets af van de geografische en sociologische verspreiding daarvan. Mij is bij de bespreking altijd de glimlach van de Nederlander opgevallen; nooit trof mij een diepe verontwaardiging over de 'mishandeling' van het Nederlands. Verschillende Vlamingen zullen deze glimlach

verklaren uit een ellendig superioriteitsgevoel van de Hollander. Ik geloof aan die verklaring niet zo erg. Van werkelijk superioriteitsgevoel is mij niets gebleken. Men vindt iets wel leuk, wel aardig, wel raak, kortom anders. Ik kan de afwijkingen als volgt rubriceren; de volgorde is vrij willekeurig. (Voor het afdrucken in dit tijdschrift zijn voorbeelden en commentaar sterk bekort.)

Voornaamwoorden: De Nederlander speurt naar het sjibbolet 'gij'. Het valt hem tegen dat er zo betrekkelijk weinig 'gij's' in de kranten zijn te vinden. Soms in advertenties: u zijt. Weinig werd ook 'welke, onder de welke enz.' gevonden. Over het beruchte geslachtsverschil hij-zij (als dit voorkomt!) leest hij heen.

Fouten: Ook dit viel mij tegen. De lezers streepten van alles en nog wat aan, maar 'echt fout' noemden ze maar weinig: zijt gij de welgekome - hij kloeg van pijnen - overlijdens zijn te wijten - aanblik op de massa - geld op handteken - aan gunstprij - bureel te huren - hij bleef aan de winst - aan de basis leggen van - zij weten niet wat aanvagen - hij was erin gelukt. Merkwaardig veel voorzetselverbindingen.

Woordvolgorde: De bekende Vlaamse volgorde (daar kunt ge zijn van overtuigd; wanneer de bronnen zullen opgedroogd zijn) kwam veel voor, maar werd door niemand op eigen kracht gevonden. Pas toen ik er de lezers op attent had gemaakt, konden zij er tientallen aanstrepen. Ze werden zonder enig pardon fout genoemd.

Onzekerheden bij 'hulpwerkwoord': Het ook door Vlamingen fel bestreden 'moest' (moest hij die weg volgen, dan staat het vast) is voor een Nederlander volslagen onbegrijpelijk. Andere ontsparingen met hulpwerkwoorden (het is eenvoudig, maar men **hoeft** er aan te denken; het bedrag zal (= moet) gestort worden) werden niet direct fout maar meer als 'onwennig' beoordeeld.

Voegwoorden: Wanneer de bevrijdingsdagen aanbraken, ging Cyriel zich aansluiten enz. Tientallen malen gevonden, beoordeeld als 'Frans'.

Onbekende woorden die wel worden begrepen: uitterhand te koop, mistevredenheid.

Onbekende uitdrukkingen: voor de pinnen komen, u zijt

Monty uitgesneden, naar de vaantjes zijn, het paard ligt elders gebonden, zijn kat zenden. Men kan de betekenis gissen; men vindt ze wel schilderachtig, maar gelooft dat het Nederlands tegen deze gevallen ook opgewassen is.

Bekende woorden met andere betekenis: de kleine was door het bloed niet meer kennelijk; de bediende van de kolenmijnen; de regering Eyskens buiten!; kostelijke onderhoudswerken; ernstige waarborg; tevreden met uw volkswagen in verlof.

Vreemde woorden: De Vlamingen gaan bij de Nederlanders door voor geheide puristen. Het was een verrassing hoeveel bij ons niet gebruikte vreemde woorden in de kranten stonden! Bilan, mijncité's, ferry boat, lokomotrice, prospecteur, matrak, gedesaxeerden, frigo, mazout, daktylo, mouleerders, komiteit, camionetten, efemeriden.

Nederlandse woorden: Naar Vlaamse woorden waar in Nederland vreemde woorden in zwang zijn, werd ijverig gespeurd. De oogst was groot: gevleide overwinning, toegevingen, geplogenheden, eenzelveheidskaart, teringlijders, uitstalraam, hoofdverdelers, dagklapper, uitbaten.

Andere gevoelswaarde: Een zeer grote groep vormen de woorden die de Nederlander met een andere gevoelswaarde (soms ook tegelijk met andere betekenis) kent: schunnige balletten (= ballets roses, in de Nederlandse pers: onfatsoenlijke balletten), jonge meid gevraagd, brave man verlangt kennismaking voor huwelijk, weerkundig tuig (= Vanguard), krenge, valse tanden, geen visum van doen, valse wichtjes, een erge val doen, een beroerde dag, Prinses Grace heeft het haar in een dot.

Boekentaal: Voor een Nederlander is het 'stijve' Vlaams humoristisch: jongeling, het weder, ga met uw hond wandelen opdat hij zich zou kunnen ontlasten, schielijk, derwijze, ten andere, het echtelijk dak verlaten. Dit is voor hem de ironische stijl van Carmiggelt en Bomans.

Gekunstelde omschrijvingen: het wellukken der carnavalviering, kuikenopfok, volle snijder van manshemden, kielperster, de voerder van een auto, de lof maken van, vaststellingen doen.

Bijwoorden op -lijk: Voor een Nederlands oor zijn ze gewild archaisch of beogen een humoristisch effect: onderweg werd hij laffelijk aangevallen, bijzonderlijk ging de aandacht uit naar.

Te gewoon, ook wel te banaal: engeltjesmakerij, een handje toesteken, lotsverbetering der zwarten, een beetje overal.

Grappige ontsporingen: Koning Boudewijn en Prinses Beatrijs: nakende verloving tussen beiden maar zij spreken zelden met mekaar; de stakers brulden: gedaan met babbelen!

Typisch Vlaams: Er werd druk gezocht naar pallieteriaanse uitdrukkingen, het resultaat was niet zo groot: leurkaart, een dief geklist, schei uit met zeveren, een poederke, verbrodden. Het meest trof men ze aan in de berichten over de provincie en in de sportverslagen.

Onbekende woorden: Een vrij grote groep vormden de Vlaamse woorden die geheel onbekend waren; ten dele slaan ze op Belgische instellingen (boetstraffelijke rechtbank); zijn vrouw vervoegen, een redder vereremerkt, hoveningen, wegeniswerken, schaverdijnen, de eindmeet.

Gesprekken over het taalgebruik in de Vlaamse radio boden niet veel nieuws. De algemene indruk van de uitspraak van de officiële nieuwslezers was 'keurig'. De meer gerekte klinkers, de zachte g, de zinsmelodie vond men zelfs mooi. Vrijwel altijd werd daar Radio Hilversum tegenover gezet 'die de taal geweld aandoet'. Nu is dit een veel verbreide nationale legende en zo is het m.i. begrijpelijk dat de

Brusselse nieuwslezer wordt bewonderd. Ik heb zelf menigmaal van Vlamingen een precies omgekeerde voorstelling van zaken gehoord! Sommige klemtoonverschillen (onderwijs, omwenteling) vielen direct op en ze werden meedogenloos fout genoemd.

Veel minder goed kwam de 'niet-officiële taal' eraf. Het Vlaams in bonte avonden, quiz-programma's, e.d. maakte de indruk van een wat bijgeschaafd 'plat' dialect. Nog meer had men het gevoel dat deze sprekers 'niet uit hun woorden konden komen'. Hier voelde men zich beter beslagen. Ze kunnen niet met hun taal spelen, was het commentaar, ze kunnen geen briljant, geestig, verkwikkend woordensteekspel opvoeren. Men vermoedde dan ook dat Nederlandse cabaretiers als Hermans, Sonneveld en Kan met hun flitsende spot en milde ironie in Vlaanderen geen succes zouden hebben. Navraag later heeft dit vermoeden overigens bevestigd. De paar personen die een Vlaams televisiespel hadden gezien via Bussum, gaven dezelfde kritiek.

Het is niet eenvoudig een samenvatting te geven van de indruk die het Zuidnederlands taaleigen op het Noordnederlands taalgevoel maakt. De verschijnselen zijn veelzijdig, veelsoortig en de reactie erop is telkens zeer persoonlijk. Geschreven maakt het Vlaams uiteraard niet de indruk een vreemde taal te zijn, waarvan de leek een woordenboek en een spraakkunst als de onmisbare attributen beschouwt. Deze opmerking lijkt vrij onnozel, maar gesproken maakt het Vlaams toch een andere indruk, althans in het normale leven en niet voor de radio dus. Sommigen van mijn ondervraagden die wat meer contacten met Vlamingen in Vlaanderen hadden gehad, gewaagden van een vreemde sensatie: zij hadden het eigenaardige gevoel dat ze tegenover vreemdelingen stonden die zo beleefd waren om voor een ogenblik de taal van hun gast te spreken: fouten werden dan graag vergeven want 'je bent al blij als ze je verstaan'.

Ik noemde in het begin al de glimlach. Het is de glimlach om de afwijking. In allerlei gesprekken daarover dook telkens het woordje 'kinderlijk' op. Ik geloof niet dat daarmee iets kwetsends wordt bedoeld of iets oneervols. Ik heb de indruk gekregen dat de (verplichte) schoollectuur van Gezelle en Streuvels de Nederlander parten spelt. Dat Vlaams vindt hij mooi Vlaams, beeldend, natuurlijk; hij vindt Gezelle niet terug in het moderne Vlaams van krant en radio. Een student in de techniek die het eerst in 1958 tijdens de wereldtentoonstelling in België was geweest, zei mij dit ronduit: 'Het Vlaams van de Vlaamse schrijvers die ik voor mijn

eindexamen heb gelezen, is in België onvindbaar. In plaats van het sonore dialect heb ik een kinderlijk Nederlands gehoord en gelezen’.

Een ander woord dat telkens terugkeert is ‘warm’. Godfried Bomans noemde op het congres van Onze Taal (oktober 1958) het Vlaams een warme donkere altviool naast het koperen geschetter van het Nederlands. Het is lastig om een leek in taalzaken duidelijk te maken dat een taal noch koud noch warm is. Toegegeven werd echter wel dat dit oordeel over de taal zijn oorzaak vindt in het oordeel over de taalgebruiker. De ‘Hollandse’ Nederlander die genoeg zelfkennis bezit om te weten dat hij egocentrisch, zakelijk, stug en gereserveerd in de omgang is, ervaart de ontmoeting met Vlamingen als een weldaad: hij ziet in hen eigenschappen als onbevangenheid, blijmoedigheid, spontaneïteit, vriendelijkheid. Wat zuidelijker ligt, is nu eenmaal warmer. **Heel kras** drukte dit iemand van mijn groep uit: ‘Ik begrijp niet waarom de Vlamingen aan het Nederlands zo hardnekkig vasthouden: ze zijn veel meer Frans van levensopvatting en karakter, ze lijken (zelfs in uiterlijk) veel meer op een Waal dan op een Hollander, ze zouden, met ons in één staat tezamen, wegwijnen van heimwee naar Frankrijk’.

Het woord ‘keurig’ noemde ik al bij de radio. Het wordt minder gebruikt bij de beoordeling van de krantetaal. Soms is het ‘zwerig’ of ‘kleurrijk’ of ‘gezellig’. Deze kwalificatie werd gekozen bij voor Nederlanders dode papieren woorden als ‘jongeling’, ‘schielijk’ en ‘ten gronde geslingerd’, in welke woorden zij een humoristische noot horen, en in voor hun gevoel nieuwe woorden als ‘aftroggelaar’, ‘wicht’, ‘tramontvanger’, die zij onmiddellijk begrijpen of denken te begrijpen. Ik moest daarbij denken aan een opmerking van Ernst Schnabel in zijn boek *Anne Frank, Spur eines Kindes* (Frankfurt 1957, blz. 133). Schnabel interviewt daarin een Amsterdamse vrouw die hem in half Nederlands half Duits te woord staat. Het Nederlandse woord ‘wirkt nicht fremd unter den deutschen Wörtern. Es ist nur neu und wie unbenützt und als habe es noch die erste, ganz zarte Haut’. Dit is, geloof ik, ook het effect van menig ‘Vlaams’ woord voor een Nederlander; ofschoon hij het niet kent, begrijpt hij het: het heeft voor hem nog de eerste heel tere huid.

Ik heb natuurlijk van de gelegenheid gebruik gemaakt om in vele gesprekken de toekomst van het ‘Vlaams’ of het Nederlands in België aan de orde te stellen. Met verrassende eenstemmigheid zei ieder dat de Nederlanders vrijwel geen Vlaams woord zouden kunnen gebruiken of liever zouden willen gebruiken. Wanneer de Vlamingen Nederlands nodig hebben als steun tegen de verfransing op taalgebied, moeten ze geen compromis sluiten. Ze moeten het Nederlands helemaal overnemen of niet. ‘In de Franse kranten van België vind je toch zeker nooit zoveel afwijkingen van het Frans in Frankrijk; waarom dan wel een apart Nederlands voor het Vlaamse deel van België?’

Een bedrijfsorganisatorische ingenieur formuleerde het aldus: ‘Ik lees graag Vlaams in litteraire werken, maar als ik Vlaams lees in technische vakbladen en technische prospectussen vind ik het geen Vlaams meer maar eenvoudig een gebrekkig Nederlands. Ik krijg dan de neiging te denken dat hun machines ook gebrekkig zijn’. U moet de strekking van deze woorden vooral niet onderschatten. Het betreft hier een zeer ernstige zaak. De bedoelde ingenieur had nooit iets van Elsschot of Gijsen gelezen; Vlaams was voor hem Gezelle en Timmermans: verleden tijd. Voor de moderne samenleving wordt iets anders gevraagd.

J. Veering

(Red.) Het bovenstaande is een overzicht van een voordracht die tijdens het Filologencongres in april van dit jaar in Brussel is gehouden. Het

‘wederwoord’ werd gegeven door mej. Y. Stoops in haar voordracht over ‘het Noordnederlandse taaleigen voor het Zuidnederlandse taalgevoel’.

Trend II

(Ph.) Als betekenis van **trend** geeft u: de loop, de gang, de tendens die op grond van de beschikbare gegevens moet worden verwacht.

Dit is ten dele onjuist, ten dele niet helemaal precies. De trend geeft een ontwikkeling, niet van de toekomst, maar van het verleden. Door extrapolatie kan men deze lijn doortrekken, en dan ontstaat de trend die men verwacht. Vervolgens: in een reeks van cijfers die elkaar in de tijd opvolgen ziet men meer dan één ontwikkeling. Het duidelijkst blijkt dat uit een lijndiagram. Zo toont bijv. een reeks produktie- of omzetcijfers fluctuaties, veroorzaakt door het seizoen, weersomstandigheden, feestdagen enz. Schakels men deze - veelal op kortere termijn werkende - invloeden uit, dan ziet men pas de **trend op lange termijn**, dus door de jaren heen. Ik gebruik hier met opzet een tautologie: de trend **is** namelijk de ontwikkeling op lange termijn; de lijn dus die, ongeacht de incidentele of periodiek terugkerende bewegingen, de uiteindelijk beslissende beweging of **hoofdbeweging** aangeeft. Hierin onderkent men bijv. de conjunctuurbeweging, waarvan de kennis voor het zakenleven, met name voor zijn prognoses, zo belangrijk is.

Trend III

(A.F.) ‘Wanneer het getij verloopt, verzet men de bakens.’ - Dat is het! Een langzaam zich opdringende verandering, of een wegebbende vermindering, dat is een getij. **Trend** vindt zijn Nederlandse tegenhanger in **getij** of, nog korter, **tij**. Men kan het tij mee hebben, of het tij tegen hebben. Het tij kan komen opzetten. Vele uitdrukkingen staan ons in het Nederlands ten dienste.

Der directeur

Een oude, roemrijke H.B.S. in de Haagse binnenstad vertoont een merkwaardig (maar begrijpelijk) geval van taalverbastering. Op het rooster van lessen, dat in de klaslokalen hangt, staat onderaan met grote letters: SPREEKUREN DER DIRECTEUR. Aan deze inrichting voor Middelbaar Onderwijs, waar overigens op voortreffelijke wijze les wordt gegeven in de Nederlandse taal en letterkunde, zijn toch nog wel genoeg (bevoegde) neerlandici aanwezig om dit **der** van hun honende opmerkingen, in rood potlood, te voorzien?

Met en zonder uitgang

In 'Onze Taal' van oktober 1959 verscheen een artikel onder bovengenoemd opschrift. Er staan enkele dingen in, waarmee ik het niet helemaal eens kan zijn. Mijns inziens is het element zinsmelodie te veel verwaarloosd. En niet alleen zinsmelodie, maar ook spraakgebruik. Ik weet heel goed dat men voor allerlei verschijnselen in de taal geen logische oplossing kan vinden, want het gebruik is een tiran en dus moet men om goed Nederlands te schrijven, vaak meer **luisteren** dan spraakkunstregeles volgen. Dit ter inleiding.

Mijn grootste bezwaar tegen de inhoud van het artikel is dat er voorbeelden in worden gegeven, die m.i. met het gewone taalgebruik in strijd zijn. Dit geldt in hoofdzaak: 'een beroemd zangeres, een vlot typiste en een voortreffelijk huisvrouw'. Ik geloof niet dat men dit zegt, tenzij men misschien onbewust spraakkunstregeles volgt.

Men maakt onderscheid tussen een groot man en een grote man, een goed onderwijzer en een goede onderwijzer, m.i. terecht, omdat deze onderscheiding leeft. Maar zal men ook zeggen een goed boerin, een goed huisvrouw, een vlot dienstbode? Ik kan het niet aannemen. Indien ik het hoorde, zou het mij als schoolmeesterachtig of foutief in de oren klinken. Tussen een gemeen soldaat en een gemene soldaat is er een zeer duidelijk betekenisverschil, maar dat betekent niet dat ik dit verschil ook zou voelen als voor soldaat bijv. het woord marketenster kwam te staan. Ik hoor het verschil tussen een groot man en een grote man, maar ik zou bezwaar hebben verschil te maken tussen een grote vrouw en een groot vrouw. Met andere woorden: wat voor namen van mannen opgaat, kan niet klakkeloos op namen van vrouwen toegepast worden.

Dr. J. Naarding zegt in zijn bewerking van de Nederlandse Spraakkunst, geschreven door dr. Rijpma en Dr. Schuringa: Voor **vrouwelijke** en **meervoudige** woorden gebruikt men in de regel verbogen vormen, onverschillig of er al of niet een bepalend woord voorafgaat (behalve enkele te voren genoemde uitzonderingen). **Enkele keren** hoort men ook voor 't vrouwelijk enkelvoud de onverbogen vorm met bijwoordelijke kracht: een goed pianiste, een vlot spreekster, een bekend vorstin (Ze speelt goed, spreekt vlot, is bekend geworden). Het laatste voorbeeld is minder gelukkig gekozen, daar we hier niet van een bijwoordelijke kracht kunnen spreken. Vandaar dan ook dat m.i. niemand een bekend vorstin werkelijk in natuurlijke spreektaal zal zeggen. Zo zal men ook wel onderscheid maken tussen een kleine man en een klein man, maar niet tussen een kleine vrouw en een klein vrouw. In het laatste geval zal men een ander woord kiezen bijv. kleingeestige.

Ik geloof dat in vele gevallen de welluidendheid of de zinsmelodie van groot belang is, maar evenzeer de gevoels sfeer, waaruit iets ontstaat. Men denke bijv. aan het verschil tussen: lief kind en lieve kind, lief mens en lieve mens. Zou het nu niet kunnen zijn dat ook in 'een beroemde zangeres' en in 'een voortreffelijke huisvrouw' de gevoelswaarde van groot belang is? Ik ben zelfs geneigd dit gevoelselement ook te zoeken in dit prachtig(e) huis, dat belangrijk(e) bericht en haar enig(e) kind. In het voorbeeld dat Onze Taal geeft: 'ik heb een voortreffelijk man' komt dit m.i. precies uit. Indien iemand dit tot mij zeide, zou ik zeker een 'maar' verwachten, bijv.: maar als echtgenoot kon hij beter zijn. Deze verwachting zou ik zeker niet hebben, als er gezegd was: een voortreffelijke man. De oude regel: onverbogen, als men uitsluitend aan hoedanigheid of werking denkt, zou ik zeker niet op de namen van vrouwen willen toepassen. Evenwel, de taal vloeit als alles en dus zal men misschien wel langzamerhand in de tot dusver weinig gevolgde richting gaan. Maar zover zijn we thans nog niet.

Hoeveel onzekerheid er op dit gebied nog bestaat, blijkt bijv. uit het feit dat een dapper soldaat en een dappere soldaat naar ik meen, door elkaar worden gebruikt. Toch ben ik ook hier geneigd bij een dappere soldaat meer aan gevoelsoverwegingen te denken dan bij het meer neutrale dapper soldaat. Maar ik zou me weer onmogelijk kunnen voorstellen dat iemand sprak van: een dapper soldatenvrouw.

Tenslotte: wat betreft 'het jammerlijke, maar begrijpelijke misverstand' dat men civiel-ingenieur moet schrijven, vestig ik er de aandacht op dat dit de spelling is van de Woordenlijst.

Als dit aan het groene hout geschiedt, wat zal aan het dorre geschieden?

F.C. Dominicus

Mejuffrouw!

Alles goed en wel: 'mevrouw de voorzitter', maar wat moeten we zeggen als een juffrouw de voorzitter is? Mogen we die dan voor die ene keer mevrouw noemen? Wij geloven dat voor die gevallen **mejuffrouw de voorzitter** een bekoorlijke aanspraak is: maar één lettergreep meer dan de meneer of de mevrouw. Dat mogen we voor haar toch wel over hebben!

Duitse stijl!

Wie in de komende weken op een avond helemaal niet meer weet wat hij moet doen, raden wij aan om zijn krachten eens te beproeven op de vertaling van de volgende Duitse zin (uit Helmut Schelsky, Die skeptische Generation, Düsseldorf 1957).

'Während die aktiven sozialen Kräfte in einer von kleingruppenhaft engen und starren Ordnungen gehaltenen und festgefügteten Gesellschaft die auflockernden Prozesse der sozialen Mobilität und Horizonterweiterung unter den verschiedensten Bedürfnissen nach Freiheit begrüßen und sie optimistisch als Fortschritt werten konnten, setzen sich für die soziale Aktivität in einer hochdynamischen Sozialverfassung voller erzwungener sozialer Mobilitäten und radikaler Umbrüche natürlicherweise entgegengesetzte Bedürfnisse nach Stabilität, Sicherheit und Ordnung der sozialen Verhältnisse als vorwiegende Motive des sozialen Handelns wieder durch.'

Het zuiden in de woordenlijst.

Ir. C.J. van Mansum slaat ongetwijfeld de nagel op de kop als hij vermoedt dat vele woorden die Van Dalen als verouderd weergeeft, in het zuiden nog volkomen gangbaar zijn. Ik laat hier buiten beschouwing de vraag in hoeverre het verantwoord is als verouderd te betitelen wat nog springlevend is. En wellicht had de commissie voor de woordenlijst inderdaad ongelijk toen ze een heleboel van die woorden sanctioneerde. Maar dat er bij de aangehaalde woorden vele zijn zoals **bornput** (niet bornspuit) die ook bij ons verouderd en 'dichterlijk' zijn, bewijst alleen dat de commissie helemaal niets sanctioneerde en, zoals u terecht hebt doen opmerken,

dat de woordenlijst voor de spelling bedoeld is en niet voor de woordkeuze.

Toch heeft de bijdrage van de heer Van Mansum mij geergerd, en dit om verscheidene redenen. Vooreerst ben ik er niet zo rotsvast als de heer Van Mansum het klaarblijkelijk wel is, van overtuigd dat het Noordnederlandse spraakgebruik alleenzalmakend is, en dat al wat het zuiden zo ipso facto onzinnig of alleszins minderwaardig en dus verwerpelijk is. Mij dunkt dat een zekere uitwisseling slechts verrijkend kan werken, en ik weet zeker dat ik iets dergelijks ook wel eens in Onze Taal heb horen verdedigen.

Voorts schijnt het niet tot de heer Van Mansum te zijn doorgedrongen dat er bij ons instellingen, geplogenheden, volksspelen, natuurverschijnselen - en hierbij denk ik niet aan **bronolie** (= petroleum), jammer genoeg zijn we die niet rijk -, werktuigen, ja zelfs begrippen zouden kunnen bestaan die in het Nederlands onbekend zijn. Misschien doen we dan het best die dingen gewoon op te geven, omdat er geen Noordnederlands woord voor bestaat! Ik kan best aan nemen dat de Noord-Nederlanders geen behoefte hebben aan **bakkalaureaat** (niet bakkalareaat), evenmin als wij aan een **H.B.S.-diploma**, maar of het woord al dan niet van 'Latijns origine' is - wij met ons 'verouderd' gevoel voor geslachten zouden schrijven: Latijnse origine - doet hier niets ter zake. Aan **origine** hebben we trouwens óók helemaal geen behoefte, het is al te duidelijk van Latijnse oorsprong.

Ook over de 'woordverklaringen' valt wel een en ander te vertellen. Ik betwijfel ten sterkste of de commissieleden bij het woord **koets** aan een **koets verf** gedacht hebben. In Z.N. spreekt men wel van een 'couche' verf - een Frans woord, horresco referens, zoiets doet men toch niet! - maar er is geen haar op ons hoofd dat er aan denkt zoiets, al dan niet vermomd als 'koets', als beschaafd Nederlands te doen doorgaan. Misschien is **allo** (= **hallo**, althans volgens Ir. Van Mansum) puur Frans, maar van puur zouden we hetzelfde kunnen zeggen. Wat **aprilvis** (= poisson d'avril) betreft, alle woorden die een analoge vorm in het Frans hebben zijn daarom nog geen gallicismen. Ik ben geen taalgeleerde maar ik meen dat er op het gebied van de woordvorming tegen **aprilvis** geen bezwaar is, evenmin als tegen **meivis**. Misschien wil de heer Van Mansum ook achter **aardappel** (= pomme de terre) gallicisme schrijven en het in het vervolg bij **patat** houden?

En kan mijn achtbare collega ons voor aprilvis een beter woord aan de hand doen?

Ik zou verder kunnen gaan - het ongelukkige **bestemming** zou ik niet bestempelen als een vertaling van destinatoire, misschien heeft het wel iets met destinatoire te maken - maar ik geloof dat het volstaat. Want mijn artikel is niet als een 'bolwassing' bedoeld, ten hoogste als een 'standje'! Sans rancune!

Ir. A.F.L.G. Bernaers

Taalbeleefdheid (slot)

Zelden is de drang tot het maken van kanttekeningen bij een artikel zo sterk en zo voortdurend bij mij opgekomen als tijdens het lezen van dat over 'Taalbeleefdheid' door dr. v. E. in het juli-augustusnummer van 'Onze Taal'. Toen ik al in de vierde regel stuitte op 'bij een kennismaking zeg je aangenaam', werd het nog niet direct een kanttekening, alleen een mij verwonderd afvragen of dit ironisch of ernstig bedoeld was. Daar ik echter verder nergens een aanwijzing vond voor ironie, moet ik wel aannemen dat de schrijver inderdaad denkt, bij een kennismaking 'aangenaam' te **moeten** zeggen.

Verderop kwamen dan de kanttekeningen. Eerst een kleintje, meer in de vorm van een vraagteken, waar de schrijver zegt: 'Nu is het Russisch bijna even moeilijk

als het Engels', waaruit ik afleid, dat hij Engels moeilijker vindt dan Russisch. Het moeilijk vinden van een taal is natuurlijk een persoonlijke kwestie, maar ik vermoed toch wel dat het Russisch, waarvoor men behalve een vreemde taal ook een vreemd alfabet moet leren, door vrijwel iedereen moeilijker dan Engels zal worden gevonden. Voor Nixon zelf, op wie de passage betrekking had, gaat de vergelijking in het geheel niet op, daar Engels zijn moedertaal is.

'Sommige treinen hebben hier en daar meertalige opschriften', lees ik en ik vraag me af of we hier niet te ver gaan. Hij vergeet hierbij waarschijnlijk dat de Nederlandse rytuigen waarin deze opschriften voorkomen, ook op buitenlandse trajecten rijden en daar reizigers van diverse nationaliteiten vervoeren. Het getuigt van een praktische geest althans de 'grootste' talen voor de opschriften te gebruiken. Er kan en mag hier geen sprake zijn van nationale tenentrappertij of van een eis tot wederkerigheid: men moet rekening houden met de nuchtere werkelijkheid die voorschrijft op een beperkt oppervlak mededelingen te doen die voor zo veel mogelijk reizigers begrijpelijk zijn. Natuurlijk verspilt men dan deze ruimte niet aan Turks, of in buitenlandse treinen aan Nederlands, maar gebruikt men de talen die door grote aantallen reizigers worden gesproken of althans begrepen. Een zin als 'We moeten dus geen Turkse of Franse opschriften aanbrengen als Turkije noch Frankrijk in overeenkomstige gevallen Nederlandse teksten gebruiken' grenst bedenkelijk aan nationale zelfoverschatting.

Dan de kwestie van de Franstalige opschriften op Nederlandse zaken. De schrijver beperkt zijn klacht tot Scheveningen, maar het verschijnsel is algemener. Ik ken de door hem bedoelde zaken niet en weet dus niet in hoeverre het Frans hier belachelijk aandoet, maar ik vraag me wel af of wij ons altijd moeten verzetten tegen het gebruik van het Frans in gevallen waar dit met opzet nog gehandhaafd wordt. 'Gehandhaafd', want het is een overblijfsel uit de tijd toen voor een stijlvolle opvoeding een Franse gouvernante onvermijdelijk was, toen onze grootmoeders nog met elkaar in het Frans correspondeerden, kortom toen Frans in ons land in bepaalde maatschappelijke kringen een veel groter plaats innam dan nu welke taal in welke kringen ook. Uit die tijd is overgebleven het verschijnsel dat bijvoorbeeld een kleine, exquise zaak op modebied zich 'Maison de la Mode' noemt en over zijn 'clientèle' spreekt, terwijl de grote, meer op massaverwerking ingestelde zaak 'Modehuis' heet en 'klanten' heeft. Er zouden meer van dergelijke gevallen te noemen zijn: waarom spreken we bijvoorbeeld van 'paté de foie gras de Strasbourg' en niet van 'Straatsburgse vette leverpastei'?

Tenslotte het al of niet in de eigen taal voor radio of televisie laten spreken van buitenlanders. Als die voor onze Nederlandse radio of televisie spreken, dan mogen we aannemen dat zij iets interessants te zeggen hebben, dat zij op hun gebied iets betekenen. Juist daarom mag het dan voor de luisteraar of kijker ook belangwekkend genoeg geacht worden, zo'n vooraanstaande man of vrouw in zijn of haar eigen taal te laten spreken, dus met de eigen intonatie, waarin de gemoedsgesteldheid doorklinkt. Terwijl de schrijver het onbeleefd tegenover de luisteraars vindt, de Engelse voetballer zijn hele verhaal te laten afdraaien dat straks toch vertaald moet worden, vind ik het na een paar seconden smoren van de spreker en vervangen door de vertaling niet alleen onbeleefd tegenover de spreker zelf, maar ook tegenover de luisteraars die hem wél graag, om welke reden dan ook, zelf zijn hele verhaal hadden horen doen, zelfs al zijn ze zijn taal niet machtig. Ik ken geen Spaans en Pools, maar een toespraak van Fidel Castro of Gomoelka in hun eigen taal zou mij meer leren over de persoonlijkheid van deze sprekers dan alleen maar de noodzakelijke vertaling achteraf.

Ik hoop niet dat dr. v. E. na het lezen van het bovenstaande de indruk heeft gekregen, dat ik het op geen enkel punt met hem eens ben. Ik heb slechts willen wijzen op de relatief bescheiden plaats die het Nederlands in de talenfamilie nu eenmaal inneemt, en voor overdrijving willen waarschuwen. Waar voor bepaalde

buitenlandse woorden of uitdrukkingen een gelijkwaardige Nederlandse term bestaat, verdient deze natuurlijk de voorkeur. Maar laten wij niet aarzelen te erkennen, dat onze taal (zoals elke andere taal) ook wel eens te kort schiet bij het uitdrukken van speciale nuances of bedoelingen, en laten wij daarvoor dan gerust een buitenlands equivalent gebruiken.

Laten we de rechten van onze eigen taal hoog houden, daarnaast die van andere talen niet uit het oog verliezen, en erkennen dat de rechtsgebieden van de verschillende talen elkaar nu en dan overlappen (en wie weet voor dit laatste woord een bruikbare Nederlandse vertaling?).

Dr. W. Gaade

[Nummer 12]

Het woord en het ding

Men zegt - **men**, de grote, onbekende, vage, algemene **men** - dat er een speciale karakterstructuur vereist is om ingezonden stukken te schrijven. Iedereen ontmoet bij zijn dagelijkse kranten- en tijdschriftlectuur uitspraken die ons nopen de vuist op tafel te doen dalen met de verontwaardigde kreet: maar dat gaat toch alle perken te buiten! De vuist ontspannen, een pen grijpen, een stuk schrijven, daarvoor is echter een heel bijzondere aanleg vereist... Welnu, wij moeten van onszelf, met enige spijt, constateren dat wij zulk een aard bezitten.

In een publikatie van het Nederlands Instituut voor Efficiency (E 398, Doelmatigheid van Industriële vormgeving, nov. 1959) staat o.a.

Vraagt men dus wat industriële vormgeving eigenlijk met vormgeving of vorm in engere zin te maken heeft, dan moet het antwoord luiden: slechts betrekkelijk weinig. Wij kampen in ons land met een misverstand omdat de term vormgeving te eng is voor de gedachte die er door wordt uitgedrukt. De term 'industrial design' zegt, exacter dan in het Nederlandse spraakgebruik mogelijk is, dat het hier gaat om: de ontwikkeling van een produkt vanuit een totale ontwerpvisie, een visie waarbij het 'vorm-geven' in engere zin doorgaans slechts een ondergeschikte rol speelt, namelijk als facet van het totale ontwerp.

Ware het anders, dan zou de 'industrial designer' een soort 'cosmetician' zijn, die men voor een rond bedrag een kleine schoonheidsoperatie laat verrichten om zodoende het wonder van een verjongd produkt tot stand te brengen. Inderdaad, 'odd business' zou dit zijn. Maar 'odd' is de 'business' der industriële vormgeving allerminst. En zij is ook geen 'business' uitsluitend voor de ontwerper die de industrie zijn 'total service' aanbiedt. Zij is 'business' eerst en vooral voor de industrie zelf en als zodanig is zij zulk een belangrijke 'zakelijke aangelegenheid' dat zij slechts door de directie behandeld kan worden. De ondernemer heeft uiteindelijk de verantwoording voor de richting waarin de 'totale ontwerpvisie' zal gaan. De industriële ontwerper fungeert daarbij als zijn deskundige vertrouwensman.

Niet alleen het Nederlandse spraakgebruik kampt met de moeilijkheid van een juiste terminologie. De Fransen spreken van 'esthétique industrielle' en dat is nog verder van de waarheid dan ons woord 'vormgeving'. Industriële ontwerpers zijn geen 'stylistes industriels' en het zijn ook geen 'vormgevers'. Deze uiteenlopende terminologieën dreigen de zaak waar het hier om gaat tot een loutere vormkwestie terug te brengen. Om aan dit kwalijke misverstand te ontkomen, noemt de onlangs in West-Duitsland opgerichte beroepsorganisatie van industriële ontwerpers zich: 'Verband Deutscher Industrie Designers'. De Duitsers, over het algemeen sterk in het vertalen van vreemde termen waar andere talen geen kans toe zien (bijv.: TV, internationaal gangbare term, is in het Duits Fernsehen), hebben het opgegeven voor 'industrial design' een adequaat Duits woord te vinden. Niet zonder humor verklaarde dr. H. König, Duits afgevaardigde op het in september jl. te Stockholm gehouden

internationale congres van de ICSID: Zoals de wereld ons woord 'kitsch' als onvertaalbaar heeft geaccepteerd, zo moeten wij nu 'industrial design' accepteren.

Taalkundige scholing is geen vereiste om in te zien dat in de bovenstaande beschouwing sprake is van een afschuwelijk misverstand, van een venijnig misleidende ketterij zelfs. Laten we onwrikbaar vasthouden aan twee 'stellingen':

1. het woord is **niet** het ding;
2. het woord **kan** niet alles zeggen.

ad 1. Het woord is 'maar' een aanduiding, een symbolisering in klank van een aantal tot eenheid gedachte kenmerken die tezamen een 'begrip' vormen. Begrip hangt samen met **be-grijpen**: in de gedachten worden de dingen in een eenheid **be-grepen**, samengevoegd. Bedenk dat begrippen iets geheel anders zijn dan de dingen zelf. De begrippen - die dus in een **woord** kunnen worden opgevangen - ontstaan in de geest van de mens. Er kunnen in de loop van de tijden grote verschuivingen in de begripsinhouden optreden: het woord kan hetzelfde blijven.

Lassen is het oude middeleeuwse woord voor 'houtver-

bindingen maken'; nu betekent het metalen delen verbinden door de toepassing van warmte, met of zonder druk. De kern - verbinden - is gebleven, sommige kenmerken zijn verdwenen, andere zijn ervoor in de plaats gekomen.

ad 2. Wie denkt dat een woord **alle** inlichtingen over het uit te drukken begrip moet geven, miskent het symbolische karakter van de taal. Eenendertig woorden heeft de schrijver van het NIVE nodig om **industrial designer** te verklaren. Hij waagt het erbij te zetten dat deze term **exacter dan in het Nederlandse spraakgebruik mogelijk is**, het begrip omschrijft. Hier past een bewonderende stilte... Maar dit 'nemen' wij tòch niet! Industrial is industrieel en designer is ontwerper. Zegt **industriële ontwerper** nu minder exact enz.? De De schrijver bedoelt waarschijnlijk dat hij de term industrial designer wil reserveren voor het begrip, uitgedrukt in zijn eenendertig woorden. Dat moet **hij** weten. Het Nederlandse industriële ontwerper of vormgever **had** hij daar ook voor kunnen reserveren. Hij is er bevreesd voor dat **vorm** te veel de uiterlijke vorm van het produkt suggereert; de designer doet meer dan vormen geven: hij ontwerpt, hij verwerkt het abstracte idee tot het concrete voorwerp, hij geeft adviezen voor het te gebruiken materiaal, de kleur, enz. enz. Zegt **designer** dit alles? De **designer ontwerpt**: het is mogelijk dat hij zich met de vorm, het materiaal, de kleur, de praktische mogelijkheden van verwezenlijking niet kan, mag of wil bemoeien.

Tot slot nog twee opmerkingen. Het Engelse woord is voor ons in zoverre vreemd dat wij niet onmiddellijk het begrip kunnen afbakenen dat met het woord wordt genoemd. **Designer** heeft daarom iets vagers dan **ontwerper**. Men weet niet direct waar designer wèl en waar het niet kan komen. De Nederlandse gebruiker van designer kan eerst langs een omweg tot de begripsinhoud komen. Daarom staat de deur bij het vreemde woord veel wijder open om nieuwe kenmerken toe te laten. Designer nadert, zoals zovele 'nieuwe' Engelse woorden, het kunstwoord: men kan er 'instoppen' wat men wil. Bij het Nederlandse woord zit ons de 'echte' begripsinhoud in de weg. We moeten het Nederlandse woord de kans geven zich eveneens 'vol te zuigen' met de inhoud die we wensen mede te delen.

Het is mogelijk dat de industriële ontwerpers, de vormgevers (aan de T.H. in Delft worden colleges gegeven in 'industriële vormgeving') naar in een internationale benaming zoeken. Goed. De moeilijkheden met de Franse en Duitse terminologie wijzen daar eveneens op. Dat men dan een term neemt uit het land van herkomst, is begrijpelijk. Het streven naar een internationaal genormaliseerde terminologie in wetenschap en techniek kan men alleen maar toejuichen. Het wordt echter bedenkelijk als er in het wilde weg geïnternationaliseerd wordt. Moet een term ook niet verstaanbaar zijn voor eigen landgenoten als de verbinding met het algemene publiek van belang is? Dit lijkt ons met de industriële ontwerper, de industriële vormgever wel degelijk het geval te zijn. Hoe dan ook, de designers mogen ter wille van hun fraaie en exacte titel geen misleidende argumentatie gebruiken. Noem het kind bij zijn naam!

Nederlands in de film

(v.E.) Het onfatsoen van sommige filmimporteurs begint vaak al bij de reclamebiljetten. Het is ergerlijk om te zien dat ze niet eens een paar centen wensen te besteden aan het drukken van Nederlandse biljetten. Het Nederlandse publiek is wel goed genoeg om miljoenen guldsen te betalen voor het zien van zulke films, maar zelfs dat is nog niet genoeg om de elementairste vormen van beleefdheid tegenover dat publiek in acht te nemen.

Het spreekt vanzelf dat we de importeurs die zich *niet* aan zulke onbeleefdheden schuldig maken niet in het minst willen treffen met deze beschuldiging, maar hun collega's verdienen dat op hun anti-Nederlandse houding gewezen wordt.

Zou

In de geschreven taal wordt tegenwoordig het woord 'zou' dikwijls op een bijzondere wijze gebezigd. Dat geschiedt dan, zoals Van Es zegt in zijn stilistische grammatica, bij voorzichtige berichtgeving, bij omschrijving van een gerucht en bij een onzeker of waarschijnlijk bericht. Hij noemt dan als voorbeelden: Naar het gerucht wil, **zou** hij naar Amerika gevlucht zijn. In Engeland **zou** een zeemonster van buitengewone afmetingen zijn waargenomen.

In zulke gevallen vervangt dat 'zou' een langere omschrijving met woorden als 'vermoedelijk' en 'waarschijnlijk'. Maar het wordt mijns inziens ook veel misbruikt. Wat denkt u bijvoorbeeld over het verslag van een lezing, waarin het volgende voorkomt:

Nadat de spreker het woord had gekregen, verklaarde hij dat hij zou willen beginnen met... Na een halfuur gesproken te hebben, zou hij zijn rede willen onderbreken, opdat de toehoorders een kopje koffie zouden kunnen drinken... Na de pauze zei de spreker, dat hij zijn rede zou willen voortzetten met... En later, zou hij willen eindigen, om gelegenheid te geven aan hen, die vragen zouden willen stellen en tijd te hebben, dat hij die vragen zou kunnen beantwoorden.

En wat denkt u van het geval, dat iemand vroeg of 'zich' germanistisch is in: Hij heeft zich een huis gekocht, en daarop als antwoord kreeg: Wij zouden niet zo ver willen gaan, dat wij het gebruik van 'zich' in deze uitdrukking bepaaldelijk zouden willen afkeuren, maar stellig zouden wij het bezigen van dit onnodige aanhangsel niet willen aanmoedigen.

In deze zin staat driemaal 'wij zouden willen', terwijl de zin eenvoudig had kunnen luiden: Het gebruik van 'zich' in deze uitdrukking keuren we niet bepaaldelijk af, maar het bezigen van dit onnodige aanhangsel willen we stellig niet aanmoedigen.

In het novembernummer van ons maandblad zag ik een tweede artikel over: 'Met en zonder uitgang', waarin zevenmaal de 'zou'-stijl voorkomt. Daarbij zijn mij vooral de volgende twee zinnen opgevallen. 'Ik zou bezwaar hebben, verschil te maken tussen een grote vrouw en een groot vrouw' en even verder 'Maar ik zou me weer onmogelijk kunnen voorstellen, dat iemand sprak van een dapper soldatenvrouw.' Zoals die zinnen nu gesteld zijn, verwacht men de mededeling, in welke gevallen er bezwaar is, enz. Maar die blijft achterwege en zulke gevallen zijn er dus blijkbaar niet. Waarom dan niet kort en duidelijk gezegd: 'Ik heb bezwaar... Ik kan me onmogelijk voorstellen'.

Het komt mij voor dat er zelfs meer bezwaar bestaat tegen het overdadig en minder juist gebruik van 'zou', dan tegen zulk een gebruik van de lijdende vorm.

K.C.

Woning(en)nood

(Ir. A.) Het is mij opgevallen dat in samenstellingen zo algemeen gebruik wordt gemaakt van het woord woning in het enkelvoud, alsof het een soortnaam is, zoals water. Zo leest men: woningtekort, -voorraad, -bezit, -telling, -schaarste, -productie, -overschot, -bouw, -reserve. Hiertegenover staat: lerarentekort, bankbiljettenvoorraad, schepenbezit, gesprekkentelling, goederenschaarste, sigarenproductie, leerlingenoverschot, huizenbouw, soldatenreserve.

Is het niet beter Nederlands te spreken van woningentekort, woningenschaarste, enz.? Is het gebruiken van het enkelvoud in deze samenstellingen soms een vakjargon, dat we moeten trachten uit te bannen ook uit onze wetten? Zie het ontwerp

voor een Woningwet (Zitting 1955-1956) nr. 4234; art. 57 en art. 58 betreffende woningbehoefte en woningtelling.

(Red.) Het verschil tussen enkelvoud en meervoud in samenstellingen is niet afhankelijk van de vraag of het eerste deel van de samenstelling een soortnaam is of niet. Het Nederlands gaat in deze kwestie zeer grillig te werk. Zo spreken wij rustig van een 'tandarts' en een 'kleuterschool', terwijl de arts toch voor meer tanden en de school toch voor meer kleuters moet zorgen. Zo ook in 'boekhandel'. Het komt ons echter voor dat bij het maken van nieuwe woorden men beter volgens een logisch principe kan tewerkgaan. Inderdaad, de samenstellingen met 'woning' worden vrijwel altijd met het enkelvoudige woord gemaakt, terwijl een meervoudig woord voor de hand zou liggen. Zich hiertegen te verzetten, is naar onze mening, niet meer mogelijk. Het zou ook kunnen zijn dat in het woord 'woning' meer is uitgedrukt dan de behuizing alleen, misschien ook 'het feit dat men ergens moet wonen', zodat er niet gemakkelijk een meervoud van gemaakt kan worden. En ten slotte: de tussenklank -e(n)- moet men niet scherp zien als een meervoudsuitgang. De uitspraak van de spellingcommissie 1954 maakt een verschil tussen strikt meervoud (boek**en**kast) en niet (beddegoed); het ware wellicht beter geweest de knoop hier voor eens en voor altijd door te hakken, nl. altijd **-e!** We waren dan weer eeuwen uit de zorgen geweest.

Nieuwenhuijsen

(V.H.) Mijn vriend heet Nieuwenhuijsen. Hij wil dat men zijn naam ook uitspreekt met die s, dus niet **-huizen**, maar **-huisen**. Ik vind geen argument, sterk genoeg, om hem daarvan af te brengen.

(Red.) Het lijkt geen twijfel dat de 's' tussen de 'ui' en de 'e' zacht moet worden uitgesproken. **Huis** - **huizen** laat dat zelfs in de spelling zien.

Namen als **Nieuwenhuijsen** zijn ouderwetse spellingbeelden. Wie hier een 's' uitspreekt, begaat de zonde van de spellinguitspraak. Toen de naam van Nieuwenhuijsen werd gespeld, bestond er nog geen spellingseenheid. Zonder twijfel sprak men ook **toen** een **z** uit! Waarschijnlijk sprak men toen ook een **uu**...

Nee, zo komen we op een zeer gevaarlijk pad. We moeten ons bij de eigennamen houden aan de **normale** uitspraak en **niet** kijken naar de achttiende-eeuwse, niet-genormaliseerde spelling. We moeten u toegeven dat het te dezer zake moeilijk is iemand te overreden. Men staart zich dood op de spelling en vergeet dat men met die (nu verkeerde) spelling een andere klank bedoelde. Er steekt vaak een stukje oeroud bijgeloof in de behandeling van eigennamen. Wie de naam van een ander aantast, tast zijn **persoon** aan! (Als je over de duivel **spreekt**...). Stel u voor dat De Quay als de Kwaai zou worden gespeld! Voor namen en plaatsen geldt dit ook min of meer. Van Acquoy kan men nog veronderstellen dat het in de Pyreneeën ligt. Akkooi ziet er ontdaan uit. Iemand die de familienaam Van Acquoy heeft, zal toch niet eisen dat men deze als akkwa uitspreekt!

Gladde jole

(G.) In onze gemeente is een bloemenbuurt: alle straten van die wijk hebben een naam van een bloem, consequent in het **enkelvoud**: Hyacintstraat, Tulpstraat enz. Nu is er ook een Gladioolstraat. Iedereen zegt echter **Gladiolenstraat**. Wij vragen ons af of wij nu niet deze straatnaam ook zo moeten schrijven.

(Red.) De inwoners van uw gemeente zullen niet Gladiolenstraat, maar Gladiolestraat zeggen. Met deze laatste spelling bent u er taalkundig heus niet naast. Tot onze schrik hebben wij gemerkt dat ook in Den Haag geen eenheid is in de aanduiding van straatnamen, zoals u bedoeld. Ook hier is bijv. een Zonnebloemstraat tegenover een Tomatenstraat. Vermoedelijk is dit gebruik te wijten aan de beklemtoning van de straatnamen. Het gedeelte **straat** heeft altijd een klemtoon, terwijl het woord daarvoor ook een klemtoon in een van de lettergrepen moet hebben. Het valt op dat de lettergreep vóór straat graag onbeklemtoond gelaten wordt. Dus: Leliestraat, Asterstraat, Papaverstraat enz. In een woord als Gladiolstraat krijgt men dus twee klemtonen achter elkaar. Het blijkt nu dat de uitspraak dit niet verdraagt en het eerste deel onwillekeurig met een tussenklank wordt verlengd: Gladiolestraat, of als u dit zo wilt schrijven **Gladiolenstraat**. Hetzelfde geldt voor Tomatenstraat. Nu wij dit schrijven, twijfelen wij er ook aan of in uw gemeente gezegd zal worden Hyacintstraat. Zeggen de mensen daar niet Hyacinte(n)straat? Daar wij te maken hebben met een uitspraak die vrijwel door iedereen wordt aanvaard, lijkt het ons aanbevelenswaardig de naam Gladiolstraat ook te veranderen in Gladiolenstraat. Eenheid in straatnamen is natuurlijk van groot belang, maar wij behoeven niet zo ver uit te gaan dat een algemeen aanvaarde uitspraak in de spelling niet zijn weerslag mag vinden.

Noord en zuid

Dat de Vlamingen 'Frans van levensopvatting en karakter' (een geciteerde mening in O.T. nov. '59) zouden zijn, is **geenszins** de mening van de Fransen zelf. Zelfs de Vlamingen die als Frans schrijvende auteurs naam hebben gemaakt, blijven zij als echte Vlamingen beschouwen, tot grote ergernis trouwens van de betrokkenen! Weet u bijv. dat het meesterwerk van Ch. De Coster 'La Légende d'Ulenspiegel' weinig bewonderaars in Wallonië en Frankrijk heeft en het in sommige geschiedenissen van de Franse literatuur helemaal niet wordt vermeld en andere er slechts enkele regels aan wijden? Daartegenover staat dat van de Russische uitgave alleen een **miljoen** exemplaren zijn verschenen!

Iedereen die gemeenschappelijke vergaderingen van Walen en Vlamingen bijwoont, wordt steeds getroffen door het grote verschil van opvatting dat tussen hen bestaat over culturele, sociaal-economische, politieke en godsdienstige vraagstukken. De drie Belgische nationale partijen weten ervan mee te spreken!

Het is wellicht wel juist, wat u verder schrijft, dat men in de **Fransen** kranten in België niet zoveel afwijkingen vindt van het Frans in Frankrijk. Onze Frans sprekende landgenoten hebben zich altijd ongehinderd op de kennis van hun moedertaal kunnen toelagen. Dit heeft echter niet belet dat het Belgisch Frans sterk de invloed van de Vlaamse dialecten heeft ondergaan, eensdeels door het feit dat vele Vlamingen zich om economische redenen in Wallonië zijn gaan vestigen, anderdeels omdat **de tweetaligheid van de leidende standen in het Vlaamse land onvermijdelijk op taalbederf moest uitlopen**. Ik spreek dan nog niet eens over het Beulemans-Frans te Brussel, waarmede zo vaak de draak is gestoken! Dat alles verklaart dat ook de Frans sprekenden in België de behoefte aan taalzuivering hebben gevoeld. G.O. D' Harvé publiceerde jaren geleden een lijvig boekdeel 'Parlons Bien!', waarin honderden 'flandricismen' voorkomen. Het bevat 480 blz. doch dit bleek nog onvoldoende, want de auteur liet een vervolg verschijnen 'Parlons Mieux!' van 414 blz.! A. Dauzat schreef in zijn 'Histoire de la langue française': 'A part le Midi, c'est la Wallonie qui présente le français le plus altéré'.

Ik zeg u dat alles om te reageren tegen een **bepaalde** neiging bij **sommige** Nederlanders om de taaltoestanden bij de Vlamingen als een unicum te beschouwen en om aan te tonen dat men in een tweetalig land niet aan een zekere mate van

taalmenging kan ontkomen. Zulks gebeurt zelfs in landen waar maar één taal wordt gesproken, zoals blijkt uit uw strijd tegen anglicismen en germanismen.

Het zij me veroorloofd te sluiten met de volgende woorden van Aug. Vermeylen, geschreven in 1900: 'Want om Europeeërs te zijn, moeten wij eerst en vooral iets zijn. En zolang het zovelen onder ons aan klaar uitgesproken oorspronkelijkheid, aan eigen uitdrukking van eigen wezen ontbreekt; zolang zij uitsluitend op een Franse beschaving blijven teren, welke zelfs de meest verfransten toch nooit geheel in zich kunnen opnemen; zolang zij maar een **weerschijn** zijn van een beschaving, die met hun diepst en volledigst wezen niet strookt; zolang hun verbasterde halfslachtigheid ze tot onmacht doemt; in één woord, zolang ze niet zich zelf zijn, zijn ze **niets**. En daarom, in twee regels samengevat: 'Om iets te zijn moeten wij Vlamingen zijn. Wij willen Vlamingen zijn om Europeeërs te worden.'

J. Verhasselt (Brussel)

U vraagt

Of wij in onze volgende vakantie naar de Rivièra, de Riviëra of de Riviera gaan. □ Als wij onze schreden derwaarts richten, zullen wij het gevoel hebben naar de **Riviera** te gaan. De Franse è lijkt ons (let wel, ons) nog misplaatster dan de Nederlandse è. In het laatste geval zouden wij geneigd zijn ri-vi-eera te lezen, wat niet mag. Naslaan in allerlei atlanten en woordenboeken heeft ons wel even aan het wankelen gebracht. Zo zegt Verschueren II, blz. 1525 Riviëra. □ Het Netherlands Dairy Bureau (met melk meer mans...) vraagt in een Nederlandse krant om 10 **Dutch Cheese Girls**, van wie veel ernstige zaken (o.a. attractive appearance) required worden, verder zullen ze allerlei duties hebben: it should be realised that this is hard work. In deze Engelse novelle van 28 regels staat maar één fout o.i.: Van der Lindenstraat 7 moet 7 Vanderlinden Street zijn. □ Die grote Engelse luchtvaartmij. kan je zo iets niet kwalijk nemen. Zij stalt voor haar Nederlandse klanten een Brits slaapliedje uit: fathers respectfully, sons gaily, daughters delightfully, babies tenderly: naar de uithoeken van de wereld. Zo leer je al vast het Engelse bijwoord, de Zuidafrikanen zullen dat op prijs stellen. □ Geen aankondiging van een concert gaat voorbij of we moeten lezen: **medewerkenden** zijn die en die. Is dit niet uit de Duitse concertzaal? Mitwirkende sind... Wij durven dit niet te beslissen. 'Medewerkers zijn' gaat ook niet best, vooral niet als er vrouwen meedoen. 'Werken mede die en die' zou gaan. Of de inleiding weglaten? Straks staat er in het programma van een toneelstuk: spelenden zijn die en die. □ Tegen Sinterklaas geven de handelaren verrukkelijke staaltjes proza ten beste om ons tot koop te verlokken. 't Heerlijk avondje **ligt** er aan te komen' was een prachtadvertentiezin. In het Nederlands sta je, lig je, zit je, loop je, hang je af en toe te kijken. □ **Toeristiek** verkeer? Dat -iek en -isch kan niet zonder schade worden verwisseld. **Politiek** is zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord, **techniek**, is zelfstandig, **technisch** bijvoeglijk. De (Duitse) spelling **-isch** is **uniek**. Soms is er duidelijk verschil: **kritiek en kritisch**. **Logisch** is dit alles niet. □ Zij **troepten** wat onwennig in de gang. Een beetje gekunsteld, litterair, maar niet fout. □ Hevig twijfelen we over 'hij komt **begin** volgende week, hij gaat weg **eind** volgende week'. Wellicht is het alleen maar een korte uitdrukingsvorm voor **in het begin van** en **aan het eind van**. De Duitsers kennen inderdaad Anfang dieser Woche en Ende dieser Woche, maar zij kennen ook am Anfang en am Ende. □ De vrouwelijke voorzitter blijft de mannen opwinden. Een dezer mannen is van mening dat een mejuffrouw als voorzitter met **mevrouw** moet worden aangesproken; mevrouw, zegt hij niet ten onrechte, heeft niets meer met 'stand' te maken, ook niet met 'gehuwde stand'. Een zeventienjarig getrouwd vrouwtje, uit welke buurt, van welke rang of stand ook, heet tegenwoordig een mevrouw. Wat deze wichtjes mogen hebben, zegt hij, mogen heus de juffrouwen, die iets voorzitten, ook krijgen. Daar zit wat in. □ Een Italiaan is een man, een Italiaanse een vrouw. De vrouw krijgt dus het bijvoeglijk naamwoord. De Anglikaan en de Anglikaanse. Hoe met de **Lutheraan**? Het bijvoeglijke naamwoord **lutheraans** kennen we niet. Vervrouwelijking met -e (**lutherane**) vinden we onnodig. Blijft over zij is een **lutherse**. Wij hopen van harte dat wij niet verkeerd hebben geredeneerd. □ Dat **-matic** wordt langzamerhand een bekoorlijk achtervoegsel om iets nieuws net die glans van onbegrijpelijkheid te verlenen die de boeren, burgers en buitenlui moet verblinden. Zo worden wij verleid om voor onze auto een **elektromatische** voorruitspoeler aan te schaffen. Drukt dit plastic woord nu **elektrisch** en **automatisch** tegelijk uit? □ **Monaco**, vraagt men, is dat niet snobistisch als vrijwel iedereen **Monaco** zegt? Een van onze stellingen luidt: het is de taalgebruiker veroorloofd er zijn privé voor- en afkeur op na te houden. Vrijwel iedereen in Den Haag spreekt over de

Copernicusstraat, de **Carnegielaan**, terwijl de erudiete figuren het zeer terecht over de Copernicusstraat en de Carnegielaan hebben. Moeten we de De **Genestetlaan** maar de De **Genestetlaan** noemen, omdat de groenteboer dit zegt? Wat doet u, klassiek ontwikkelde, als op de vergadering van de biljartclub de **notulen** worden voorgelezen? Zegt u dan ook maar **notulen** of: hee, sekretaris dat moet **notulen** zijn? □ Zo hebben wij een man gekend die altijd hoogmoed komt **voor** de val zei en nooit hoogmoed komt voor de **val**. En hij had nog gelijk ook, geloven wij. □ Wat u ook vraagt, wij weten er (zo goed als) altijd antwoord op. Maar niet op: wat is de herkomst van het in het Huizer dialect gebruikte **Nenne**, als voornaam voor een meisje? □ **Diversen** als titel boven rubrieken in de krant e.d. Wat is daarvan het enkelvoud? Daar is geen enkelvoud van, evenmin als van hersenen. Als er maar één divers was, was het niet divers. □ 'Wij hebben de naam van X... administratie afgevoerd.' Is dit... in, bij, van of iets anders? Daar ons geen vast voorzetsel voor dit geval bekend is en de betekenis gelijk is met die van 'verwijderen', stellen wij **uit** voor. □ Het lidwoord is geen onmisbaar, voorgroeijsel van een zelfstandig naamwoord. **Op afstand van** is een goede uitdrukking, evenals **onder ogen krijgen**. **De** is onnodig. Wij zeggen bijvoorbeeld **door** (nu niet: het) **middel van, naar** (nu niet: de) **aanleiding**. □ Onze doorgegeven inlichtingen van de stenografie schijnen misleidend te zijn geweest. Het systeem Groote geeft de doorslag en dit systeem kan niet van invloed zijn op de spelling. □ Dr. F. de Tollenaere leidt blijkens een artikel in de Groene Amsterdammer (4-10-59) **nozem** af van het bargoense **nootsum** dat snotneus, groentje betekent. Nu willen de naadjes-van-de-kous-lieden weer weten waar dat laatste vandaan komt. Wij geven het op. □ Wij geven het ook op met te trachten nog meer in deze jaargang te krijgen. Wij hebben ons best gedaan dit nummer nog vóór 1 januari 1960 bij u in de bus te krijgen. Als dat gelukt is, kunnen we u met een gerust geweten het traditionele maar niet minder goed bedoelde beste wensen.

Belangrijk bericht

Tijdens de ledenvergadering van dit jaar is met algemene stemmen besloten, de contributie- en abonnementsgelden te **verhogen**. Gedurende de laatste jaren zijn de lonen en prijzen zo gestegen dat het Onze Taal **onmogelijk** is geworden nog langer de oude 'tarieven', die ten dele nog van vóór de oorlog dateren, te handhaven. Iedereen zal begrijpen dat het bestuur tot het laatste ogenblik met de verhoging heeft willen wachten; het is nu eenmaal altijd onaangenaam meer geld te moeten vragen. Het bestuur is er echter van overtuigd dat deze verhoging **dringend noodzakelijk** is; het is er eveneens zeker van dat de leden en lezers de redelijkheid van het besluit zullen inzien.

Nu bedraagt de minimum contributie voor de leden f 2,50, de abonnementsprijs voor lezers f 2, -, de abonnementsprijs voor groepslezers f 1, -.

Met ingang van 1 januari 1960 zal gelden:

minimum contributie voor leden	f 4, -
abonnementsprijs voor lezers	f 2,50
abonnementsprijs voor groepslezers	f 1,25